

OPEN ACCESS
PEER-REVIEWED JOURNAL

SCIENCE REVIEW

Scientific Edition
Published by:

RS **Global**

Open Access Peer-reviewed Journal

Science Review

3(10), March 2018
Vol.7

Chief editor

Laputyn Roman

PhD in transport systems,
Associate Professor,
Department of Transport
Systems and Road Safety
National Transport University

Editorial board:

Lina Anastassova

Full Professor in Marketing, Burgas
Free University, Bulgaria

Mikiashvili Nino

Professor in Econometrics and
Macroeconomics, Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University, Georgia

Alkhalwaldeh Abdullah

Professor in Financial Philosophy,
Hashemite University, Jordan

Mendebaev Toktamys

Doctor of Technical Sciences,
Professor, LLP "Scientific innovation
center "Almas", Kazakhstan

Yakovenko Nataliya

Professor, Doctor of Geography,
Ivanovo State University, Shuya

Imangazinov Sagit

Director, Ph.D, Pavlodar affiliated
branch "SMU of Semei city"

Peshcherov Georgy

Professor, Moscow State Regional
University, Russia

Mustafin Muafik

Professor, Doctor of Veterinary
Science, Kostanay State University
named after A.Baitursynov

Ovsyanik Olga

Professor, Doctor of Psychological
Science, Moscow State Regional
University

Nino Abesadze

Associate Professor Tbilisi State
University, Faculty of Economics and
Business

Sentyabrev Nikolay

Professor, Doctor of Sciences,
Volograd State Academy of Physical
Education, Russia

Harlamova Julia

Professor, Moscow State University
of Railway Transport, Russia

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,

Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864

REGON: 367026200

NIP: 5213776394

**Publisher Office's
address:**

Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website:

<https://rsglobal.pl/>

E-mail:

editorial_office@rsglobal.pl

Tel:

+4(822) 602 27 03

All articles are published in open-access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). Hence, authors retain copyright to the content of the articles. CC BY 4.0 License allows content to be copied, adapted, displayed, distributed, re-published or otherwise re- used for any purpose including for adaptation and commercial use provided the content is attributed. Detailed information at Creative Commons site: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Publisher - RS Global
Country – Poland
Format: Print and Electronic
Frequency: monthly
Content type: Scholarly

CONTENTS

PSYCHOLOGY

- Чиханцова Е. А.**
ВЛИЯНИЕ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ НА ЖИЗНЕСТОЙКОСТЬ..... 4
- Енгибарян Ани Андраниковна**
ПРОБЛЕМА ИНТЕРНЕТ-ЗАВИСИМОСТИ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ..... 8

PHILOSOPHY

- Чуйкова О. В.**
ІННОВАЦІЇ БІОМЕДИЧНОГО ТА СОЦІОЛОГІЧНОГО КОНСТРУКТИВІЗМУ В
УКРАЇНІ В АСПЕКТІ ПОЛІПШЕННЯ ЯКОСТІ ТА ТРИВАЛОСТІ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ..... 12

PHILOLOGY

- Martashvili K. E.**
TAXONOMY OF BIBLICAL ALLUSIONS USED
IN THE LITERARY TEXTS OF ENGLISH AND AMERICAN AUTHORS..... 16
- Martashvili N. E.**
EVOLUTION OF THE TITLES OF FRENCH LITERARY TEXTS..... 19
- Rahimova Gulnara**
THE TECHNIQUES OF TEACHING LANGUAGES
IN MULTICULTURALISTIC AND MULTILINGUAL CONTEXT..... 22
- Anna Kravchenko**
THE THEME OF POLITICS IN THE NOVEL “ANDREW’S BRAIN” BY E. L. DOCTOROW.. 26
- Бабенко О. А.**
О НЕКОТОРЫХ, ИСТОРИЧЕСКИ ОБУСЛОВЛЕННЫХ,
ИСТОКАХ УКРАИНСКОГО АНТРОПОНИМИКОНА..... 29
- Верховцова О. М.**
ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МООВОЮ..... 37
- Temirova Nilufar Kubay Kizi, Mansurova Zarifa Olimjonovna**
ENGLISH AUDIT REQUIREMENTS INFLUENCE OF THE INTERFACE..... 41
- Pkhakadze N., Gachechiladze E.**
INTERPRETATION OF ETHNOCULTURAL VALUES
IN LANGUAGES WITH DIFFERENT SYSTEMS..... 43
- Eka Dadiani, Maia Mikautadze**
MIXING GEORGIAN-TURKISH SPOKEN CODES
ACCORDING TO FILLERS (YUSUFEL REGION, TURKEY)..... 47
- Altaeva Dinara Isakovna**
RESEARCHES OF PREPOSITIONS IN KYRGYZ LANGUAGE..... 50
- Хабибова Шахноза Исматуллаевна**
СИСТЕМНО-ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В АМЕРИКАНСКОМ
ВАРИАНТЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА ОСНОВЕ ПОЛИСЕМИИ..... 54
- Turdiyeva Nilufar Anvarovna, Nasimova Sohiba Yaxyayevna**
THE ROLE OF FOREGION LENGUAGES IN SOCIETE..... 57

Байшукурова Г. Ж., Иржебаева А. Б. ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «СМЕРТЬ» В КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ.....	59
ART	
Золотарчук Наталія Ігорівна ПРОЦЕСІЙНІ ХРЕСТИ І ПАТЕРИЦІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ XVII - XIX СТОЛІТТЯ: ТИПОЛОГІЯ, ІКОНОГРАФІЯ.....	63
Обух Л. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МУЗИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ.....	69
Leitner Olena ANALYSIS OF THE PECULIARITIES OF STUDYING AT THE KYIV STATE ART INSTITUTE IN THE TIMES OF THE "THAW" ON THE EXAMPLE OF STUDENT WORK BY T. M. GOLEMBIEVSKA.....	73
Гнатюк Л. Р., Новік Г. В., Яценко Є. О. МЕТАЛ ЯК ФОРМОТВОРЧИЙ ЧИННИК В ДИЗАЙНІ МЕБЛІВ ДЛЯ СИДІННЯ.....	79

ВЛИЯНИЕ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ НА ЖИЗНЕСТОЙКОСТЬ

канд. психол. наук Чиханцова Е. А.

Украина, Киев, Институт психологии им. Г. С. Костюка НАПН Украины

Abstract. *The article is devoted to the phenomenon of hardiness of a personality. Hardiness is a necessary resource that can contribute to increasing physical and mental health, successful adaptation in stressful situations, with the transition to the level of transadaptation associated with self-determination and self-realization of the personality.*

The applied aspect of hardiness means that personal formation plays in the successful confrontation of the individual with stressful situations, primarily in the professional activities of the individual. Overcoming a person's unfavorable conditions are one of the specific forms of manifestation of its personality traits for its development.

The modern theoretical approaches to the definition of the essence of the concept of 'hardiness' are analyzed. The factors of contributing to the formation of the hardiness of the personality are considered.

Considering hardiness as a complex integral property of individual, we introduced it as a multilevel, holistic entity that includes levels, which correspond to the hierarchical structure of individual qualities.

Keywords: *hardiness, components of hardiness, personality, personal potential.*

Введение. В психологии представляют интерес направления, которые рассматривают человеческие ресурсы совладения с новыми вызовами времени. Чтобы приспособиться и адаптироваться к сложным или негативным условиям, успешно реализовывать себя, человеку необходимо вырабатывать навыки решения проблем, которые позволили бы эффективно самореализоваться, расти, адаптироваться к современным условиям жизни, сохранить эффективную деятельность, принимать правильные решения и т.д.

В успешном противостоянии личности стрессовым ситуациям деятельности ключевую роль играет жизнестойкость личности. Жизнестойкость характеризует степень сформированности способности личности выдерживать ситуацию острого или хронического стресса, сохранять внутреннюю сбалансированность, не снижая при этом успешности деятельности.

Проблема поведения человека в сложных жизненных ситуациях последнее время очень актуальна, что объясняется информационной насыщенностью и ускорением ритма жизни современного человека. Возникло новое общество, которое предъявляет к человеку новые требования. Все это обуславливает необходимость изучения феномена жизнестойкости, которое предложил американский психолог С. Мадди [13].

Следует заметить, что жизнестойкость рассматривается как личностный потенциал человека, как связь между стрессовыми жизненными ситуациями и болезнью и адаптация к условиям. Согласно этому подходу, жизнестойкость - психологический аналог жизненного стержня человека, который отражает степень преодоления и адаптации ней заданных обстоятельств, самого себя, а также степень прилагаемых усилий по работе над собой и над обстоятельствами своей жизни.

Постановка проблемы. Так, в успешном противостоянии личности стрессовым ситуациям деятельности ключевую роль играет жизнестойкость личности [7-11]. Жизнестойкость является одним из ключевых параметров индивидуальной способности человека к зрелым формам саморегуляции, фундаментом его личностных черт.

Различные концепции жизнестойкости опираются на философскую парадигму «мужество быть», разработанную П. Тиллихом. Так, П. Тиллих полагает, что, поскольку любой человек вынужден жить в обществе, то он должен справляться с теми требованиями, которые предъявляет социум, и которые воспринимаются индивидом как некий вызов или требования к человеку [14].

Анализируя работы американских психологов С. Кобейза и С. Мадди, которые впервые ввели понятие «жизнестойкость», можем констатировать, что данный феномен состоит из трех компонентов: вовлеченность, контроль и принятие риска [8-10].

Следует отметить, что люди с высокой жизнестойкостью пытаются влиять на результаты жизненных событий, принимают активное участие в них и, несмотря на их позитивность или негативность, пытаются узнать что-то новое. С другой стороны, низкий уровень жизнестойкости указывает на то, что люди будут избегать сложные жизненные ситуации и воспринимать их как более угрожающие [9]. Предполагается, что жизнестойкость выступает в качестве защитного фактора в стрессовых ситуациях преимущественно посредством когнитивной оценки и поведения. А именно, люди с высокой жизнестойкостью подходят к жизни активно и осознают, что могут успешно справиться с любыми задачами, рассматривать их как содержательные и полезные, что приводит к менее стрессовому опыту [7; 10].

Поскольку понятие жизнестойкости по С. Мадди включает в себя психологический и деятельностный компоненты, то считаем целесообразным рассмотреть этот феномен более широко.

То есть, мы считаем, что на формирование жизнестойкости личности влияют такие личностные параметры как: цели, ценности, смыслы, самовыражение, автономия, мотивация самореализации.

Собственно, жизнестойкость возникла как модель отношений и стратегий, которые вместе способствуют превращению стрессовых обстоятельствах из потенциальных катастроф на возможности роста личности.

Такое влияние выше перечисленных параметров на жизнестойкость представляет собой систему устойчивых положительных свойств личности, понимаемые как личностный потенциал личности, который способствует успешному приспособлению человека к окружающему миру в своем стремлении к психологическому благополучию, а также выполняет важную буферную функцию и является своеобразной психологической защитой.

Для подтверждения нашей теории было проведено эмпирическое исследование.

Результаты исследования. Основную выборку нашего исследования составили 110 человек, которые занимаются разной профессиональной деятельностью, имеют разную степень образования и разные по возрасту.

Обработка эмпирических результатов, полученных в ходе исследования, осуществлялась с помощью методов математической статистики с использованием программы SPSS 21.0 for Windows.

Опираясь на результаты анализа нашего исследования, мы придерживаемся точки зрения, что жизнестойкость проявляется как характеристика отношения человека к себе, окружающему миру и характера взаимодействия с ним, которая дает силы и мотивирует ее к самореализации, лидерства, здорового образа мыслей и поведения; дает возможность чувствовать себя значимым и достаточно ценной, чтобы полностью включиться в решение жизненных задач, не обращая внимание на наличие стрессогенных факторов и изменений.

Наиболее активно разрабатываются групповые аспекты жизнестойкости в рамках семейной [1; 5; 6] и военной психологии [2-4], появляются исследования в спортивной психологии – например, командная жизнестойкость [6]. Учитывая специфику групп в этих отраслях психологического знания, можно выделить наиболее существенные закономерности общепсихологического характера, которые будут справедливы для разнообразных групп (не только для тех, которые изучаются в рамках частных дисциплин), а также сделать предположения о сущности групповой жизнестойкости как феномена малой группы [12].

Семейная жизнестойкость является предиктором успешности учебной деятельности студентов [5]. Персональный уровень жизнестойкости, сформированный в семейной системе, остается актуальным и в другой социальной среде. Причем, помимо традиционных для жизнестойкости компонентов вовлеченности, контроля и принятия риска, М. МакКабин и А. Томпсон говорят еще об одном специфическом компоненте семейной жизнестойкости – о доверии. Доверие – это способность семьи переносить жизненный опыт с чувством интереса и смысла [12], что есть актуальным для любой сферы деятельности.

Для достижения поставленной цели нашего исследования применялись следующие методы исследования: тест жизнестойкости С. Мадди (адаптация Д. Леонтьева, А. Рассказова) тест-опросник самоотношения личности С. Панталева, В. Столин; тест смысложизненных ориентаций (СЖО) Дж. Крамбе, Л. Махолика (адаптация Д. Леонтьева) тест самодетерминации Е. Осина (модификация шкалы самодетерминации К. Шелдона).

Жизненные притязания, требования, ожидания, желания и надежды относительно своей жизни и будущего на пути самореализации личности требуют от человека использования всех ресурсов и адаптационных механизмов (см. Рис.1).

Рис. 1. Влияние личностных параметров на жизнестойкость личности

В нашем исследовании мы выявили, что высокий уровень жизнестойкости способствует сохранению психического здоровья в различных ситуациях, что можно рассматривать в качестве условия предупреждения стрессового состояния.

В нашем исследовании получены следующие результаты (см. табл.1).

Таблица 1. Связь жизнестойкости с личностными параметрами личности

	Жизнестойкость			
	Контроль	Вовлеченность	Принятие риска	Общ. жизнестойкость
Цели	,438**	,483**	,243*	,467**
Процесс	,454**	,489**	,399**	,502**
Результат	,459**	,460**	,370**	,487**
Локус-контроля Я	,411**	,452**	,338**	,453**
Локус-контроля жизни	,462**	,488**	,355**	,494**
Самоуверенность	,509**	,511**	,492**	,555**
Самоотношение	,483**	,416**	,308**	,463**
Самоэффективность	,532**	,451**	,360**	,512**
Психологическое благополучие	,480**	,482**	,297**	,485**

Примечание: ** Корреляция значима на уровне 0.01.

* Корреляция значима на уровне 0.05.

Полученные результаты подтверждаются результатами корреляционного анализа по методу Пирсона. Результаты по шкалам СЖО указывают, что пройденный отрезок жизни воспринимается как результативный, развитый локус-контроль Я, определяющий наличие ощущения значимости собственного выбора, представляют собой ресурсы для активного достижения целей и совладающим действиям в стрессовой ситуации (изменения значений по шкалам теста СЖО: «цели жизни», «процесс жизни», «результативность жизни», «локус-контроля Я», «общий показатель осмысленности жизни» в сторону увеличения значений; статистически значимые различия получены по шкалам «процесс» ($p=0,502$), «локус-контроля жизни» ($p=0,494$).

Таким образом, жизнестойкость необходимое личностное качество для осуществления успешного выбора, которое необходимо развивать в условиях любой деятельности. Жизнестойкость интегрирует уверенность в себе, целеустремленность, а также мотивированность на осуществление выбора и достижение цели.

Следует подчеркнуть, что люди, обладающие высоким уровнем жизнестойкости, обладают эмоциональной устойчивостью, отсутствием тревожности. Высокий уровень жизнестойкости сопровождается высокими значениями по шкалам: психологическое благополучие ($r = 0,485$; $p < 0,01$), цели в жизни ($r = 0,467$; $p < 0,01$), удовлетворенность

процессом жизни ($r = 0,502$; $p < 0,01$), результативность жизни ($r = 0,485$; $p < 0,01$), локус-контроля Я ($r = 0,453$; $p < 0,01$), локус-контроля Жизни ($r = 0,494$; $p < 0,01$), что говорит о сформированности смысловых ориентаций, благоприятном социальном климате, что является факторами, препятствующими формированию дистресса. Выявлены достоверные результаты по шкале психологическое благополучие.

Стоит отметить, что результатом влияния личностных качеств на жизнестойкость есть позитивное мироощущение, осмысленность жизни, эффективная саморегуляция и самореализация через адаптацию к социуму, а также способность и готовность выдерживать стрессовую ситуацию не снижая успешности деятельности. Благодаря жизнестойкости люди воспринимают жизненные проблемы как менее угрожающие и реагируют на них более позитивными эмоциями, максимально включены в социальные отношения с окружающими, что безусловно, является одним из важнейших условий эффективной деятельности человека.

Выводы. В рамках исследовательской работы проанализированы существующие исследования по проблеме жизнестойкости, связанные с деятельностью, выявлены личностные особенности людей, детерминирующие формирование стрессовых состояний, построена теоретическая модель исследования, учитывающая особенности качества жизни и системы смысловых ориентаций испытуемых.

Как целостная система взаимоотношений личности с миром, жизнестойкость - это тот необходимый ресурс, который может способствовать повышению его физического и психического здоровья, успешной адаптации в стрессовых ситуациях с выходом на уровень трансадаптации, связанной с самодетерминацией и самореализацией личности.

Мы рассматриваем жизнестойкость как адаптационный механизм личности, который позволяет моделировать жизненные цели и видеть будущие перспективы. Жизненные притязания, требования, ожидания, желания и надежды относительно своей жизни и будущего на пути самореализации личности требуют от человека использования всех ресурсов и адаптационных механизмов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Amerikaner M., Monks G., Wolfe P., Thomas S. Family Interaction and Individual Psychological Health // *Journal of Counseling & Development*, 1994. Vol. 72, P. 614-620. doi: 10.1002/j.1556-6676.1994.tb01691.x
2. Bartone, P: Test-retest reliability of the dispositional resilience scale- 15, a brief hardiness scale // *Psychological Reports*, 2007, P943-944. doi: 10.2466/pr0.101.3.943-944.
3. Bartone, P. A short hardiness scale // Paper presented at the American Psychological Society Annual Convention, New York, 1995. Google Scholar
4. Bartone, P., Barry C., Armstrong R. To Build Resilience: Leader Influence on Mental Hardiness // *Defense Horizons*, 2009. №10 (69). P. 1-8.
5. Cai Lian, T., Ee Lin, T. Effects of family functioning and family hardiness on self-efficacy among college students // *Sunway Academic Journal*, 2010. Vol. 4. P. 99-107.
6. Karimi, M., Besharat, M. Comparison of hardiness, sociotropy and autonomy in team and individual sports and investigating the impact of these personality characteristics on sport achievement // *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2010. Vol. 5., P. 855-858. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.07.198
7. Khoshaba, D., Maddi, S. Early Antecedents of Hardiness // *Consulting Psychology Journal*. – Spring, 1999. Vol. 51. (2). P. 106-117.
8. Kobasa, S. Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness // *Journal of Personality and Social Psychology*, 1979. 37, P. 1-11.
9. Maddi, S. Dispositional Hardiness in Health and Effectiveness // *Encyclopedia of Mental Health* / H. S. Friedman (Ed.). – San Diego (CA) : Academic Press, 1998. P. 323-335.
10. Maddi, S. R. Hardiness: The courage to grow from stresses // *The Journal of Positive Psychology*. 2006. Vol. 1. P. 160-168. doi: 10.1080/17439760600619609
11. Shepperd, J., Kashani, J. Stress to Health Outcomes in Adolescents // *Journal of Personality*. – Duke University Press, 1991. P. 747-768.
12. Климов, А. А. Поток и жизнестойкость в организации // *Организационная психология*. Москва, 2012. Т. 2. № 2. С. 71-78.
13. Леонтьев, Д. А., Рассказова, Е. И. Тест жизнестойкости. – Москва : Смысл, 2006. - 63 с.
14. Тиллих, П. Мужество быть // *Избранное*. Теология культуры. – М. : Юрист, 1995. - С. 7-132.

ПРОБЛЕМА ИНТЕРНЕТ-ЗАВИСИМОСТИ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

магистрант психологических наук, практический психолог Енгибарян Ани Андраниковна

Армения, Ереван, Mission Armenia NGO

Abstract. *The given article is focused on consideration of problems of Internet addiction. This article may be interested to people who have encountered this problem or may be faced with this problem.*

Adolescence is particularly susceptible to various behavioral disorders - this is due to psychological age characteristics. The fact is that during this period, the formation of a system of moral guidelines, the planning of the life path, the creation of the image of the future is of particular importance. On the exciting issues, adolescents are increasingly looking for answers on the web, because everything is there, for everyone and everything.

We consider it important to study Internet addiction among students of the 9th and 11th grades, because they are at an important point in their lives - they finish school this year.

Our research showed that especially students of grades 9-11 faced problems such as health problems, psychological problems, trafficking, violence, and so on.

The purpose of the article is to study the specifics of Internet addiction and ways to solve it.

Keywords: *internet addiction; psychological treatment; socium; personality.*

Введение. Интернет одно из самых значимых изобретений человека в последние годы развития и он по праву распространился и "завоевал" весь мир, он сделал нашу жизнь немного интересней и легче. Эта мировая сеть разрушила границы общения между людьми из разных стран и материков. Мы ежедневно работаем в Интернете, общаемся с друзьями, смотрим видео, слушаем музыку, ищем информацию, играем в игры, совершаем покупки и обсуждаем разнообразные вопросы на форумах.

Перегруженность информацией - огромное количество информации, доступной во всемирной сети интернет породило новый тип компульсивного поведения. Оно заключается в бесконтрольном интернет серфинге и поиске информации по базам данных. Люди тратят много времени на поиск сбор и структурирование информации из интернета.

Практически любая информация сейчас доступна в открытом доступе, т.е. любой может узнать практически обо всё на свете, в том числе, и найти материал для своего доклада. Конечно, такой возможности позавидовали бы школьники 90-х гг., когда про Интернет слышали лишь немногие.

В те времена практически единственным источником информации была библиотека. Люди часами сидели там, переписывая скучные книжки. Кстати сегодня некоторые родители говорят, что они получали более глубокие знания, т.к. они же все доклады от руки писали, и, следовательно, лучше усваивали информацию.

Психологические симптомы интернет-зависимых людей:

- хорошее самочувствие или эйфория за компьютером;
- невозможность остановиться;
- увеличение количества времени, проведенного за компьютером;
- пренебрежение семьей и друзьями;
- ощущение пустоты, депрессии, раздражения при нахождении не за компьютером;
- ложь работодателям или членам семьи о своей деятельности;
- проблемы с работой или с учёбой.

Физические симптомы:

- сухость в глазах;
- головные боли;
- боли в спине;
- нерегулярное питание, пропуск приёмов пищи;
- пренебрежение личной гигиены;
- расстройства сна, изменение режима сна.

Виды интернет-зависимости. Положительное и отрицательное влияние Интернета. На сегодняшний день представить себе мир без Интернета практически невозможно. С его помощью

мы смотрим фильмы, общаемся с друзьями, узнаем новости и совершаем покупки, не выходя из дома. Изначально Интернет – это просто еще один инструмент для расширения своих возможностей, как в деловой сфере, так и в плане отдыха и приятного общения. Но когда человек начинает проводить слишком много времени в Сети это может стать тревожным сигналом.

Впервые термин «Интернет-зависимость» был введен в обращение в 1994 году психиатром Иваном Голдбергом. Он определил его, как навязчивое стремление выйти в Интернет и оставаться там как можно дольше. Он сравнил эту зависимость с другими типами зависимости – алкогольной, наркотической, зависимостью от азартных игр.

В зависимости от направлений развития Интернета можно выделить несколько видов зависимости:

- информационная зависимость – постоянный поиск новой информации, как правило, бесцельный;

- зависимость от онлайн игр;

- зависимость от виртуального общения.

В литературе выделены положительные стороны Интернет-взаимодействий, обеспечивающие реализацию базовых потребностей человека:

- познавательных (поиск новой информации, повышение квалификации, получение экспертного мнения);

- коммуникативных (родственное, интимное, дружеское, деловое общение);

- потребности в саморазвитии (творческая реализация, самообразование, демонстрация достижений):

- рекреации (игры, досуг, увлечения);

- аффилиации (новые знакомства, сотрудничество, поиск единомышленников, сопричастность к группе, партнерство).

Ряд авторов считает, что существует так называемый зависимый тип личности и люди, имеющие такие черты, попадают в группу риска. Этими чертами являются крайняя несамостоятельность, не умение отказать, сказать "нет" из-за страха быть отвергнутым другими людьми, не желание брать на себя ответственность и принимать решения.

Влияние Интернет-зависимости на подростков. По мнению А. Е. Войскунского, влияние на личностное развитие информационных технологий не может быть однозначно квалифицировано как положительное или отрицательное: наряду с негативными трансформациями личности, существует возможность позитивного развития отдельных способностей. Он считает, что в цепочке "подросток - компьютер - Интернет" возможно два варианта развития их взаимосвязи: "положительный" и "отрицательный". Во втором случае при частом использовании компьютера и Интернета возникают психологические проявления Интернет-зависимости, что в итоге приводит к изменению личности в целом.

Подростковый возраст относится к критическому периоду психического развития. Остро протекающий психический перелом обуславливает его исключительную сложность и противоречивость. Известно, что важнейшим психологическим новообразованием данного возраста является становление самосознания. Важным признаком, характеризующим самосознание подростка, считается чувство взрослости. Таким образом, подросток ставит себя в ситуацию взрослого в системе реальных отношений.

Интернет-зависимость способствует формированию целого ряда психологических проблем: конфликтное поведение, хронические депрессии, предпочтение виртуального пространства реальной жизни, трудности адаптации в социуме, потеря способности контролировать время пребывания за компьютером, возникновение чувства дискомфорта при отсутствии возможности пользования Интернетом. Используя Интернет, подросток вместо стремления "думать" и "учить" предпочитает "искать".

Интернет-зависимость в последнее время становится некой социальной болезнью. Огромный доступный поток различной информации, выпуск новых компьютерных игр и массовое пользование социальными сетями существенно влияет на общество. Данная проблема может встретиться в любой семье, родители порой не могут в силу обстоятельств или большой занятости следить за тем, чем занимается их ребенок в свое свободное время, а когда проблема уже возникла, с ней нужно бороться, и родители не знают, как это сделать.

Актуальность данной проблемы беспорна. Общество должно состоять из психически здоровых людей, способных с умом проводить свое время и не ограничивать себя рамками сети Интернет и безвылазным пребыванием у себя дома. Зависимость от чего-либо, будь то

интернет, алкоголь, азартные игры, говорит о том, что человеку некомфортно пребывать в реальном мире среди людей, либо в жизни у человека есть обстоятельства, которые мешают ему и таким способом он хочет спрятаться от всех проблем.

В большей степени это конечно относится к людям подросткового возраста, и не только потому, что они выросли в эпоху интернета. Причина возникновения интернет-зависимости у подростков – это период гормональной перестройки организма, когда для молодежи становится проблематично общаться, завязывать новые знакомства, налаживать контакты с противоположным полом (конечно, это касается не всех, но многих).

Общение в интернете предоставляет подросткам возможность существовать в образах своих мечтаний, и не выходя за границы этих образов, осуществлять насколько необходимую и желаемую, настолько и невозможную в реальности коммуникативную активность. Это является основной причиной интернет-зависимости у подростков, а провоцирующим фактором, стимулирующим развитие этой зависимости, выступает анонимность и невозможность проверить, насколько представленная о себе информация действительна.

Еще одной причиной появления интернет зависимости, тесно связанной с предыдущей, является невозможность самовыражения. Человек, с трудом высказывающий свои мысли, неспособный отстоять свою точку зрения, испытывающий страх публичных выступлений, боящийся осуждения реального общества, в общем неуверенный в себе человек, в сети может спокойно высказать то, что накопилось, не боясь неодобрения и непонимания.

«Проблема зависимости начинается тогда, когда стремление ухода от реальности, связанное с изменением психического состояния, начинает доминировать в сознании, становясь центральной идеей...»[1]. Так говорит Ц.П. Короленко, тем самым доказывая мысль о докучности увлечений, скорости перехода их в настоящую зависимость.

Поскольку в настоящее время незначительная часть школьного образования состоит из компьютеров и Интернета, поэтому мы можем сказать, что риск интернет-зависимости увеличивается с каждым днем. Поэтому здесь очень важную роль играет учитель.

Если описывать и рассматривать интернет-зависимость с педагогической точки зрения, то можно заметить её отличие от психологической точки зрения. Психология более полно и точно анализирует интернет-зависимость, выдвигает разные трактовки явления, объясняет причины данной проблемы. А педагогика относится к изучению этой проблемы с практической стороны. Педагоги имеют возможность дать определение явлению интернет-зависимости, но психология все-таки сильнее и разборчивее в этом плане. По мнению ученых-педагогов, что касается трактовки понятия Интернет-зависимости, то это – патологическое пристрастие человека к работе с помощью персонального компьютера. Попытка сбежать от реальности и педагоги, и психологи считают важнейшей отличительной чертой Интернет-зависимости. Адекватный и ответственный человек осознает, что нужно решать свои дела, учиться, работать, заниматься домашними хлопотами. Конечно, всё это не дается нам с легкостью, требуется немалых усилий, чтобы сделать все дела в срок и качественно, но это не освобождает от совершения дел. Но, тем не менее, интернет-зависимость наделяет человека свободой действий, тем самым, является для него притягательной по сравнению с обыденной жизнью.

Что касается причин зависимости от интернета в педагогической точке зрения, то ими может служить недостаток общения, некие пробелы в воспитании человека в семье (если родители не уделяли ребенку достаточного внимания). Следствие этого – человек становится зависимым от Сети, в которой у него много общения и друзей, а наличие непонимания со стороны семьи кажется пустяком.

Практическая часть. В 2017 году результате наблюдений и групповой работы проведенной 9 и 11 классов особенностей интернет-зависимости можно сформулировать следующие выводы:

– Большинство студентов не представляют себе день без Интернета. На вопрос: можете ли вы себе представить один день без Интернета, 79% абсолютно не представляют себе без Интернета, 5% в некоторой степени да. Только 6% может жить без Интернета. Это указывает на то, что мы сталкиваемся с серьезными опасностями.

– во время дискуссии оказалось, что мальчики являются более интернет-зависимыми, потому что пределы их доступа к Интернету более широкие. Здесь речь идет о культурных и гендерных проблемах.

– Во время встреч и обсуждений с родителями стало ясно, что связанные с Интернетом подростковые отношения имеют агрессивный характер с членами семьи. Затрудняются навыки общения.

Итак, попытаюсь предложить пути поиска предупредительных мер или решения искоренения уже возникшей зависимости от интернета:

- Не имеет смысла реагировать на агрессивное поведение подростков таким же образом. Возможность осуществления бесед. Пробудить уверенность в контакте с подростком.
- Прислушивайтесь к советам родителей, если они говорят, что вы слишком много времени проводите за компьютером.
- Изменение семейных отношений, налаживание дружеских контактов, установление доверия к окружающим людям.
- Изменение педагогических подходов: использовать интерактивные методы обучения уроку, которое ограничивает возможность использования Интернета,
- Активное сотрудничество школы-родителя-ученика,
- Не пренебрегайте границами интересов подростков и отвечайте им,
- Регулярно интересуйтесь, что делают подростки в Интернете, и что вы готовы обсуждать свои проблемы или вопросы с ними.

Заключение. Интернет мир является причинным эффектом для современной молодежи. Это способствует возникновению ряда проблем у молодежи, которое препятствует развитию навыков самореализации в реальной жизни.

В результате наших наблюдений и исследований мы выяснили, что в результате интернет-зависимости страдает образовательный процесс подростка и, особенно для мальчиков, которые проводят больше времени в Интернете, чем девочки.

В результате интернет-зависимости ухудшаются отношения между подростками и родителями. Оно становится более агрессивным.

Чтобы избежать Интернет-зависимости и пользоваться информационными технологиями во благо, необходимо заниматься воспитанием и самовоспитанием компьютерной культуры пользователей.

ЛИТЕРАТУРА

1. Короленко, Ц. П. Социодинамическая психиатрия / Ц. П. Короленко, Н. В. Дмитриева. – Екатеринбург, 2000. – С. 291–292.
2. Grohol J. M. What is Internet Addiction Disorder (IAD) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://psychcentral.com/Inetaddiction>

ІННОВАЦІЇ БІОМЕДИЧНОГО ТА СОЦІОЛОГІЧНОГО КОНСТРУКТИВІЗМУ В УКРАЇНІ В АСПЕКТІ ПОЛПШЕННЯ ЯКОСТІ ТА ТРИВАЛОСТІ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

канд. філос. наук, доц. Чуйкова О. В.

Україна, Одеса, Одеський національний медичний університет

Abstract. *The article considers the issues of ethical and legal, philosophical and biomedical perception of self-transplantology in socio-law aspect and in aspect of a life of best quality and a life of many years standing of patient. Ethical issue at the transplantology «donor – recipient» and principals «opting out», «opting in», which was confirmed a life of bad quality and a life of little term of patient or self-transplantology which will do a life of best quality and a life of long term of patient. What will do innovation progress at ukrainian self-transplantology and other biomedical technologies and social deconstruction in medicine at Ukraine? Where is principal of social justice at ukrainian government medicine?*

Keywords: *philosophy, bioethics, self-transplantology, modern medicine, social justice, innovation biomedical technologies and social deconstruction, a life of best quality, a life of many years standing, regenerative medicine in practice.*

Вступ. Мета роботи – дослідити конструктивізм біомедичних технологій та суспільства в цілому і як конструктивізм вибудовує внутрішні суспільні відносини на принципах позитивної герметизації людини, зберігання якості здоров'я та тривалості життя людини. Також мета роботи – показати соціально сприйнятливі та ефективні напрямки розвитку української трансплантології в результаті низки медичних реформ, а саме: «автотрансплантація» та принцип соціальної справедливості. **Актуальність дослідження** полягає в тому, що новий вид трансплантації «автотрансплантація», що пов'язаний з клітинною інженерією саме останнім часом довів свою успішність завдяки апробації на війнах АТО, яким кийські та східноукраїнські медики замість штучних кінцівок вирощували з власних стовбурових клітин пацієнтів нові працюючі кінцівки [1, 2, 5]. Актуальність впровадження автотрансплантації у контексті соціологічного конструктивізму полягає також у нівеляції «чорного ринку» торгівлі органами, у скороченні бюрократично-адміністративного апарату, який повинен обслуговувати процес трансплантації і переорієнтує фінансування з лікарів та пацієнтів на себе. Автотрансплантація вирішує проблему відторгнення чужих донорських органів. Принцип справедливості полягає в тому, щоб створити таку медико-правову базу, яка зробила би трансплантацію не елітарною і комерційною, а соціально орієнтованою, тобто можливою для всіх соціальних прошарків.

Результат дослідження. Ми вже писали у статті «Декарт та трансплантологія» [6, с. 265-267] про початок трансплантації починаючи з філософії Нового часу, коли Р. Декарт, Ж Ламетрі створили філософську концепцію дуалізму тіла та душі, тіла-машини, механізму, в якому можливо без пошкоджень для душі, свідомості, особистості, замінювати пошкоджені органи-«деталі» на нові. Вказаний принцип тіла-механізму охоплює всі види трансплантації та дозволяє обрати такі, які відповідають принципам якості та тривалості життя. Вибір, який саме вид трансплантації повинно розвивати зараз, є дуже актуальним для здоров'я українців, тому що ми стоїмо на порозі медичного реформування і деякі невтішні події почали відбуватися.

З січня 2018 року в Україні прийнято закон про трансплантацію нирки від донора з діагнозом про смерть мозку. «Як розповіла У. Супрун, трансплантологія у державі не розвивалася двадцять шість років. Цей процес було розпочато згідно наказу міністерства про початок робіт координаторів трансплантації. Це будуть лікарі, які будуть координувати цей процес. «Е донор та реципієнт. Потрібно їх зв'язати один з одним. Транспоркоординатор – лікар, який займається усім процесом у лікарні». - У. Супрун додала, що зараз у державі дозволено лише пересадки від родичів, але з 2018 року почнеться процес трансплантацій нирок від нерідних трупів» [4]. До цього часу в українській трансплантології було дозволено

пересаджувати орган «від родича до родича», і саме завдяки вузькому правовому колу вітчизняної трансплантології, нам здається, було розроблено низку інноваційних винаходів. Унікальність українських винаходів полягає в тому, що вони автоматично скеровані на такі принципи, як поліпшення якості та подовження тривалості життя людини. Автотрансплантація, авторегенерація, «від родича до родича» звільняють людину від постійного прийому імунопригнічуючих препаратів, ризику відторгнення чужорідного органу, неетичного очікування смерті потенційного донора. Проблема «чорного ринку» органів також вирішується автоматично. Сьогодні завдяки спробам здійснити медичні реформи для України існує унікальна можливість спираючись на існуючі моделі етико-правових законів та медичних технологій трансплантації у західних країнах обрати для себе найбільш сприйнятливую для нашого суспільства. Потрібно лише мати розум та волю йти не вже пройденим шляхом чужих помилок, а відразу втілювати свої власні інновації на державному рівні. Ми бачимо, що незважаючи на успішний короточасний ефект операції трансплантації органу від донора, термін життя реципієнта залишається невеликим. Яскравий приклад – це історія восьми сердець Рокфеллера, який нещодавно помер. Тільки завдяки виключному багатству він мав можливість замінювати серця на більш нові та на недешеві допоміжні технології, але все це не допомогло йому жити довіку та незалежно від імунопригнічуючих препаратів. Водночас з цим певна кількість людей існують взагалі без серця на штучній імітації серцевої діяльності. Програми «opting out» та «opting in», що існують у світі, також залишають відкритими низку етичних проблем. Вектори реформування української трансплантології на базі принципів соціальної справедливості, розвитку саме автотрансплантації та клітинної інженерії, які довели свою успішність завдяки операціям на війнах АТО, дають низку переваг у медичному, у правовому, у етичному аспектах, а саме: вирішення проблеми відторгнення чужорідного донорського органу, нівеляцію проблем «чорної трансплантації», вибіркості клієнтів, елітарності та комерційності трансплантації на користь соціальної справедливості медицини у нашому суспільстві.

Медики та біологи, інші спеціалісти вивчили методи культивування клітин у лабораторіях та медичних центрах у Німеччині, Франції, Росії, Білорусі. Один із біотехнологів вважає, що якщо з віком людина складніше відновлюється після травм, зокрема шкіри, то можливо, згідно новій біотехнології, на травмоване місце нанести стовбурові клітини, які активують імунну систему і примушують мозок скоріше відновлювати пошкоджене місце. Метод клітинної терапії використовується не лише при операціях з пересадки шкіри, але й при лікуванні ішемічної хвороби серця.

Стовбурові клітини, які виростили у лабораторних умовах, було введено у спеціальні («голодаючі») ділянки міокарду. Коли ці ділянки відновлювали роботу (тобто починали скорочуватися), хірурги розпочинали операції. Подібні маніпуляції дозволяли запобігти трансплантації серця. Також оскільки пересаджувалися власні стовбурові клітини, які попередньо були взяті у хворого, то пацієнту не потрібно було приймати імунодепресивні препарати.

В Інституті невідкладної й відновлюваної хірургії було проведено не менш шістдесяті унікальних операцій на серце, майже вісьмидесяти операцій з пересадки шкіри. Водночас там почалися перші експерименти з «виращування» кісток. Для цих операцій використовуються кісткові носії (3D – матрикси, які було створено з кісткової крихти), які було «оброблено» клітинами пацієнта. Протягом кількох місяців після пересадки вони «вбудовуються» у кісткову тканину.

Вказані операції вважаються унікальними для пострадянського простору та сьогодні проводяться лише в Україні. Лабораторія є не експериментальною, а виробничою – по суті, це фабрика з виробництва клітин. Вона відповідає стандартам GMP, які визначаються найвеликим рівнем стерильності. Саме з цим останнім фактором пов'язана велика вартість «запуску виробництва» з виращування клітин [1, 3, 5].

Таким чином, ми намагаємося показати, що Україна зараз має можливість щодо вибору видів трансплантації з метою не тільки проведення короточасної успішної операції, яка часто супроводжується відторгненням пересадженого донорського органу, вимагає тривалого застосування імунопригнічуючих препаратів, але й довгострокового, якісного життя людини після операції трансплантації органу. Для досягнення цієї мети доцільно звернутися саме до вже прийнятого в Україні виду трансплантації «від родича до родича», а також біомедичних технологій нахштальт клітинної інженерії, «авторегенерації», «автотрансплантації», які потребують не гонити за донорськими органами, які часто потім відторгаються, а відповідного технічного обладнання (інкубатори, банки стовбурових клітин, операція забору пуповинної

крові), використання якого має бути розраховано на всі соціальні прошарки суспільства. Все це має особливий сенс у сучасних умовах реформування української медицини, зокрема трансплантології. Саме зараз закладається фундамент для майбутнього розвитку цієї галузі, тому ми вважаємо за необхідне вказати вектор цього розвитку у такій інноваційній біотехнології, як авторегенерація, автотрансплантація, клітинна інженерія з розповсюдженням відповідного, доступного для всього суспільства, технічного обладнання та медичної технології проведення таких операцій. З останнього зауваження виходить необхідність у правових доробках з приводу сертифікації певних розділів трансплантології, наприклад типування «донор-реципієнт», яке потрібне у виді «від родича до родича» й інші правові проблеми. Крім того, завдяки тільки вказаним двом видам трансплантації ми нівелюємо проблему «чорного ринку» трансплантації.

Яскравим прикладом біомедичної переваги авторегенерації перед пересадкою тканини від донора до реципієнта є історія французьки Ізабель Динуар, про смерть якої нещодавно повідомили французькі лікарі. У 2005 році хірурги використали шкірний шар та м'язи обличчя жінки-донора з міста Лілль, яка перебувала у стані клінічної смерті, для того, щоб повернути Ізабель підборіддя, ніс та рот. Наступні роки Ізабель приймала імунопригнічуючі препарати для того, щоб уникнути відторгнення тканин, що значно знесило її організм. Через слабкий імунітет у квітні 2016 року Ізабель померла від раку [3].

В Україні також зараз є історії, які свідчать про переваги автотрансплантації над видом «донор - реципієнт», який давно прийнято у європейських країнах. Наприклад, у прикордонника Сергія через поранення не вистачає чотирнадцяти сантиметрів великої берцової кістці, у «кіборга» Михайла не вистачає десяти сантиметрів кістці у ключиці, у сержанта Романа відсутня велика частина великої берцової кістці та м'язів. Усіх трьох нещодавно було визнано інвалідами. Зараз вони отримали можливість позбавитися інвалідності та відновити втрачені кістки, шкіру та м'язи за допомогою біомедичних технологій (авторегенерації, автотрансплантації, клітинної інженерії), які вже декілька років розроблялися у східних областях України і мають майже стовідсотковий успіх, якого не має в жодній країні світу. Фактично, пораненим бійцям «виростять» необхідні кістки з їх власних стовбурових клітин. Отже, українські біомедичні технології дещо випереджають світові та поліпшують якість життя людини та тривалість життя без допоміжних препаратів, які погіршують загальний стан організму людини [1].

Висновки. Розвиток автотрансплантації вирішує низку проблем: етична, правова, медична. Правова – це нівеляція проблеми «чорного ринку» торгівлі органами. Етична – це доступність усім прошаркам населення, втілення принципу соціальної справедливості без комерціалізації, без расового та елітарного пріоритету (наприклад, порівняємо такий випадок, як білий багатий Рокфеллер та його вісім сердець або чорношкірий бідний чоловік з технікою-імітатором серцевої діяльності). Медична – це підвищення ефективності приживлення органів, як у моделі «від родича до родича», що означає підвищення якості та подовшення тривалості життя. В той же час у моделі «від донора до реципієнта» приживлення органа короткочасно, відторгнення призводить до смерті – приклад кількості восьми сердець, які послідовно відторгувалися, протягом сорока років Рокфеллера, або випадок Ізабель Динуар й багато інших, та потребує допоміжних технологій приживлення, постійного вживання імунодепресантів. Це свідчить про неякісне життя реципієнта.

Автотрансплантація не відмовляється від наукового дослідження проблеми, що саме вважати за критерій смерті. Також автотрансплантація не знижує актуальності дуалістичної концепції «тіла-машини» з душою-свідомістю, тому що ставлення до тіла людини як до часового механізму із органами, які можливо замінити на здорові, або підлягаючими «ремонту», яка притаманна філософії епохи Нового часу, знову підтверджується.

Таким чином, якщо західна трансплантація вимагає пригнічення власного імунітету відповідними хімічними препаратами з метою запобігти відторгненню органа, що призводить до смерті від якихось захворювань, то автотрансплантація з застосуванням власних стовбурових клітин, навпаки, активізує імунну систему та примушує «лагодити» пошкоджене місце організму. До речі, сучасні медики використовують поняття «лагодити», тіло-«механізм» буквально за Декартом та Ламетрі, чия філософія та практичний досвід можна вважати підґрунтям для сучасної трансплантології усіх видів.

Актуальним для української медицини залишається питання: чому ж з усіх видів трансплантології на початку цього року було узаконено найгірший, який пов'язано зі штучною прив'язкою людини до імунопригнічуючих препаратів, до бюрократичної системи з реєстрами

потенційних донорів, з ризиком неякісного та короткочасного життя, з «чорним ринком» органів замість розвитку унікальних інновацій, які дають результат 97,7 % і яких не має на заході? Чому навмисно не визнаються інноваційні біомедичні технології, внаслідок чого українську медицину штучно вважають «відсталою» на двадцять шість років? Нові біомедичні технології зробили би якісну, позитивну деконструкцію суспільства, в якому ми прагнули жити останні роки незалежності. Влада не готова до загальної, яка охопила би всі прошарки населення, деконструкції суспільства на підвалині соціальної справедливості для всіх прошарків населення? Отже ми можемо впевнено констатувати одне: інноваційні біомедичні технології тісно пов'язані з соціальним конструктивізмом, саме тому найпереводні винаходи з них сучасна влада стримує у розвитку та у вrostанні у соціум, перешкоджає впровадженню їх у «масове виробництво».

ЛІТЕРАТУРА

1. Биотехнологии. Как выращивают кожу и кости для бойцов АТО // Українська правда життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://life.pravda.com.ua/society/2014/12/24/186560/view_print/
2. Гринь В. К., Оксонец В. М., Климовицкий В. Г., Попандопуло А. Г., Зубов Д. А., Гребенюк А. М., Оксонец В. В. Клинические возможности тканевых технологий при нарушениях репаративного остеогенеза // Журнал НАМН України, 2003, Т. 19, № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docplayer.ru/72593800-Klinicheskie-vozmozhnosti-kletochno-tkanevyh-tehnologiy-pri-narusheniyah-reparativnogo-osteogeneza.html>
3. Во Франции умерла первая в мире женщина, которой пересадили лицо // Портал новостей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/world/2016/09/06/344526_frantsii_umerla_pervaya_mire.html#header-search
4. В Украине с 2018 года начнут пересаживать органы от неродных трупов // Украина – ТСН – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-ukrayine-s-2018-goda-nachnut-peresazhivat-organy-ot-nerodnyh-trupov-1039020.html>
5. Зубов Д. А., Мовчан О. С. Клітинна терапія кісткових переломів з порушеними процесами репаративної регенерації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.igrm.kiev.ua/index.php?c=97>
6. Чуйкова О. В. Декарт та трансплантологія: людина як «мисляча річ» як концептуальний фундамент медичної галузі // Гуманітарний корпус. – Вінниця: «Нілан - ЛТД», 2017. – С.265 – 267.

TAXONOMY OF BIBLICAL ALLUSIONS USED IN THE LITERARY TEXTS OF ENGLISH AND AMERICAN AUTHORS

PhD Martashvili K. E.

Georgia, Tbilisi, Ilia State University

Abstract. *The present article is a brief overview of the research dedicated to the taxonomy of biblical allusions (BA-s). It defines three parameters of taxonomy, presents a classification scheme and classifies BA-s according to the proposed scheme.*

To thoroughly describe biblical allusions as one of the thematic groups of allusion, the study introduces the following three parameters for taxonomy of BA-s:

Semantic-Stylistic - a parameter identifying the purity of BA-s from a stylistic point of view. i. e. it identifies whether or not BA is mixed with some other stylistic devices.

Semantic-textual - a parameter identifying the semantic relation/bonds of the BA to the text, determining the range of semantic-stylistic influence of BA-s on the text.

Semantic-structural - a parameter of linguistic and structural features, the constitution of BA-s.

Within the frames of the above parameters BA-s fall into classes and sub-classes.

Keywords: *Biblical Allusion, BA-s, taxonomy, parameters of classification, Strong position, organization of the text; biblical associations.*

Introduction. Existing data on the stylistic device of allusion among other thematic groups, distinguish biblical allusions as a separate thematic group of allusions.¹ Our study also views BA-s as one of the thematic groups of allusions and thus, peculiarities and features revealed as well as the types distinguished, are related to biblical allusions, as a specific thematic group of allusions. Biblical allusion is an object of interest for various linguistic spheres of research but, unfortunately, this phenomenon has not yet been studied thoroughly. We dedicated our study to biblical allusions to systematize the diversity of BA-s functioning in the prosaic literary texts of English and American authors.

Objectives: to define the principles of the parameters for the taxonomy of BA-s, to establish a classification scheme and to classify BA-s in accordance with the suggested scheme of taxonomy.

Materials and methods. We use the prosaic literary works of English and American authors as materials for our study. The authors chosen by us belong to different literary schools and have different individual styles. The research is conducted within the frames of Linguistic Stylistics and the methods used are empirical, descriptive and the super-segmental analysis to reveal the scope of the semantic-pragmatic influence of BA-s over the text.

Results. To better demonstrate the diversity of biblical allusions functioning in the literary texts of English and American authors and systematize them in such a way as to cover all the criteria for thorough description of BA-s as one of the thematic groups of allusions, we based the taxonomy on three parameters. These are:

1. Semantic-Stylistic parameter, i.e. the parameter of the stylistic identification of the BA. BA sometimes, and rather frequently, along with the functions of allusion also performs the functions of some other SD. This parameter identifies whether or not it is mixed with some other stylistic devices. i.e. this parameter identifies the purity of the BA from the stylistic point of view.

2. Semantic-textual parameter is the parameter of the semantic relation of the BA to the text; this implies the functional scope of the BA in a text and the semantic-stylistic influence of the BA on the text.

¹Galperin distinguishes Historical, Literary, Mythological, Biblical and Everyday Allusions. Galperin I. R. Stylistics. Moscow "Higher School" 1977.

3. Semantic-structural parameter i.e. the parameter of the form and constitution of BA-s. This parameter categorizes BA-s according to the linguistic and structural features, the constitutional peculiarities of BA-s.

The parameters of taxonomy introduced by us, allows us to categorize and classify a large number of BA-s found in the literary texts of English and American authors in the following way:

According to the Semantic-stylistic classification BA-s fall into two groups: BA-s Proper, fulfilling in the text the functions of allusion only and the Mixed-Type BA-s which along with the functions of Allusion fulfil the functions of some other SD also. The subclasses of the mixed type BA-s are: BA-Quotation, BA-Comparison, BA-metaphor, BA-periphrasis, and BA-Pun.

According to the Semantic-textual classification on the basis of our study of the functional range of BA-s in the literary texts two types of BA-s are distinguished:

The first type is the BA of Global importance, the functional area of which generally embraces the mega context. This is the type of the BA having strong positions in the organization of the text, namely: BA-Title, BA-Epigraph, BA-Exposition and the BA-Ending. It is precisely the principle of organization in the text that provides the power of the wide-scale influence. This type BA determines the main idea of the text and expresses the concept of the entire work and that of the author.

The second type is the BA of Local importance, the influence of which in the text is limited. It works generally within the frames of the micro/macro context. Functioning in a short extract of the text it only helps to extend the main theme/idea of the story submitted by the global type BA.

According to the Semantic-structural classification BAs fall into two groups. The first group allusion is the BA “in absentia”(being absent). This is the BA having no word signal in the text and the biblical association arises on the basis of some other lexical means used throughout the text or by some features (structural or semantic) of the entire literary work. The second type BA is the BA “in praesentia”(in the presence). This is the allusion with word-signal in the text directly or indirectly referring to the bible. The BA “in praesentia” in its turn, is represented by two subclasses. These are: **Original** BA, when the word-signal is represented as an unchanged, precise biblical wording and the **Architectonic** BA, when the word-group arising biblical association is not of biblical origin but is constructed according to it. In this case biblical association is bought about by the structural resemblance.

The grammatical structure of biblical allusions varies. We come across BA-s of simple structure (these are BA-s represented by words, groups of words or phrases. Structurally simple one-word allusions are mainly BA-Names - anthroponyms and toponyms) and BA-s of complex structure (these are BA-s represented by sentences and chains of sentences). BA-Pun and BA-quotation are structurally the longest and the largest among the BA-s structurally spreading even over the supra phrasal unity of the text.

Thus, on the bases of the above taxonomy one particular BA, the title of the novel by W. Faulkner “Absalom, Absalom!” can be described as follows:

Stylistically it is a Mixed type BA; subclass - BA-quotation, namely BA fragmentary quotation (the fragment is taken form the lamentation of King David over his son, Absalom; B., 2 Samuel, 19:33);

Textually it is a BA of global type; subclass - BA-title (functioning throughout the entire text, representing the symbol of lamentation, implicitly expressing the concept of the author);

Structurally it is simple (less than a sentence), expressed by anthroponym.

Conclusions.

1. On the bases of study we defined three parameters for the taxonomy of BA-s functioning in the literary texts of English and American authors that fully describe them as one of the thematic groups of allusion: Semantic-Stylistic, Semantic-textual, Semantic-structural.

2. Consistent with the above parameters biblical allusions can be classified in the following way:

a) *According to the Semantic-stylistic* parameter that identifies the purity of BA-s from a stylistic point of view, BA-s fall into two following classes:

1) BA-s Proper, fulfilling in the text the functions of allusion only;

2) Mixed-Type BA-s fulfilling the functions of some other SD also.

3) The subclasses of the mixed type BA-s are: a) BA-Quotation, b) BA-Comparison, c) BA-metaphor, d) BA-periphrasis, and e) BA-Pun.

b) *According to the Semantic-textual* parameter determining the range of semantic-stylistic influence of BA-s on the text, there are:

1) BA-s of Local importance functioning within the frames of micro and macro context;

2) BA-s of Global importance with the functional area embracing the mega context;

3) The subclasses of the Global BA-s are: a) BA-Title, b) BA-Epigraph, c) BA-Exposition and d) BA-Ending.

c) According to the *Structural-semantic* parameter describing linguistic and structural features of BA-s, they fall into two groups:

- 1) BA-s “in absentia”, having no word signal in the text;
- 2) the BA-s “in praesentia”, having word-signals in the text;
- 3) The subclasses of BA-s “in praesentia” are: Original BA-s with a word-signal of an unchanged biblical wording and Architectonic BA-s, with a word-signal constructed according to the biblical wording;
- 4) Grammatically biblical allusions are of simple structure (single words, groups of words, phrases) and of extended structure (sentences and chains of sentences).

REFERENCES

1. Амосова Н. Н. Английская контекстология. Л., 1968.
2. *Dramatic Uses of Biblical Allusions in Marlowe and Shakespeare*. James Sims. University Press of Florida. 1966
3. Clark H. H. *Arenas of Language Use*. Chicago 1992.
4. Galperin I. R. *Stylistics*. Moscow “Higher School” 1977.
5. Holy Bible. New International Version, USA, 1984.
6. *Dictionary of Classical, Biblical and Literary Allusions*. Abraham Harold Lass, Ruth M. Goldstein, David Kiremdjian. Facts on File Inc. 1987.
7. *Allusions Cultural, Literary, Biblical and Historical: A Thematic Dictionary*. Laurence Urdang (Editor) 1986.

EVOLUTION OF THE TITLES OF FRENCH LITERARY TEXTS

PhD Martashvili N. E.

Georgia, Tbilisi, Ivane Javakhishvili State University

Abstract. The present article presents the developmental trends of the titles of French literary texts of the XVII-XX centuries on the basis of the investigation of their syntactic, semantic and pragmatic structures.

During the period of the 17-20th centuries the TFLTs suffered significant changes in the syntactic, semantic and pragmatic structure and from reduplicated titles and long sentences used as titles with a simple direct nomination and explicitly transmitted factual information of the 17-18th centuries, they transformed into short metaphorical/fragmentary/symbolic titles of the 20th century containing conceptual information implicitly and representing the pragmatic orientation of the author.

During the period of the 17-20th centuries in developmental dynamics of the titles of French literary texts (TFLT) two interrelated trends are revealed: a) language economy and b) Pragmatism.

Keywords: TFLT, titles, diachronic development, semantic structure, reduplicated titles, fragmentary titles, intertextual titles, metaphorical titles.

Introduction. The present article is a brief overview of the study dedicated to the diachronic investigation of the TFLT.

Nomination is an ongoing process accompanying the process of perception of the universe by man. Psychologists assert that nomination is an essential part of the stimulus, determining the beginning and the whole process of any human activity. The title of a literary work is a name, the nomination of a text, and therefore interest in the nature and essence of the title of the literary works as a sign is great in linguistic sciences. In modern linguistics implying three aspects of semiotic study, the title is a complex sign with its specific peculiarities of the syntactic, semantic and pragmatic aspects.

Objectives. The study aims to investigate the titles of French literary texts in diachrony covering the period of the 17-20th centuries with the objectives: a) to define the syntactic, semantic and pragmatic peculiarities of the TFLT and on the basis of the above study b) to reveal the trends of diachronic development of the TFLT;

Materials and methods. The empirical material used, involves the titles of literary works of French authors of the 17-20th centuries. We use the titles of exclusively prosaic literary texts, taking into consideration the acknowledged fact, that the titles of the poetic works are qualitatively different phenomena.

The research is conducted within the frames of the Text linguistics and Linguistic Pragmatics and the basic methods of research are the empirical and the descriptive methods to execute the objectives set above.

The title in our work is regarded as an integral part of the text, neither a construction equal to the entire text, nor a separate element independent of the text, but an inseparable text constituent sharing information of the entire text and greatly contributing to the creation of the idea of the entire literary work owing to the strong position in the organization of the text.

Results. A meticulous study of the titles of French literary texts of the 17-20th centuries in diachrony shows that *the linguistic taste* of the epoch – the characteristics of *language and speech* - and in general the processes and features of the epoch – the tempo of life and the way of thinking - find their reflection in the syntactic, semantic and pragmatic structures of the TFLT.

In the 17-18th centuries the stances, fables and odes were common in French literature and the TFLT of this epoch are represented with long sentences and resemble annotations of the entire text. The type of information transmitted through such titles is basically factual. e.g.: «La grenouille qui se veut faire aussi grosse que le boeuf» La Fontaine; «Pour le roi, allant châtier la rébellion des rochelais, et chasser les Anglois qui, en leur faveur, étoient descendus en l'île de Ré» François de Malherbe; «Stances a une demoiselle qui avait les manches de sa chemise retroussées et sales» Voiture etc.

For this epoch the Reduplicated titles i.e. the titles, consisting of two parts defining or specifying each other, are also common. Our study showed that the reduplicated titles consist of the eponymy and the main theme, e.g.: «Dom- Juan ou le Festin de pierre» Moliere; or of an eponymy and an explicit evaluation of the author: «Tartuffe ou l'Imposteur» Moliere; «Candide ou l'Optimisme»

Voltaire etc. Later, the reduplicated titles were split into the titles and the subtitle e.g.: «Mateo Falcone» Moeurs de la Corse Instead of «Mateo Falcone ou Moeurs de la Corse» (Pr. Mérimée).

In the 19th century a novel, short story and novella gain the dominant position in the French literary arena, in which authors are interested in the individual psychotype of a single person and his trajectory in society. The above tendency is reflected in the titles also. The TFLT's of this epoch are represented with eponymy e.g. (Only the titles of Honoré de Balzac are sufficient to describe the tendency of the epoch): «Eugénie Grandet» Honoré de Balzac, «Louis Lambert» Honoré de Balzac, «Ursule Mirouet» Honoré de Balzac, «Yvette» Maupassant, «Nana» Zola, «Thérèse Raquin» Zola, «Carmen» Mérimée etc.

In the 19th century Descriptive titles were also common, with a faint element of the author's evaluation expressed explicitly. The authors refer to the simple direct nominations in descriptive titles, many of them announce the results in advance.: «Les Misérables» V.Hugo, «Les parents pauvres», «Illusions perdues», «Splendeurs et misères des Courtisanes», «Une ténébreuse Affaire» (Honoré de Balzac), «Une Aventure parisienne» (Guy de Maupassant).

The 20th century is the epoch of laconicism and pragmatism. The titles respectively are represented by short language models that tend to express pragmatic orientation of the author. Metaphors (we use the word metaphor in a broad sense of this word, as Aristotle understood it), symbols or fragmentary constructions are presented as titles conveying the metaphorical thought. Fragmentary title is the term suggested by us to denote a language construction cut off from the complete construction and presented as independent structure - the title of a literary work. From the point of view of expressiveness and pragmatic orientation such titles are almost equal to the metaphorical titles. Fragmentary titles are sometimes presented by the fragment of the most expressive poetic detail taken from the literary work, the title of which it represents or from other literary works (Intertextual titles), e.g: Biblical titles: "Lève-toi et marche"(Bazin), "La porte étroite"(Gide), Sodome et Gomorrhe"(Proust). They might also be represented by adverbial modifiers of time, place, manner etc. taken from the sentences, e.g: «En attendant Godot» Samuel Beckett, «A perdre haleine»M.Arland, «Derrière la vitre» Robert Merle, «Comme l'eau qui coule» Marguerite Yourcenar etc. In general, the title of the 20th century is a short language unit in a compressed form containing conceptual/core information of a literary work and the pragmatic orientation or the author expressed in laconic form (compression is a means of language economy).

Our study of the TFLT's in diachrony detected two interrelated trends of development. The first is the trend of language economy, i. e. the tendency to submit a large volume of information not by abundance of language units but through a comparatively limited number of linguistic means (long sentences and reduplicated phrases as the titles of the 17-18th centuries are replaced with, short titles – eponymies, metaphors or fragmentary phrases as titles of the 19-20th centuries).

The second trend is pragmatism. Simple nomination of the theme in the title is not sufficient for the 20th c. author. He wants to express his personal attitude towards the characters and events also. The feature of the epoch, laconism and the tendency of language economy, conditioned the use of symbols and metaphors in the title, which are the acknowledged means to convey accumulating implicit information and the pragmatic orientation.

Conclusions.

1. The study of the 17-20th centuries' TFLT's revealed the following peculiarities of the syntactic, semantic and pragmatic structures of the TFLT's conditioned by linguistic and literary tastes of the epochs, the titles belong to:

- a) the 17-18th centuries' TFLT's are structurally long (full sentences and reduplicated titles), transmitting factual information.
- b) the 19th century TFLT's are short descriptive titles or eponymies transmitting factual information and a faint element of evaluation (pragmatic aspect) explicitly.
- c) the 20th century TFLT's are metaphorical, symbolic, fragmentary, intertextual titles implicitly conveying conceptual information of the text and a strong pragmatic orientation of the author.

2. On the basis of diachronic study of the TFLT's two interrelated trends of development are identified:

- 1) The trend of language economy – i. e. the trend of submitting a large volume of information through a comparatively limited number of linguistic units.
- 2) The trend of Pragmatism – i. e. the desire of the author to convey information implying the subjective modus of the author (the pragmatic orientation).

REFERENCES

1. Кржижановский С. Поэтика заглавий, М., 1981
2. Траченко О. Н. Стилистические характеристики заглавия как знак текста в синтагматике и парадигматике, 1984.
3. Данилова Н. К. Отношения эквивалентности между заголовком и текстом. Вопросы семантики языковых единиц, М., 1989
4. Ph. Homon *Imagerie, littérature et image au XIX siècle*, P., éd. José Corti, 2001
5. Maingueneau D. *Le contexte de l'œuvre littéraire*, P., éd. Dunot 1993
6. Didier Béatrice, *Dictionnaire universel des littératures*, PUF, 2000
7. Berrendonner A., *Pragmatique pour le discours littéraire*, Dunod, 1991
8. Calais F. et Charbonneau D.-R., *Méthode du commentaire stylistique*, Nathan, 2000
9. Bernicot J., Trognon A., *Pragmatique et Psychologie*, Presses Universitaires de Nancy 2003.
10. Adam Jean-Michel: *La Linguistique textuelle*, Paris, A. Colin, 200
11. Aristote *Poétique*, trad.fr. Hardy, Paris, ed. Des Belles Lettres, 1932,1969.

THE TECHNIQUES OF TEACHING LANGUAGES IN MULTICULTURALISTIC AND MULTILINGUAL CONTEXT

Docent, PhD Rahimova Gulnara

Azerbaijan, Azerbaijan Medical University, the teacher

Abstract. *The advent of English language has procured the status of global language as well as contemporary societies deal with the multiculturalistic from part of the reality that teachers in different European and international contexts are compelled to acknowledge on a daily basis. More and more emphasis should be placed on the fact multilingualism is a growing phenomenon in classrooms all over the world means that educators might be facing a number of challenges that require new pedagogical considerations in their efforts to ensure that learners are accommodated with the necessary proficiency and efficient feedback in the global language.*

Keywords: *multiculturalism, biculturalism, interculturalism, multicultural interactions, national and international context, teaching strategies, modeling awareness.*

This article carries out the concept about the understanding of and attitudes towards multiculturalism, to comprehend and figuring out new method and techniques of teaching English among diversity of culture which is notorious as a culture shock and in so doing, find out what are the language teaching strategies used in promoting and enhancing successful multicultural interactions. An appreciation of the significance of English within both national and international contexts entails the adoption of measures that would provide all learners with the means of attaining a satisfactory level of proficiency. Acknowledging that English is being learnt in an increasingly multicultural classroom puts pressure on educational leaders, policymakers, curriculum designers and teachers to address the needs of students who find themselves in what is relatively a new environment in certain countries. The terms as *multiculturalism, biculturalism and interculturalism* have utmost importance, thereby the conceptual distinctions among the terms used is not only necessary for advancing theories of social identity and bilingualism or bilingual education in general but it is efficiently crucial. The English language classroom provides an obvious multicultural context for learning, and teachers need to help students understand and appreciate the differences and similarities among the various ethnic, religious and cultural groups. Teachers should be able to seize this opportunity to foster tolerance and understanding in classrooms of diverse cultural backgrounds. Introduction The classroom is a critical social arena where individual lives are shaped and influenced through attitudes and values, which are embedded in both the content and the process of learning. Positive values, for example, an acceptance and conceptual understanding of difference, are important to success. Modeling awareness of our own culture and its influence on how we approach the lesson allows students to explore their own culture. Students can then begin to question how their own values influence how they interact with and think about individuals who differ from themselves. The purpose of this study is thus to get comprehensive understanding of multiculturalism is and what were some of the teaching strategies adopted in promoting multiculturalism. Classrooms are becoming and more multicultural, however this curiosity causes new challenges for teachers. Traditionally, students coming into the multicultural classroom are at a deficit because they must learn how to navigate unfamiliar people, their cultures, and language. All in all, teachers have the added responsibility of leading students through this unfamiliar territory towards achievement. This requires specialized learning techniques, practice, and education in order to effectively accomplish. Teachers who unite classrooms with activities both inside and outside of the classroom stand a better chance at increasing student achievement and ameliorating the negative effects that have been observed in multicultural classrooms in the past.

However, a shift of emphasis in language pedagogy research is now discernible, internationally as well as among Swedish researchers, a shift that opens up possibilities of multidisciplinary by bringing to the fore issues of meaning making processes, intersubjectivity and communicative action, and relating language education and its political implications to questions of sociocultural context, identity, personal experiences and democracy. This shift of focus is quite obvious in all the keynote contributions presented here, although they also express voices from different “cultural” contexts and different points of departure. In other words: although the theme of the conference is the focus of all the contributions, it is interpreted in many different ways.

We live in a world where identity matters. It matters both as a concept, theoretically and as a contested fact of contemporary world.

Gilroy, 1987, p. 301 Identity is a concept that connects individual and social spheres of life in societies. The European Union recognizes different cultural, ethnic, linguistic and religious groups both at the level of the EU and of member states. Population changes influence, modify and mix the identities of people, providing opportunities for loosening ties with traditions and localities and promising more freedom of choice. Higher education teachers face the challenge of supporting the capacity of their students to develop identity with a clientele and colleagues who are increasingly overtly or latently multicultural and multilingual.

Bilingualism is not a new subject in our schools. For this reason, this Masters degree puts together all the experience that Mondragon University, through its Faculty of Humanities and Education Sciences, has accumulated in three decades of collaboration with schools. In addition, the mobility of persons has become a global social phenomenon that has caused great changes within society and consequently within the school community.

An example of this is that schools are increasingly multicultural and multilingual, and this requires the educational community to be able to understand and manage this new situation. And it is this requirement, specifically, that the Masters degree seeks to address. Our aim is to train professionals to be able to give a comprehensive response to the multicultural and multilingual nature of society.

To do this, starting from a theoretical baseline, we study policies and offer training to design projects for schools. Lastly, we go into the classrooms to seek out the views and reflections of the teachers who have to implement intervention innovations. To make these reflections, and in the design of new strategies and innovative proposals, we count on the participation of teachers from the Faculty of Humanities and Education, as well as Ignasi V.

Multiculturalism without Culture

IN A 2001 book, Will Kymlicka declared that the long battle to establish the justice of minority rights was over.¹ Those concerned with the rights of ethnocultural minorities had successfully redefined the terms of public debate. It was now widely recognised that states can harm their citizens by trivialising or ignoring their cultural identities, and that this harm (commonly described, following Charles Taylor's work, as a failure of recognition)² can be as damaging to people as denying them their civil or political rights. It was also widely accepted that laws, rules, and institutions are likely to be biased towards the identities and interests of majority cultural groups, even when they have been crafted in ways that are supposed to make them culture blind. "If we accept either or both of these points," Kymlicka continued, "then we can see minority rights not as unfair privileges or invidious forms of discrimination, but as compensation for unfair disadvantages and so as consistent with, and even required by, justice."³ In conditions of cultural diversity, what the majority supports does not guarantee citizen equality, and it may be necessary to supplement majority decisions by a stronger regime of minority rights. In some circumstances—most notably those involving the rights of indigenous peoples—justice may mean devolving authority to subnational groups. In others, it may be more a matter of reviewing the society's institutions to see whether and where its rules and symbols disadvantage minority groups. In many cases, insisting that everyone must abide by identical rules will turn out to be unfair to minorities. Sometimes it is more equitable to have different rules for different groups.

What's Wrong with Cultural Defence?

Critics of multiculturalism commonly argue that it encourages society to turn a blind eye to abuses of women and children. Worries about cultural sensitivity, they say, paralyse social workers, police officers, and even judges, who are made to feel that holding people from one cultural group to account for behaviour considered abhorrent by people from another smacks of cultural imperialism. Asked to show respect for other people's culture but unsure of what this entails, they decide to do nothing. As a result, we are told, women and children are inadequately protected against physical or sexual abuse. Parents who beat their children get away with it because they are thought to be doing what their culture considers normal as a means of discipline. Men who have sex with underage girls escape punishment because they are said to be following what have long been the norms of their culture. Men who kill their unfaithful wives get reduced sentences because they are able to represent the infidelity as peculiarly humiliating to a male from their culture, and argue that this makes them more prone to explode into violence than other men. According to the critics, multiculturalism has promoted a cultural relativism that can no longer distinguish between right and wrong. Culture is operating as a reason for public inaction and an excuse for immoral behaviour. Much of this is polemical diatribe, and it is easy enough to demonstrate that some of the accusations are misplaced. The complaint about cultural relativism, for example, falls considerably wide of the mark, for most of those writing in defence of multiculturalism have explicitly rejected the thesis that all cultures are of equal moral value, and there is no country in the world that comes close to operating that kind of evenhandedness in its policies. A public discourse of multiculturalism does make for greater uncertainty among police or social workers over when it is legitimate to intervene, but before this is used to

discredit multicultural policies, it needs to be backed up by nonanecdotal evidence about how many then become incapable of action and how much abuse goes unchecked. It also needs to be considered alongside compelling reasons why public agencies, engaged in service provision, need to engage with citizens in their complex diversity, rather than through narrow preconceptions derived from only one of the society's constituent groups.

How does/should Teacher Education take account of Cultural and Linguistic diversity?

In this strand, it was pointed out that pre-service teacher education must take account of multilingual classrooms and recognized that a vast majority of learners learn mathematics in a second or third language. Exemplars of teacher education programmers included the presentation by Prediger and team, on the notion of an inter-disciplinary teacher education course proposing that mathematics teachers need to have didactic and linguistic knowledge and cultural sensitivity to understand the challenges that might be faced by the learners from diverse settings. Likewise interventions in teacher education provided a range of strategies and techniques that could be employed with teachers and students. These included, dialogic strategies and "exploratory talk" to promote mathematical reasoning among students, extended wait time for second language learners of mathematics, need for clarity and avoidance of slang in use of language in multilingual classrooms, utilizing learners' fluency in their main language as well as to garner the aid of a more able peer. The few studies that harnessed the potential of technology to enhance the cultural understanding and experience of learning mathematics in a second or third language included the use of video-conferencing, social media and Skype as a medium to provide experience of teaching in a multilingual setting and enhance cultural understanding (e.g. the work of Moss and Boutwell with pre-service teachers in USA, Singapore and Haiti). A conclusion was that technology provided a relatively easy opportunity for teaching mathematics within a multicultural and multilingual environment. With creativity, connections, and technology, pre-service mathematics teachers could learn about mathematics, teaching, and culture in other countries without leaving their own.

How do Curricula and Policy take account of Cultural and Linguistic diversity?

In this theme the focus was more on curricular processes (not necessarily curricular content) embedded in instructional sequence, pedagogy and teaching strategies for improved teaching and learning in diverse contexts. For example a teaching sequence was presented by Xaab Vasquez, based on the philosophy of "Wejën Kajën" in Oaxaca in Mexico, which encourages reflection on the prevailing education processes and the need to make explicit that learners are not isolated but are situated in a wider social and cultural context. Cooperative learning strategies were presented as an approach to create space for marginalized learners to improve achievement in mathematics. Similarly, presentations proposed differentiated instruction sensitive to the needs of minority students and "equitable strategies" that encourage collaborative knowledge production, student authority and ownership of knowledge, and mutual respect (e.g. the work of Manjula and Erchick in USA). Such strategies should be guided by the principle of reducing discontinuities between the lives of students by drawing on their cultural heritage to create an egalitarian context for supporting the learning of all students (e.g. the work of Rvooon Jin Song and team in South Korea). Use of mathematics investigations, films, print literature and internet websites were also seen as ways to accommodate cultural diversity in the classroom. The case was also presented of the International Baccalaureate Diploma Program, IB, which operates in three languages (English, French and Spanish). It was pointed out that the IB curriculum is integrally concerned with the international dimensions of mathematics and the multiplicity of its cultural and historical perspectives, which in turn helps to discover new perspectives and horizons in international mathematical education.

How do international frameworks address the issue of linguistic and cultural diversity in education?

The Education 2030 Framework for Action, unanimously adopted by member states at the November 2015 UNESCO General Conference, provides guidance for the implementation of Sustainable Development Goal (SDG) 4 over the next fifteen years. It builds on the following vision:

All people, irrespective of sex, age, race, colour, ethnicity, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property or birth, as well as persons with disabilities, migrants, indigenous peoples, and children and youth, especially those in vulnerable situations or other status, should have access to inclusive, equitable quality education and lifelong learning opportunities (UNESCO, 2015b: 6).

This new vision highlights inclusion and equity in and through education as essential to the achievement of human development. People should not be excluded on the basis of factors such as their ethnicity or language. No education target can be considered to be met unless it is met for all. Language, ethnicity, gender and poverty can interact to produce complex patterns of compounded disadvantage and increased risk of being left behind. Combating the cumulative effects of multiple disadvantage involves supporting the development of learning opportunities in local or indigenous languages. Culturally and linguistically sensitive programmes, methods and materials 'recognize and

value the indigenous cultures, knowledge and methodologies, while adequately developing the teaching of the second language of wider communication' (UIL, 2010: 8).

Conclusions. All of the literacy programmers featured in this publication offer valuable experiences and lessons on how the challenges posed by linguistic and cultural diversity can be productively addressed by harnessing the potential of language and culture as enriching resources in the process of literacy teaching and learning. A major lesson that has emerged over the years is that the use of local languages as the medium of instruction enhances the effectiveness and efficiency of the learning process in developing literacy, numeracy and (second or more) language skills. However, mother tongue-based literacy not only facilitates the learning process, but is also an important symbol of identity, unity and self-determination. It is closely intertwined with culture and local values, wisdom, worldviews and tradition. A number of the featured programmers demonstrate that language and culture in education are highly political. Respect for all languages and cultures, and their equal treatment, can play a critical role in fostering national cohesion. In some cases, this is contributing to rebuilding peace in post-conflict communities. Literacy programmes that contribute to the preservation of linguistic and cultural diversity should, also, be viewed as integral to sustainable development.

The analysis further indicates that the success of bilingual or multilingual education programmers strongly depends on the active participation of the entire community. To be successful, programmers must be able to connect to learners' and communities' needs, aspirations and purposes. Success also depends on a programme's ability to empower learners and promote sustainable development within communities. There remain major challenges that must be addressed, including the improvement of the quality of bilingual/ multilingual teaching and learning and the establishment of constructive bridges between different ways of living and worldviews, whether at local, national or global level. The realization of linguistic and cultural rights certainly merits special attention as part of the new Education 2030 agenda and its More examples of promising programmers can be found on UNESCO's Effective Literacy and Numeracy Practices Database (LitBase), a continuously developing resource featuring case studies of inspiring adult literacy and learning programmers (<http://www.unesco.org/ui/ litbase /?language=en>). UNESCO cordially invites providers of innovative programmers not yet featured in LitBase to contribute material about their literacy initiatives. Please refer to the LitBase website for further details.

More examples of promising programmers can be found on UNESCO's Effective Literacy and Numeracy Practices Database a continuously developing resource featuring case studies of inspiring adult literacy and learning programmers (<http://www.unesco.org/ui/ litbase/?language=en>). UNESCO cordially invites providers of innovative programmers not yet featured in LitBase to contribute material about their literacy initiatives. Please refer to the LitBase website for further details.

REFERENCES

1. Unni Wikan, *Generous Betrayal: Politics of Culture in the New Europe* (Chicago: University of Chicago Press, 2002).
2. Sherene H. Razack, "Imperilled Muslim Women, Dangerous Muslim Men, and Civilised Europeans: Legal and Social Responses to Forced Marriages," *Feminist Legal Studies* 12 (2004): 167.
3. https://www.academia.edu/5894150/Identity_in_Multicultural_and_Multilingual_Contexts
4. Will Kymlicka, *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship* (Oxford: Oxford University Press, 2001), 32.
5. Charles Taylor, "The Politics of Recognition," in *Multiculturalism and the Politics of Recognition*, ed. Amy Gutmann (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992).
6. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-12688-3_55
7. Brock-Utne, B. 2005. The interrelationship between language and culture. Paper presented at: Evaluation of Education – On Whose Terms? Beitostølen, Norway, 5–7 December 2005. <http://www.netreed.uio.no/conferences/conf2005/Birgits%20paper.pdf> (Accessed 24 April 2016.)
8. Cobarrubias, J. 1983. Ethical issues in status planning. J. Cobarrubias and J. A. Fishman, *Progress in Language Planning: International Perspectives*. Berlin, Mouton.
9. Gebre, A. H. 2015. Case study 2: Action research for curriculum development: an example from Ethiopia. H. Alidou and C. Glanz (eds), *Action Research to Improve Youth and Ad*
10. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002455/245513e.pdf>
11. Skutnabb-Kangas, T. 2009. Multilingual education for global justice: Issues, approaches, and opportunities. T. Skutnabb-Kangas, R. Phillipson, A. K. Mohanty and M. Panda (eds.), *Social Justice through Multilingual Education*, Bristol, Multilingual Matters, pp. 36–62.
12. Walter, S. 1997. *Community-Based Literacy, Burkina Faso: Final Evaluation Report*. Notes on Literacy, Vol. 23, No. 1, pp. 1–54.

THE THEME OF POLITICS IN THE NOVEL “ANDREW’S BRAIN” BY E. L. DOCTOROW

Anna Kravchenko

Ukraine, Poltava, Poltava National Technical University, lecturer

Abstract. *The article deals with the study of political theme in the novel ‘Andrew’s brain’ by E. L. Doctorow as the fiction of postmodernism. Such principles of its poetics as postmodern irony, anachrony, fragmentation and mosaic structure were revealed. The author attempts to determine the main characteristics of the writer’s style as representation of postmodernism. The novel includes well-known politicians in cameo roles. Andrew’s story is pretty close to a monologue, really investigates big concept — political evil — and spreads it across a background noise composed of cognitive science and 9/11. The excesses of the George W. Bush administration are meant to echo, in some sense, Andrew’s own indifference and bad luck.*

Keywords: *modern American literature, main motives, postmodernism, E. L. Doctorow, anachrony of narrative.*

Canadian researcher Linda Hutcheon admits that literature and history in postmodernism are systems of the definition through which the past gets form and content [Hutcheon 1988: 93]. Narrative always turns to the past, which helps to establish cause-effect relations, to determine the current state of affairs.

Reference to past events gives credibility to what happens in novel's present [Kucharenko 1980: 114]. The 12th novel by E. L. Doctorow (1932-2015) “Andrew's Brain” (2014) is considered to be the work of writer's late style. It takes reader’s attention inwards, to the loops and pathways of a neurologist's mind.

The work by E. L. Doctorow was studied by such researchers as Richard Trenner, John Clayton, etc., but not from the point of view of main motives detection in this historiographical novel. Thus, the topicality of the research deals with the importance of detecting and analyzing the satirical motif of political evil in the novel viewed through postmodernistic paradigm.

John Clayton calls the writer “radical Jewish humanist” [1983: 54]. Some researchers consider E. L. Doctorow’s irony as the trend of deconstruction. Ihab Hassan shows the peculiarities of E. L. Doctorow’s novels in his essay “The Expense of Spirit in Postmodern Times: between nihilism and belief” defining the postmodern spirit as a sense of mystery that stands behind “irony, kitsch, pastiche and ready to hope” [1997: 18]. Writer Joyce Carol Oates calls E. L. Doctorow “a writer of dazzling gifts and boundless imaginative energy” [2009: 80]. Richard Trenner states that the most important feature of E. L. Doctorow’s creative work is his “sense of morality” [1983: 5].

“Andrew’s Brain” is constructed as a conversation, with someone doing most of the talking and someone doing most of the listening. Troubled man is asked to recognise that he has been responsible for disasters all his life, without having deliberately meant to do harm.

The main idea of the novel is the uselessness and the pleasure of the mind’s operations. Andrew, because he has been confined to his brain unwillingly, condemned by the kangaroo court of history, can’t take much joy in its hectic machinery. He’s both maddeningly self-delusive and scarily self-aware.

Andrew describes himself as a “fake person” [Doctorow 2014: 70], offering the reader something elliptical and vague as a simulacrum of intellectual provocation. The doctor/patient exchanges are often hilarious: their passive-aggressive interplay, their interruptions, and the doctor’s rising mistrust of Andrew’s increasingly elaborate yarns give the novel a momentum that is largely sustained. Is he the disaster artist he assumes himself to be, or is he just like anyone else: a human operating in the world where disasters happen. Humans’ minds often have a way of convincing them they have a measure of control over events.

“Andrew’s Brain” is short and relatively circumscribed miniature. The cast of characters is fairly small: Andrew and his wives; the taciturn Doc; an opera singer who, in his cups, likes to dress up like Boris Godunov; a pair of midgets; and, toward the end, a few well-known real-life figures from our recent political history, unnamed but brazenly undisguised. At first Andrew, whose time is the bewilderingly eventful opening decade of this century doesn’t sound like much of a witness. He seems far more interested in the workings of his own mind than those of the world outside, and for a long time speaks — to someone he calls Doc — only of his messy private life and his largely fruitless

research into the mysteries of the human brain. He cracks cynical jokes, tells parts of his life story in the third person, indulges in a fair bit of glib self-analysis: “I am finally, terribly, unfeeling” [Doctorow 2014: 18].

Andrew’s scientific studies and puzzling life have together brought him to dim view of our neurological system’s trustworthiness: “Pretending is the brain’s work. It’s what it does. The brain can even pretend not to be itself” [Doctorow 2014: 72]. He’s so adept at these impersonations that he’s able to add extra layers of pretending to his pretending: treating made-up characters as if they were actual historical personages, and real historical figures.

His spiel to Doc, delivered in an undisclosed location, is his attempt to explain how he got that way, and his account, manic and overelaborate, betrays the effects of having rattled around in his pretending three-pound brain too long. He feels being trapped in his own consciousness: “We’ve got these mysterious three-pound brains and they jail us” [Doctorow 2014: 79]. This is a prisoner’s story, the cracked apologia of a lifer. At one point, near the end, he wonders wearily, “Perhaps I’m carrying in my brain matter the neuronal record of previous ages” [Doctorow 2014: 144]. Andrew prefers to look inward and shun the wider view. He’s baffled and lonely man pacing in his cage.

The story starts out as a tale of lost love ends up taking a baffling political turn into rather biting commentary on post-September 11 America. The novel includes well-known politicians in cameo roles. The final quarter of the novel is set in the White House after the September 11 attacks. Andrew spends time at the centre of political power in Washington during what seems to be the presidency of George W. Bush, for whom Andrew works as “the head of the Office Of Neurological Research in the White House basement” [Doctorow 2014: 104]. With its well-worn vision of George W. Bush as an inept man surrounded by maniacal advisers, the story stalls in limp political satire passed off as bitter historical analysis. Chaingang and Rumbum — Dick Cheney and Donald Rumsfeld, respectively — roam in and out of scenes, and the author gets to throw in some political barbs as the president is examined through Andrew’s proximity to him: “His war was not going well. He’d invaded the wrong country. You can’t imagine the anxiety that produces” [Doctorow 2014: 128]. E. L. Doctorow’s portrayals of G. Bush, D. Cheney and D. Rumsfeld are biting and apt (when faced with the Prisoner’s Dilemma problem, “Chaingang” and “Rumbum” choose to betray each other, guaranteeing the worst possible outcome). Andrew says that he blames the president for his wife’s death because intelligence about the coming attack was widely available and he did nothing to stop it.

Soon the reader learns that Andrew and George W. had been college roommates at Yale and that Andrew had taken exams for G. Bush, which allowed him to pass his classes, get his degree, and eventually become the president. Indirectly, then, Andrew is guilty of contributing to Briony’s death and the deaths of almost 3,000 others, as well as the millions of deaths in the war. Working as a neuroscientist at the White House, Andrew gets himself in the predicament of being labeled an “enemy combatant” [Doctorow 2014: 146] and shipped off to detention after he tells Bush, “Chaingang” and “Rumdum” what he really thinks of them and their actions.

Andrew’s story is pretty close to a monologue, really investigates big concept — political evil — and spreads it across a background noise composed of cognitive science and 9/11. Andrew tells his possibly court-appointed shrink that when divided, the human brain’s hemispheres will continue operating independently, unaware of each other. Similarly, there are two independent halves to Andrew’s story: pre-9/11, which is concerned with a lifelong string of catastrophes that includes several deaths and injuries, the courtship of his student and the abandonment of their daughter to his first wife; and post-9/11, in which all of that drama is largely forgotten in favor of an extended sequence — reeking of delusional fantasy and occasional paranoia — involving Andrew’s relationship with George W. Bush.

Throughout the book, Andrew tells his psychiatrist that he’s “a different man” multiple times: “in front of a class,” “alone in a cabin,” ” and “in the oval office”. Andrew is a depressive who may also be bipolar and schizophrenic: “My mind is shot through with visions, dreams, and the actions and words of people I don’t know” [Doctorow 2014: 142]. He reveals gradually his obsession with the possibility of replicating consciousness through computers. Even if advances in replicating consciousness are made, they will undoubtedly be turned to the uses of war. After all, as Andrew muses during his stay in the White House, “contention makes us human” [Doctorow 2014: 142].

The excesses of the George W. Bush administration are meant to echo, in some sense, Andrew’s own indifference and bad luck. To make the point explicit, E. L. Doctorow establishes a personal connection between the character and the president, as if to indicate that they are cut from the same careless cloth. Andrew tells the leader of the free world: “You are only the worst so far, there is

far worse to come. Perhaps not tomorrow. Perhaps not next year, but you have shown us the path into the Dark Wood” [Doctorow 2014: 170].

REFERENCES

1. Кухаренко В. (1980) Индивидуально-художественный стиль и его исследование. Одесса: Вища школа.
2. Clayton J. (1983) Radical Jewish humanism: The vision of E. L. Doctorow. In: *Essays and Conversations*, 109—119.
3. Doctorow E. L. (2014) *Andrew’s brain*. N. Y.: Random house.
4. Hassan I. (1997) The Expense of Spirit in Postmodern Times: between nihilism and belief. In: *The Georgia Review*. Vol.51, 9 – 26.
5. Hutcheon L. (1988) *Poetics of Postmodernism. History, Theory, Fiction*. N. Y.: Routledge.
6. Oats J. C. (2009) Love and Squalor. In: *The New Yorker*. Septebmer 7, 80.
7. Trenner R. (1983) *E. L. Doctorow, essays and conversations*. Princeton, N. J.: Ontario Review Press.

О НЕКОТОРЫХ, ИСТОРИЧЕСКИ ОБУСЛОВЛЕННЫХ, ИСТОКАХ УКРАИНСКОГО АНТРОПОНИМИКОНА

Бабенко О. А.

Украина, г. Кропивницкий,

БО «Центрально-Украинская Православная Духовно-социальная Академия»

Abstract. This article is about probable historic sources of some possibly foreign names (like *Belous*) in the Cossack armies. The author, basing on linguistic and historic analysis, puts forward a bold suggestion, partially supported by documents, that these names have originated from barons of Normandy as far as in IX century AD, who supported William the Conqueror and moved with his forces through England to Ireland. Some of them later emigrated to the USA, some joined mercenary troops all over Europe and thus reached the Russian empire (the present territory of Ukraine), where they settled and were assimilated there. Their family name, due to its written and phonetic form, was easily adopted for native, though with a substituted etymology.

Keywords: personal name system, barons of Normandy, William the Conqueror, the Settlement of Ireland, Mediaeval wars in Europe, foreign mercenaries in the Russian empire, Cossacks in Europe, family name of Bellows-Belloues- Bellhouse - de Bellehus etc.

Введение. Антопонимикон народа может дать определённые представления об истории конкретного этноса, высветив процесс его становления и развития, принятие и смену религий, контакты с соседними странами (в том числе основные военные кампании), научные изобретения и открытия, этапы технического прогресса т.п.

По мнению исследователя-историка В. Лученко, украинская фамилия одна из наиболее старых в Европе. Во всяком случае, общеизвестно, что в XVII веке едва ли не все украинцы носили фамилии. Некоторые из них имели фамилии, которые дали их предкам еще в древнерусские времена. Для сравнения французские простолюдины получили фамилии лишь в начале XIX века благодаря указу императора Наполеона Первого. Российские крестьяне получили фамилии лишь после Реформы 1861 года [1].

Такие учёные-филологи, как А. В. Суперанская, П. П. Чучка, Б. О. Унбегаун, Т. В. Шевченко, М. А. Бурдастых, И. В. Магрицкая, В. В. Нимчук и др. отмечают, что славянская, особенно же украинская, антропонимика, известна своим разнообразием форм и способов создания личного наименования. И хотя вопрос продуктивного создания составных национального антропонимикона изучен достаточно, попробуем взглянуть на него только с точки зрения исторической обусловленности, возникшей и сложившейся в связи общественно-политической жизнью Украины на кануне и во все том же XVII веке.

Результаты исследования. Наше наблюдение и изыскание исторически обусловленных антропонимов в украинском языке, в общем, соответствуют выводам В. Лученко и других названных исследователей.

Так, прежде всего, с точки зрения «историчности» обусловлены фамилии, происходящие от этнонимов. К слову, Украинцы, как и представители какого-либо другого этноса, жили в постоянном соприкосновении и взаимодействии с другими народами. Названия этих народов стали одним из источников создания фамилий. Так старые названия наших ближайших соседей турчин (турок), волошин (румын), лях (поляк), литвин (белорус), москаль (россиянин) и старое самоназвание украинцев «русин» дали такие фамилии: *Турчин, Турчиненко, Турчинив; Волошин, Волощенко, Волощук; Литвин, Литвиненко, Литовчинко, Литвинчук; Русин, Руснак, Русецький; Москаль, Москаленко, Московчук; Лях, Ляшко; Ляшенко, Ляшчук, Полулях.*

Следует также вспомнить фамилии, которые происходят от названий военных чинов и званий. Здесь очевидно самым первым должен быть *Гетьман* и производные от него *Гетьманчук, Гетьманенко, Гетьманьч; Полковниченко, Сотник и Сотничук, Сотниченко; Хорунжий, Хорунженко; Солдатенко* и проч., некоторые из которых находим и в «Етимологічному словнику українських прізвищ» [1].

Уникальным источником для исследования не только историков, но и филологов является «Реестр Войска Запорожского 1649 года» [22]. Фамилии, которые внесены в него, есть, в том числе, и ярким примером этимологической классификации определенных

антропонимов по В. Лученко. Убедительные иллюстрации к сказанному исследователями, находим, например, в списках сотни Шубцева, а также сотен Дутянская, Полковоя, Кутобеевская, Иванская, Манковская, Дершадская и др. Черкасского полка: Олекса *Асауль*, Мисько *Опришкович*, Василь *Бесарабь*, Стецько *Бояринь*, Михайло *Волошин*, Григорь *Волошиненко*, Івашко *Турчин*; а также фамилии, образованные от названий животных (как атавизм язычничества или тотемизма): Ивань *Вовкь*, Василь *Ворона*, *Шпакь* Ивань, Василь *Заець*, Мусій *Лисиця* и/или профессий: Линько *Бондаренко*, Гринко *Баранникь*, Федорь *Гончарь*, Федорь *Гвозденко*, *Чобань* Васко.

Достаточно часты и автохтонные фамилии на *-ко*: Киндрат *Яковенко*, Юрко *Бурленко*, Ивань *Бабенко*, Ивань *Бураченко*, Василь *Белмашенко*. Значителен процент в списках и фамилий-прозвищ: Яцько *Одинець*, Харина *Харко*, *Хреньда* Гаврыло, Йвань *Близнець*, Гришай *Бовдур*, Василь *Бубликь*, Иван *Безпалый*, Покий *Борода*, Максимь *Богатый*, Василь *Гвоздь*, Сидорь *Пулторакожуха*.

Наблюдается продуктивный способ производства антропонима от топонима: *Хуторный* Хвал (Хвил), Гринець *Берестечко*, Ивань *Басарабей*, Дацко *Браславець*, Лукашъ *Браславченко*. Танасей *Москаль*, Мисько *Краковченко*.

К слову, вспомним, что фамилии часто образовывали двумя способами: от топонима и/или от названия места жительства. Фамилии от топонимов часто содержали ссылку на того, кто жил у приметного физического объекта (дубовое дерево, холм, ручей или церковь): *Задорожний*, *Забашта*, *Забаштанний*, *Завгородний*, *Зацеркивець*, *Заричный*, *Озерный*, *Пиддубный*, *Пидгирный*, *Пидлисний* и проч. Фамилии по названию места жительства образовывались от ранее существовавших названий городов, селений и ферм (зимовников): *Билоцеркивець*, *Копайгородський*, *Голованивський*, и проч.

Другие классы имён включают в себя образованные от названий рек, отдельно стоящих домов со знаками на них, регионов и целых стран. Об этом в отношении номенов иностранного происхождения мы подробнее скажем ниже.

Отдельные имена и фамилии в «Реестре...» свидетельствуют о тесных контактах с соседними, в частности, славянскими, народами: *Фесько Топехин Братанич*, *Туцен Криско*, *ФЕРЕНЬСЪ* Хома, Яковь *Бутининь*, Дементій *Бундуrowsкий*, Манець *Безушковский*, *Томашко Бабка*, Дацко *Браславець*, Штефань *Волошинь*, Яхно *Войтковичь*, Грицько *Велия*, Яцько *Емчикь*, Ивань *Емчикь*, Ивань *Емець*, *Матей Емець*, Федорь *Емченко*, Лавринь *Стрелець*, *Муштапъ Татарин*, Игнатъ *Товмачь*, Тишко *Трапезун*, Данило *Трапезун*.

Некоторые проходящие по спискам казаков имена и фамилии имеют, скорее всего, иностранное происхождение, если не обычные профессионализмы, демонстрируя выразительные, на наш взгляд, германские корни: *Лесько Слюсар*, Семень *Гукь*, Андрушко *Брусь*, Григорий *Шпателя*, *Леско Шклярь*; или наводят на мысль о таковом: Дацко *Вонтоненко*, Марко *Органко*, Тимко *Плянда*, *Пунвичь*, Ивань *Пашотенко*, Мартин *Пляка*, *Педорь Перуль*, Ивань *Пралниковь*, Иван *Рохвендя*, Иван *Роздай*, Иванко *Рымарь*, Степань *Шухля*, Тимко *Шаля*.

Считаем целесообразным обратить внимание на такие, казалось бы, чисто украинские фамилии, как *Шумало* Павелъ, *Шумило* Васил, *Шумный* Грыцько, *Шумь* Васко, имеющие общую основу «шум», которая, по нашему мнению, может не только говорить о схожести характера определенного человека с характеристикой звукового сопровождения природных явлений, например, ветра, а и происходить от немецкого «*Schaum*» – «пена». Хозяйки до сих пор снимают с бульона «шум» при помощи ложки с отверстиями – «шумовки». Аналогично предлагаем рассматривать и фамилии *Бут* и *Бутенко* («*Boot*» – англ., ботинок, сапог): *Мисько Бут*, *Павло Бут*, *Данило Бут*, *Иван Бут*, хотя указанная фамилия могла быть определена некоему индивидууму по схожести характера с камнем («Бут» (бутовый камень) – куски камня (доломита, известняка или песчаника) неправильной формы, размером не более 500 мм по наибольшему измерению и массой до 50 кг [23]), как, к примеру, и фамилия *Кремьинь*.

По нашему мнению, определённый интерес в плане исторической антропонимики могут представлять персональные наименования, имеющие внешне вполне автохтонную форму, однако являющиеся по сути заимствованиями, попавшими в язык в результате военных и/или экономических контактов местного населения с иностранцами. Например, в упомянутых уже нами списках полка, встречается (всего один раз) фамилия *Бе(и)лоус* (Ивань *Бе(и)лоусь* (Дутянская) и сходные по звуковому образу *Педорь Полоусь* (Иваньгородская), *Остапъ Полоусь* (Кутобеевская) [2].

С. Веретельник считает, что фамилия Бе(и)лоусенко образована от прилагательного «белый» [19] а В. Стецюк отмечает, что в массе преимущественно чернявого населения Приднестровья человека, названного Бе(и)лоусом, невозможно было спутать с кем-либо другим [20]. Мы же придерживаемся следующего мнения: при условии, что этимологию интересующего нас антропонима выводили из сочетания прилагательного («белый») и существительного («ус»), то в среде казаков (своеобразное рыцарское сословие) он должен был бы встречаться в качестве фамилии и/или прозвища значительно чаще.

Для объективного восприятия данной статьи считаем необходимым подчеркнуть тот факт, что в силу самых различных обстоятельств (разница в произношении; неверно выведенная этимология имени; стремление нострифицировать его в соответствии с имевшимися нормами и/или обычаями другой страны, другого языка; взаимовлияние языков, в частности, латыни, старофранцузского и староанглийского; изменения норм орфографии и орфоэпии; элементарная малограмотность чиновников и писцов, наконец!) письменный и звуковой образ отдельно взятого имени претерпевал значительные изменения, чему существует множество примеров в массиве проанализированных нами текстов, исполненных как кириллицей, так и латиницей.

Обнаруженный нами в ходе исследовательского поиска электронный ресурс [3] содержит герб семьи Беллоуз. Вот его описание: *«Поле, или фон, щита – чёрный, перекрещивающиеся полосы – золотого цвета, шеврон голубой, на нём три золотых львиных головы. Навершие – рука в латах. В руке – кубок естественного цвета, из которого в чашу, также естественного цвета, выливается вода (belle eau), что имеет отношение к фамилии (belle eau, произносимое как «бель-о», в буквальном переводе «хорошая вода», прим. авт.). Девиз: «Tout d'en haut» – «All from on high» («Всё – сверху») – «все – с высоты»)» [4, 193-211].*

Отдельные источники по геральдике приводят различные сведения о происхождении семьи Беллоуз. Так, Джефф Мартин из Йоркшира, Англия, в заметке «Белью в Англии и Ирландии» («Bellew in England and Ireland») пишет: «Первые известные Белью (Bellew) были рыцарями, прибывшими в Англию во времена норманнского завоевания. К 1200 их потомки приняли участие в покорении Ирландии и построили там замок. Около 1470 г. семья Белью (the Bellews) унаследовала землю в Девоне и основала новую ветвь в Англии» [5].

В то же время ещё один источник под заголовком «Фамилия – Беллоуз» («Last name: Bellows») сообщает, что это «гугенотское» имя на самом деле имеет французское происхождение, хотя в Англии под ним впервые зарегистрирован датчанин. Эта фамилия, с вариантами написания Беллоуз и Беллоу (Bellows, Beloe, and Bellow) встречается в геральдике французских провинций Камбре и Нормандия. По церковным записям в Англии проходят Шарль Билло (Charles Billo at Huguenot Church, Threadneedle Street in 1675) и Пол Биллоуз (Paul Billows, St. Dunstons Church, Stepney on March 23rd 1677). Впервые зарегистрированное написание фамилии (Петер Ван Биллоуз – Peter Van Billowes) имело место 15 июля 1586 года в период правления королевы Елизаветы I в церкви Св. Петра (St. Peter's, Cornwall, London)» [4].

По данным того же источника, но под заголовком «Фамилия – Беллхаус» (Last name: Bellhouse), указано, что «эта необычная фамилия староанглийского происхождения возникла до VII века от слов «bell hus», и описывает или того, кто проживал у сторожевой башни с колоколом, или, что более вероятно, того, кто отвечал за гарнизон башни и работу колокола. Имя впервые зафиксировано в Норфолке. Это наводит на мысль о том, что в этом достаточно низинном районе, который в средние века и ранее представлял из себя невысокие острова среди болот и пустошей, башня могла быть как минимум и примитивным маяком, и сторожевым сооружением» [4]. Символика колокола используется в этих местах и ныне в названиях гостиниц и пивных, такими являются, в частности, гостиница «Старый Колокол» (The Old Bell) в деревушке Гримстон графства Норфолк, известная с 1700-х годов [6].

Все упомянутые ранние записи относятся к странам с развитыми традициями мореходства и с долгой документальнофиксированной памятью. Именно на эту часть восточного побережья Англии чаще всего нападали викинги и прочие пираты-грабители, бороздившие моря в «тёмные века». В этих ранних записях упоминаются, в частности, Ричард де Беллус (Richard de Bellus) в списках налогоплательщиков Йоркшира за 1206 год, и Ричард де Беллекус из Эссекса (Richard de Bellehus of Essex) в списках налогоплательщиков этого графства за 1230. Уолтер атте Белхаус (Walter atte Belhus) упоминается в записях по Кембриджу за 1266 год, а Ричард де Белхаус (Richard de Belhouse) – в записях за 1368 год по Норфолку в период правления короля Эдварда (Edward) III (1327 – 1377).

Можно привести дополнительные примеры появления этой фамилии в записях: Ричард, сын Эдварда Беллоуса (Richard, son of Edward BELLOWSE), был окрещён в соборе Св. Джеймса в Кларкенвелле, Лондон (St. James's, Clerkenwell, London) в 1590 г., и Джон Белхаус (John BELLHOUSE) и Джейн Бастон (Jane Buston) сочетались браком в церкви Св. Джорджа в Лондоне (St. George's, Hanover Square, London) в 1771 г.

Герб семьи Белхаус занесен в Генеральный регистр сэра Бернарда Бэркса, Ольстерского герольдмейстера («Короля гербов») (Sir Bernard Burkes General Armory. Ulster King of Arms, (Bellhouse) в 1884 г.» [4].

Считается, что написание Беллоус (Bellowes) есть вариантом от Беллус (Bellus). Так, например, Джон Беллоус (John Bellowes), 12 лет от роду, был пассажиром судна «Hopewell» из Лондона, которое 15 июня 1635 года отошло в Новую Англию [4].

Сборник документов «Исторического общества штата Массачусетс» («Massachusetts Historical Society Collections») поместил список пассажиров судна «Hopewell», порт приписки Лондон, капитан Уильям Бэрдок, вышедшего в Новую Англию 6 апреля 1635 года, который содержит имя пассажира Джо Белоуса (Jo. Bellowes), 12 лет. Автор «Генеалогического словаря первых поселенцев Новой Англии» Джеймс Сэвидж, обнаруживший указанный список в Англии, считает, что этот мальчик есть никто иной, как Джон Беллоус из Конкорда, Массачусетс [7].

Впервые написание фамилии зафиксировано как Эрнальд Белхус (Ernald Belhus) в списках налогоплательщиков за 1167 год в период правления короля Генриха II – «Строителя церквей» (King Henry II, known as «The church builder»), 1154 – 1189 гг. Потребность в фамилиях возникла, когда государство ввело персональное налогообложение... На протяжении веков фамилии в разных странах продолжали «развиваться», что зачастую приводило к удивительным вариантам первичного их написания [4].

Малолетний пассажир, о котором упоминается выше, таки прибыл в Новую Англию (территория атлантического побережья США). Исследователь истории семьи Джордж Олдрич в книге «Уолпол: Каким он был и каким есть» пишет: «С достаточным основанием считается, что семья Беллоус (The Bellows family) происходит от нормандской семьи Бель О (Belle Eau), пришедшей в Англию с Вильгельмом-Завоевателем. Это имя во множественном числе идентично по звучанию с именем Беллоус (Bellows)» [8, 193-211]...

Много труда, денег и энтузиазма понадобилось членам этой семьи, чтобы достаточно качественно проследить свою генеалогию...

Считается, что встречающиеся в разных частях Великобритании фамилии Бельюс, Беллис, Беллас, Беллос, Беллазис и Белоуес (Bellews, Bellis, Bellas, Bellos, Bellasis and Beloes) представляют собою неправильное написание одного и того же корня, Беллоус (Bellows), что тоже есть неправильным написанием. Герб этих семей практически один и тот же.

Потомки первопоселенца до сих пор проживают в США, штат Массачусетс. Примечательно, что «Український щоденник СВОБОДА» за 25 февраля 1992 г. в списке пожертвовавших в Фонд возрождения Украины жителей городов Джерси и Нью-Йорк перечисляет фамилии Белей, Беленюк, Беллхаус, Билос, Билон (BELEJ, BELENOIUK, BELLHOUSE, BILOS, BILON) [9].

Ветвь семьи до сих пор существует в Ирландии. По данным Института Мура (Moore Institute, IRCHSS), ирландской организации гуманитарных и социальных исследований, семья Белью из Уильямстауна (the Bellew family of Williamstown), графство Лут (county Louth), на основании Законов об устройстве (the Acts of Settlement) получила земли в приходе Мойлох (the parish of Moylough), баронств Тикин и Киллиан графства Гэлуей (baronies of Tiquin and Killian, county Galway), что удостоверяется патентами от 26 мая 1677 г. и 21 марта 1678 г. Семья основала город Маунтбелью. Посредством браков Белью породнились с семьями Диллонов, Нагентов и Граттанов, приняв в 1859 г. дополнительную фамилию Граттан. В 1838 г. глава семьи, Майкл Белью, получил титул баронета.

В 19 веке семье принадлежало более 12 000 акров земли на территории различных баронств Ирландии. Часть некогда принадлежавших семье поместий и зданий (Гринвилль, Маунтбелью, Замок Белью, Роцца Белью) сохранилась, что подтверждается имеющимися в Национальной библиотеке Ирландии документами, в частности [National Library of Ireland]: Map of Bovinion, parish of Moylough, barony of Killian by F. Plunkett, July 1723. 21.F.76(16); Bellew Papers - Account Books MS 9200-9208, 9266, 9269-9270; Catalogues of the library at Mount Bellew, 1813, с 1812, с 1820 & с 1825. MS 5514, MS 9202, MS 9367 & MS 9268; Bellew Estate account & memorandum book, 1775-1784, 1813-1825. MS 9577 & MS 9578; Bellew Estate, farm account of C. D. Bellew, 1819-1823. MS 9970; Bellew Estate rent book, 1812-1825. MS 9978; Bellew

Estate cash book of Michael Bellew, 1819-1822. MS 9980; Bellew Estate labour accounts, 1816 & 1820. MS 13,538; Bellew Estate Maps 21.F.76(16,17,18,19,21,22,23,24,25); Pedigree of Bellew of Mount Bellew, c 1700-c 1820. GO MS 178: 248; Copy of royal licence to Thomas Arthur Bellew to take the name of Grattan, 19 Mar 1859. GO MS 152: 305-309; Copy of grant of arms to T.A. Bellew and his wife Pauline nee Grattan on their assuming the name and arms of Grattan Bellew, 29 Mar 1859. GO MS 108: 253-254; Pedigree of Bellew of Barmouth Bts, of Springfield Lawn, Co Galway with Higgin descendants, c 1660-1871. GO MS 179: 403-405; Bellew Estate Papers, Collection List 33]. На основании этих документов Карен Харви написала (в 1937 году) книгу о семье Белью.

Приведенные выше сведения дают, на наш взгляд, достаточно оснований полагать, что предки семьи возможно проживали в VII веке во французской провинции Нормандия, а на территорию же современной Англии прибыли в XI веке (норманнское завоевание – 1066 год, прим. авт.); представители одной из ветвей семьи проживали и в Ирландии.

Постоянные попытки Англии подчинить себе Ирландию закончились поражением ирландских войск и их союзников-испанцев в битве при Кинслоу в 1601 году. Ирландские лидеры Хью О'Нейлл и «Красный» Хью О'Доннелл были вынуждены покинуть страну. Их отбытие на территорию континентальной Европы в 1607 г. получило название «*The Flight of the Earls*» – «Исход эрлов (графов)». В Европе многие представители эмигрировавших семей были вынуждены «продавать свою шпагу», нанимаясь на службу к различным монархам, политическим и военным лидерам того времени. Отдельные из них добрались и до Московского царства, а позже – Российской империи, сменив фамилии Брюс, Лермонт, О'Нейлл на Брюсов, Лермонтов, Онул и т.д. Резонно предположить, что в числе Гамильтонов, де Толли, Гордонов, Гэллоуэев и многих других «солдат удачи» и просто авантюристов и искателей счастья были и представители семьи Беллоус, чья фамилия, близкая по звуковому образу, передаваемому на письме разновидностями книжного славянского (древние века) и нынешнему современному украинскому (да и «русскому» в современном понимании) языку, не требовала особых изменений при приспособлении к новой родине.

Средневековая Европа вела постоянные войны за передел территорий, наследование тронов и утверждение религий [10]. Жизнь на известной нам территории тоже сложно было назвать мирной: фактический закат Киевской Руси накануне и после нашествия Батыя (1237 – 1241 гг.) и её распад на отдельные княжества (Киевское, Черниговское, Галицкое, Владимиро-Волыньское, Переяславское), позже занятые Великим Княжеством Литовским; подчинение Киевского княжества Гедимином в 1325 г., включение князем Ольгердом в 1362 г. большей часть удельных княжеств до Черного моря в состав Великого Княжества Литовского; захват Польским королевством Галицкой и Холмской земель (1387 г.); ликвидация Волынского (1456 г.) и Киевского (1470 г.) княжеств; переход под власть Польши вследствие Люблинской унии 1569 года Волыни, Подляшья, Подолья, Брацлавщины и Киевщины.

В этой сложной военно-политической ситуации вполне правомерно предположить движение значительных масс населения, а также широкое применение интернациональных по составу отрядов наёмников, которые в рядах воюющих армий перемещались по просторам континента.

Убедительные иллюстративные примеры активного перемещения по Европе больших масс украинских казаков находим в статье С. Махуна «Казаки-кондотьеры в Тридцатилетней войне (1618-1648)» [21]. Автор пишет, что «Православные украинские казаки, в основном сечевики, также приняли весьма активное участие в этой первой общеевропейской войне, начавшейся с антигабсбургского восстания в Чехии и Моравии.

...В битве под Белой Горой в ноябре 1620 года, решившей участь чешской независимости на целых 300 лет, казаки составляли значительную часть войска армии коалиции («почти 3500 наших земляков, то есть более 12 % от общего количества сил»). Кроме них в её составе были баварцы, испанцы, валлоны, итальянцы, поляки [21].

В 1631 году 2000 казаков в составе войск генералиссимуса «Священной Римской империи» Альбрехта фон Валленштейна, ценившего их выше, нежели знаменитых польских крылатых гусар, участвовали в боевых действиях в Силезии против войск саксонского курфюрста Иоганна-Георга – союзника шведов.

В. Сичинский в книге «Чужинці про Україну» привел интересные данные об участии казаков в боевых действиях на стороне императора в Люксембурге.

В еженедельнике Gazette de France (№ 81 за 1633 год) находим сведения о действиях четырехтысячного отряда запорожцев под предводительством полковника Тараского, под знаменами Габсбургов воевавших в Люксембурге против французских войск генерала де Суассона... Австрийское командование создавало из свирепых хорватов-«грэнцеров» и

запорожцев легкие кавалерийские полки и эскадроны, совершавшие опустошительные проникающие рейды в северную и северо-восточную Францию.

Вербовали запорожцев обычно в Люблине и Львове эмиссары Габсбургской империи. Пункты сбора были в Силезии в городках Битум и Бризи, где располагались лагеря кондотьеров... Казаки из лагеря в Бризи отправились через Центральную Германию в Люксембург и Эльзас. К тому времени французы оккупировали Бельгию, находившуюся под властью испанцев – союзников австрийцев. Именно подвижные части хорватов и казаков своими проникающими рейдами в тыл французов заставили их перейти к обороне и оставить Бельгию [21].

В феврале 1636 года двухтысячный кавалерийский полк казаков в составе корпуса хорватского генерала Изолани через реку Маас возле Вердена ворвался в провинцию Шампань; союзники разгромили расквартированные там французские части, и полк с богатой добычей (в том числе и 60 000 франков выкупа) возвратился в Люксембург.

Но условия контракта австрийское правительство в полной мере не выполняло, поэтому «осенью 1636 года большинство украинцев покидает театр боевых действий. По пути на родину, в Силезии, кондотьеры поднимают мятеж, требуя немедленного расчета. Неблагодарные австрийцы высылают карательный корпус, разгромивший полк запорожцев и заставивший их перейти имперско-польскую границу. Тем не менее часть казаков (до 3 000) осталась на службе императора и влилась в армию фельдмаршала Геца. Они принимали участие во взятии Хехста, Дортмунда, Верла и Гамма» [21].

«...В октябре 1645 года после продолжительных переговоров полк запорожских казаков (примерно 2500 человек, из них почти 800 кавалеристов) морским путем через польский порт Гданьск прибыл во французский порт Кале... Вопреки всем законам военной науки, запорожцы хитростью (опыт взятия Кафы, Трапезунда, Синопа пригодился!) через морские ворота ворвались в центральные форты крепости Дюнкерк. Испанцы подписали капитуляцию 11 октября 1646 года. Французы многие годы безуспешно пытались захватить этот «ключ от Ла-Манша». Но снова, как и в империи, казаков обманули «работодатели». Часть их возвратилась в Украину, другие остались во Фландрии (голод заставил их пойти в «*приймы*» к фламандцам)» [21].

Вполне очевидно, что в силу смены хозяина, обстоятельств, связанных с боевыми походами, ранений, болезней и элементарного дезертирства личный состав казачьих отрядов оседал на жительство в странах пребывания, растворялся среди местного населения, принося с собою в процессе ассимиляции не только свежую кровь, привычки и традиции, но и новые имена. Подобное происходило и с воинами-иностранцами, попавшими в разные времена на территорию нынешней Украины.

Вполне возможно предположить также присоединение к силам казаков, возвращающихся с иноземных походов, участвовавших в одних битвах с ними таких же наёмников-иностранцев, которые могли таким образом попасть на известную нам территорию и осесть на ней.

Характерным примером масштабных сражений на нашей территории с участием иностранных войсковых формирований может служить, в частности, битва при Ворскле (1399 г.). «Решающий поход Витовта на Золотую Орду начался летом 1399 г., но этому предшествовала длительная подготовка. Летописи единодушно сообщают, что было собрано огромное войско, включавшее литовские полки, отряды татар Тохтамыша, около 500 крестоносцев, 400 воинов из Польши, отряд волошского господаря...» [11]. По данным разных источников, в составе войска князя Витовта пребывало от 100 до 1600 тевтонцев (хронисты называют цифры 100, 400, 500 и 1600 чел.), среди которых был и рыцарь под фамилией «*Bellews*» [12].

«Процесс присоединения юго-западных русских земель не был однозначным. Здесь были постоянные мирные контакты, основанные на общности экономических и политических интересов, на заключении браков и союзов с отдельными княжескими домами русских земель, на практике приобщения литовских династий к «русской вере» – православию. Были здесь и вооруженные столкновения, вполне естественные для эпохи феодальных войн, княжских междоусобиц и постепенного преодоления феодальной раздробленности» [11].

С 1562 года доступ к украинским землям получили иностранцы, вступившие на службу в «кварцянское войско» Речи Посполитой.

Соответственно, носители западноевропейской по происхождению фамилии «*Белоус*» на территорию современной Украины могли попасть, скорее всего, через сопредельные земли тогдашней Польши и Литвы, оседавая на жительство в районах Черниговщины и Побужья и формируя их топонимику, что находит своё косвенное подтверждение в краеведческой информации: «Село Новый Белоус расположено в Черниговском районе Черниговской области,

в 11 километрах на север от Чернигова. Места очень красивые, как и вся черниговская природа, село расположено на правом берегу реки Белоус. Со времени первого о нем упоминания в 1648 году село как только не называлось: Ляхов Белоус, Евтухов Белоус, даже Хомин Белоус. Название происходит от речки Боловос (Белоус)» [13].

Этот населённый пункт принадлежал представителям казацкой старшины: «Полковим сотником за Силича і далі був Станіслав (Стас) Коханенко. Він мав маєтності у с. Ляховий Білоус, крім того 22 квітня 1658 р. отримав гетьманський універсал на сл. Гучин з млином... 4 липня 1658 р. Станіслав Кохановський записав хутір Гучин своєму зятю Карпу Мокрієвичу і донці Ганні [1242, 570], власність Кохановського с. Білоус Євтухов як придане потрапило до роду Грембецьких, с. Листвин дісталось онуку Самійлу Мокрієвичу, с. Білоус перейшло згодом до Красовських» [731, 35] – [14].

Позволим себе предложить в качестве дополнительного аргумента в пользу иноязычного происхождения фамилии *Бе(и)лоус* соображения филологического характера. Будь эта фамилия происхождения украинского – скорее всего имела бы на стыке двух гласных «о» и «у» вставку из согласного звука «в» или «г». Подобное явление, *эпентеза*, есть изменение, заключающееся в появлении незтимологического звука между двумя другими для облегчения перехода между произнесением разных звуков при соседстве двух гласных (в просторечии, в детской речи *Ларивон, Радивон, Левонтий, радиво, какаво* [15;16].

Об этом же прямо свидетельствует Ю. Громик: «В іншомовних словах, щоб запобігти збігові голосних, з'являється інтервокальний [в], часом [г]: *ра́д'іво, ста́д'івон, штра́гус*» [17]. Примером такой попытки эпентезы может являться звук «в» в названии реки Боловос (см. выше). Но фамилии иностранного происхождения, часто фиксируемые письменно, как правило, инертны к появлению в них эпентез. В тоже время в современной электронной базе «Вся Украина – жители» имеется порядка полторы тысячи носителей фамилии «Беловус», «Билувус», десятки – «Би(е)ловусов», «Би(е)ловусько», «Би(е)ловусьяк» и подобн., происхождение которых на украинском грунте сомнения не вызывает.

Представители интересующей нас фамилии «*Бе(и)лоус*» также упоминаются в архивных документах периода формирования после 1648 года казацких войсковых соединений с использованием знати иностранного, в том числе польского происхождения: «Очолити Чернівецьку сотню Нечай направив Гаврила Невмирецького, який був його родичем ще по спільній маєтності с. Невмиринцях. Від шляхтича Петра Білоуса з Вінницького повіту вели свій родовід козаки с. Білоусівки Федір Білоус, Семен, Ярема і Демко Білоусівські [823, 240], які були серед перших фундаторів Тульчинської сотні» [14].

Резонно предположить, что на тогдашней территории Украины находились несколько носителей фамилии «*Бе(и)лоус*», которые и явились родоначальниками, основателями семей-однофамильцев, не обязательно связанных между собою кровным родством. Эта система параллельных родов, скорее всего, существует и до сих пор. Доподлинно установить их происхождение представляется практически невозможным из-за отсутствия необходимых для этого данных регистрации населения. Здесь мы полностью согласны с точкой зрения известного современного историка Н. Яковенко: «досліджуючи свої прізвища, мусимо брати до уваги те, що перша фіксація прізвищевої назви в пам'ятках писемності й давність відповідного роду не тотожні, не обов'язково збігаються в часі. Тобто не всі нинішні носії однакового прізвища вийшли з одного роду: одне й те ж прізвище упродовж століть могло виникати в різних куточках України по кілька разів, спонтанно» [18].

Продвижение Российской империи на юг в XVIII веке обусловило активное использование в военных действиях и казацких формированиях. В результате представители фамилии «*Бе(и)лоус*» появляются и на территории Кировоградской области, в частности, в нынешнем Новоархангельском районе [24] и в селе Губовка [25] (ныне Компаниевский р-н области) в 20 км от земляной крепости св. Елизаветы, где одно время стояли казацкие полки. В настоящее время носители фамилии выводят её этимологию от славянских корней и никоим образом не ассоциируют себя с возможными европейскими пращурами. Но что удивительно, и в Новоархангельском районе, и в с. Губовка издревле уличные прозвища носителей фамилии «*Бе(и)лоус*» – «*Нимець*» [26]. А обще известно, что немцами славяне называли не только этнических немцев, а и всех, чей язык изначально не понимали.

Выводы. В столь обильно процитированной нами статье С. Махуна отмечается, что казаки-кондотьеры в Европе, как и укоренившиеся на нашей земле потомки иностранных легионеров, – «отнодье не фантастическая сказка, хотя эта тема требует более взвешенного подхода, постоянной работы историков в архивах» [21]. В данной публикации мы признаем

гіпотетичність окремих своїх передположень, однак об'єктивної можливості підтвердити все із них посилками на реально існуючі архівно-історическі документи просто не існує: багато записи про подіях багатовікової давності не велись, а значительная часть возможно когда-то и существовавших к настоящему времени утрачена безвозвратно.

Настоящим преследується цель показати реальність додаткового джерела формування українського антропонімікона – заимствование номенів іноземного походження – під впливом об'єктивних екстралінгвістических факторів. Більш глибоке дослідження теми передполагає значительный об'єм роботи істориків і філологів по комплексному аналізу документів згаданого періоду. К сожалению, існуючий у нас невеликий досвід подібних ішуканій підтвердив практичеську недоступність архівних матеріалів країн ближнього і дальнього зарубіжжя в силу причин політичеського і фінансового характеру.

ЛИТЕРАТУРА

1. Валентин Лученко. Етимологічний словник українських прізвищ. Режим доступа: <http://h.ua/story/176692/> и проч.
2. Режим доступа: http://sichslavschina.blogspot.com/2012/05/blog-post_25.html
3. Режим доступа: <http://www.surnamedb.com/Surname/Bellows#ixzz3wveGFG7i>
4. Режим доступа: Name Origin Research www.surnamedb.com 1980 – 2016
5. Режим доступа: [genealogy.com](http://www.genealogy.com) user June 04, 1998 at 04:43:42
6. Режим доступа: <http://www.theoldbellgrimston.org.uk>
7. The Genealogical Dictionary of the First Settlers of New England”, vol. i, p. 162
8. Walpole As It Was and As It Is by George Aldrich, The Claremont Manufacturing Co., Claremont, N. H., 1880, page 193-211
9. Свобода український щоденник vol. XCIX No.36. Jersey City And New York, Tuesday, February 25, 1992
10. Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
11. Режим доступа: <http://ukrainian.travel/ru/ob-ukraine-/istoriya/1399-bitva-pri-vorskli>
12. Режим доступа: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%BB%D1%96_%281399%29
13. Режим доступа: <http://uoj.org.ua/spetsproekty/puteshestvie-k-khramu/tserkov-v-chest-svyatoj-troitsy-v-sele-novuj-belous>
14. Кривошея В. В. Козацька еліта Гетьманщини. — К.: ІІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. — 452 с.
15. Режим доступа: <http://bibliograph.com.ua/yazikovedenie-1/51.htm>
16. Режим доступа: http://uchebnikonline.com/documentovedenie/vstup_do_movoznavstva_-_kochergan_mp/kombinatorni_zmini_zvukiv.htm
17. Режим доступа: <http://esnuir.eenu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4670/1/gromyk.pdf>].
18. Режим доступа: [history.franko.lviv.ua/PDF %20Final/Jakovenko.pdf](http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf)
19. Світлана Веретільник Розвиток антропонімів гетьманщини XVII–XVIII ст. Синопис: текст, контекст, медіа, № 1 (9), 2015
20. Валентин Стецюк. Ономастика. Режим доступності: <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Local/DnisterStudies/Onomastics.html>.
21. С. Махун. Казаки-наёмники в Тридцатилетней войне (1618-1648). Режим доступа: https://zn.ua/SOCIETY/kazaki-naemniki_v_tridtsatiletney_voynе_16181648.html
22. Реєстр Війська Запорозького 1649 року / Упорядн. О. В. Тодійчук (гол. упорядн.), В. В. Страшко, Р. І. Осташ, Р. В. Майборода; Ред. кол.: Ф. П. Шевченко (відп. ред.), Г. В. Боряк та ін. НАН України. Археографічна комісія, Інститут української археографії, Інститут історії України; Російський державний архів давніх актів. — К.: Наукова думка, 1995. — 592 с.— Режим доступа: <http://resource.history.org.ua/item/0010239>
23. Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Бутовый_камень.
24. Государственный архив Кировоградской области (ГАКО). Ф.253, Ф.255 Ф.385, Ф.669, Ф.705 и др.
25. ГАКО. Ф. 328, Ф. 696, Ф. 698 и др.
26. ГАКО. Коллекция этнографических материалов. Оп. 1. Д. 2., Д. 12.

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Верховцова О. М.

Україна, м. Київ, Національний авіаційний університет, ст. викладач

Abstract. Today, with actively developing trade, economic and business cooperation, a growing number of cross-border transactions, whose members belong to different jurisdictions, and many international projects, some components of which are governed by the law of different countries, legal translation is becoming more and more important. Legal terminology is one of the most sophisticated and sought-after areas which requires a scientific understanding of the theory and practice of search interlanguage correspondences. Legal terminology is widely used not only in the professional environment, but also in other spheres of speech communication, therefore there is a great demand for the study of the language of law for special purposes. It is a unique object of research, since it is characterized by a large variety of applications in comparison with other terminology systems

Keywords: term, the level of equivalence, legal translation, context, non-equivalent vocabulary, judicial language, notional signs, types of translation.

Поява великої кількості міжнародних організацій, фірм та установ викликала величезний попит на переклад різного роду матеріалів. Це в свій час не могло не вплинути на остаточне оформлення перекладознавства як самостійної дисципліни. Як наслідок починають виникати різні теорії, серед яких теорія закономірних відповідностей, комунікативна, семантична, трансформаційна модель, психолінгвістична, теорія різних рівнів еквівалентності. Широкий спектр теорій відображає різні погляди на вимоги до норми перекладу.

Вступ. Актуальність роботи зумовлена динамікою розвитку українського правового дискурсу, в якому співіснує термінологія, що відноситься до різних пластів і різна за походженням - споконвічно-українська і запозичена. Це породжує необхідність диференційованого підходу до перекладу термінів українського права, що є не завжди легким завданням для перекладачів. Запропоновані в даній роботі на основі лінгвістичного, юридичного, країнознавчого та культурологічного аналізу перекладацькі підходи і стратегії дають перекладачам науково обґрунтований і перевірений на практиці інструментарій для вирішення проблем юридичного перекладу з французької мови українською мовою.

Вибір саме юридичної термінології в якості об'єкта дослідження пояснюється тим, що дана термінологія, поряд з економічною, політичною та іншими термінами областей знання, які традиційно відносяться до так званих суспільних наук, відрізняючи їх від природничих наук, з одного боку, і гуманітарних - з другого, найбільш тісно взаємопов'язана з загальноживаною лексикою. Тут власне термінологію виділяти особливо складно, а часом і просто неможливо.

Мета дослідження - вивчити основні лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори, що впливають на переклад французької юридичної термінології українською мовою, виявити і класифікувати труднощі цього виду перекладу, запропонувати і обґрунтувати з лінгвістичної та юридичної точок зору стратегії вирішення проблем, що виникають при юридичному перекладі з французької мови на українську.

Кожен переклад є неповторним індивідуальним явищем. Переклади одного й того ж оригіналу можуть відрізнятися, бо відобразатимуть не лише лінгвістичні особливості тексту, а й особистість перекладача. Коли мова йде про соціальний регулятор, яким є право, ефективність перекладу набуває особливої значущості, вона перевіряється юридично - ефективною застосування положень на практиці і правовими наслідками для громадян.

Серед існуючих видів перекладу юридичний переклад вважається одним з найскладніших з кількох причин. Однією з головних особливостей такого перекладу є наявність специфічної термінології, яка дає визначення і назви юридичним поняттям. Юридичний переклад є скоріше актом міжкультурної комунікації, ніж актом міжмовної комунікації, оскільки в перекладацький контакт вступають різні правові системи та правові культури, неспівпадіння в яких обумовлюють багато проблем юридичного перекладу.

Термінологічні особливості українського правового поля, в якому поєднуються різні за часом виникнення і походження слова-терміни і юридичні поняття, а також загальна термінологічна неупорядкованість правового дискурсу становлять складні перешкоди, які доводиться долати в юридичному перекладі.

По-перше, юридичний переклад буквально наповнений непростими, заплутаними формулюваннями, властивими правовим документам. Навіть рідною мовою розібратися в юридичних документах неспеціалісту досить складно. Специфіка цього виду перекладу вимагає від перекладача чіткого і глибокого знання таких юридичних процесів як реєстрація ЗАТ, випуск акцій компаній, виплати дивідендів. Перекладач повинен знати, як укладають договори та угоди, як працюють механізми оподаткування і т. п., щоб юридично грамотно і точно перекласти текст. По-друге, перекладачеві необхідно добре розуміти текст документу, що, найчастіше, вимагає не тільки наявності юридичної освіти, але великого практичного досвіду. Адже правові системи різних країн сильно відрізняються одна від одної, а часом в мові вихідного чи кінцевого документу для тих чи інших понять немає навіть еквівалентних значень. Тут включаються інтуїція, логіка і, звичайно ж, багата практика. По-третє, юридичний переклад не допускає помилок, оскільки її ціна може бути занадто високою. Перекладачеві нерідко доводиться працювати з фінансовими і бухгалтерськими документами, де є велика кількість цифр. При перекладі слід враховувати національні особливості написання чисел і математичних знаків в різних країнах.

Коли ми говоримо про якість перекладу, ми маємо на увазі високий ступінь адекватності в передачі спеціальної лексики і термінології. Терміни потрібні для правильного і точного позначення явищ. Вони несуть ключову інформацію. Таким чином, термін є базовою одиницею тексту і його переклад представляє певні труднощі. Наприклад, термін оригіналу може мати близьке, але не ідентичне значення в мові перекладу або одне й те ж позамовне явище часто може сприйматися неоднаково в різних мовах.

Основною складністю юридичних перекладів є ретельність і точність передачі змісту тексту. Ні про яку приблизність тут не може йти й мови, адже від якості перекладу юридичного документа, пов'язаного, наприклад, зі стягненням боргів або ліквідацією компанії, може залежати репутація тих чи інших бізнесменів, реалізація тих чи інших інвестиційних програм, прийняття тих чи інших рішень. А якщо мова йде про захист бізнесу, то юридичні терміни, поняття, назви установ, законопроектів і різного роду приписів в перекладеному тексті повинні бути абсолютно зрозумілими і для відповідача, і для позивача, щоб повністю виключити будь-які непорозуміння.

У юридичному перекладі дуже велике значення має точність перекладу, так як перекладений матеріал може служити основою для прийняття важливих рішень. Крім того, адекватність перекладу юридичних матеріалів передбачає не тільки передачу змісту матеріалу, а й більш ретельну передачу його структурної форми, порядку проходження частин і розташування матеріалу, послідовності викладу (наприклад порядок проходження пунктів і підпунктів, їх позначення та ін.). Специфіка юридичного перекладу як акту міжкультурної комунікації, полягає, насамперед, в його міждисциплінарному характері, оскільки він знаходиться на перетині юриспруденції, лінгвістики та перекладознавства.

Всі документи, наділені юридичною силою, мають клішовану форму, і когнітивна інформація, що міститься в них, повинна оформлятися раз і назавжди встановленим чином, згідно строгих конвенцій. І джерело, і реципієнт цих текстів - фактично адміністративні органи, яким документи потрібні для підтвердження прав і повноважень відповідних осіб.

Тексти документів, як правило, перекладаються за готовими моделями, оскільки при перекладі переважають однозначні еквіваленти та однозначні трансформації [1, с. 282].

У словнику лінгвістичних термінів під редакцією О. С. Ахманової дається таке визначення трансформацій: «Трансформація:

- 1) один з методів породження вторинних мовних структур, що полягає в закономірній зміні основних моделей (або ядерних структур);
- 2) символічно виражені морфо-синтаксичні відповідності між подібними реченнями та фразами, які виявляються в даному корпусі» [2, с. 243].

В. Н. Комісаров вважав, що перекладацькі трансформації поділяються на такі види:

- 1) Лексичні трансформації. Цей вид включає перекладацьке транскрибування і транслітерацію, калькування і лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція).
- 2) Граматичні трансформації, до яких автор відносить синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), членування речення, об'єднання речень, граматичні заміни (форми слова, частини мови або члена речення).

- 3) Комплексні, тобто лексико-граматичні, трансформації, що включають наступні прийоми: антонімічний переклад, експлікацію (описовий переклад) та компенсацію [4, с. 170-198].

Л. С. Бархударов, у свою чергу, виділяє чотири елементарних типи перекладацьких перетворень, на яких відбуваються трансформації в процесі перекладу [3, с. 67].

Таким чином, як показав аналіз розглянутих вище точок зору, загальних класифікацій перекладацьких трансформацій і прийомів їх реалізації не існує.

Незважаючи на те, що до цього часу поняття трансформації трактується лінгвістами неоднозначно, в загальному вигляді, перекладацька трансформація визначається як перетворення, за допомогою якого можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу.

Серед трансформацій, незважаючи на існуючу різноманітність класифікацій, більшість лінгвістів виділяють дві основних: граматичні та лексичні. Необхідність граматичних трансформацій викликається, в першу чергу, відмінностями в структурі двох мов, які проявляються в повних або часткових розбіжностях. Лексичні трансформації потрібні через лексичні розбіжності – різну семантичну структуру мов, тобто розбіжність у значенні слів, різну сполучуваність або відсутність слів відповідного значення в мові, якою робиться переклад, або через відмінності у вживанні слів.

Трансформації рідко зустрічаються в «чистому вигляді». Як правило, різного виду трансформації здійснюються одночасно, тобто поєднуються одна з одною - перестановка супроводжується заміною, граматичне перетворення - лексичним і т.д.

Особливості мови адміністративно-правових документів на лексичному і граматичному рівнях обумовлюють застосування різних перекладацьких трансформацій при перекладі. Розглянемо застосування трансформацій на прикладі перекладу французьких адміністративно-правових документів. При перекладі текстів ми зустрічаємося з такими іменами власними, як особисті імена, географічні назви, мікротопоніми (назви вулиць, площ, проспектів тощо), назви організацій.

Найпростіший спосіб перекладу документів - це транслітерація або транскрипція. За своєю суттю цей прийом близький до запозичення іноземного слова. В якості перекладацького еквівалента терміну-реалії використовується його графічно-фонетичне позначення. В письмовому перекладі воно відтворюється буквами мови перекладу, а в усному перекладі вимовляється згідно фонетичних правил мови перекладу. Вдало виконана транслітерація як єдиний спосіб передачі без еквівалентної одиниці може збагатити мову перекладу новою лексичною одиницею. [5 с.148]. Достоїнством транслітерації є її надійність: перекладач передає лише графічну і фонетичну сторону терміну. Зміст розкривається через контекст. Таким чином перекладач уникає пояснення певного поняття та його неправильної інтерпретації. Недоліком транслітерації як перекладацького методу є те, що механічна передача лексичної одиниці не завжди дозволяє розкрити її значення для реципієнта і може потребувати додаткових пояснень.

За допомогою цього способу зазвичай передаються скорочені назви військових блоків, політичних партій, промислових фірм, різних товариств тощо Наприклад: FRANCETELECOM, Credit Lyonnais, Alliance française. При перекладі українською мовою текстів юридичної тематики може застосовуватися практика збереження назви іноземних компаній мовою оригіналу. Наприклад: Gaz de France, Société Naval.

*En France, un organisme public bénéficiant d'une garantie institutionnelle illimitée de l'État a été créé dans les années 1990 pour reprendre et liquider progressivement les actifs douteux du **Crédit Lyonnais**.* [11].

*У Франції, в 1990-і роки був створений державний орган, що мав необмежені державні гарантії, який мав брати на себе і поступово ліквідовувати ненадійні активи **Crédit Lyonnais** (Ліонський кредит).*

*Dans le cadre de la visite d'Etat que j'ai récemment effectuée, j'ai pu m'entretenir avec les représentants de sociétés comme **Gaz de France, Vinci, Paribas et la Société Générale**, ainsi qu'avec les représentants des milieux d'affaires de Lille.* [9].

*Нещодавно під час державного візиту до Франції я мав можливість зустрітися з представниками таких фірм, як **Газ де Франс, Вінчі, Парібас та Société Générale (Сосьєте жєнераль)**, а також з представниками ділового світу Лілля.*

Переклад назв вулиць зазвичай не викликає труднощів. У більшості випадків перекладачі користуються транслітерацією. Наприклад, AVENUE FOCH (Авеню Фош), BOULEVARD SEBASTOPOL (Бульвар Севастополь).

Avenue Kléber à Paris, à coté de l'Ambassade d'Argentine et à quelques minutes de marche de l'Ambassade d'Angola sur l'Avenue Foch. [13].

*Авеню Клебер в Парижі знаходиться біля посольства Аргентини та в кількох хвилинах ходьби від Ангольського посольства, що на **авеню Фош**.*

Garde à vue quai des Orfèvres [13].

*Утримання під вартою в поліції на набережній **Орфєвр***

Наступною особливістю ділового стилю є скорочення. Скорочення утворюються різними способами: використовуються тільки перші чи великі літери. Наприклад: CA - Cours d'Appel (Апеляційний суд), CC - Cours de Cassation (Касаційний суд), TGI - Tribunal de Grande instance (Суд вищої інстанції), OI - Organisations internationales (Міжнародні організації).

*Une assignation en référé d'heure à heure pour le 14 juin 2006 devant le Président du TGI de Marseille, a été délivrée à **TPH**.* [16].

Виклик терміново предстати в суді 14 червня 2006 року перед президентом Марсельського суду вищої інстанції було передано до **Tudor, Pickering, Holt & Co** банку.

Cinq jours après son témoignage devant le juge Guillaume Daieff dans le cadre de l'enquête menée contre UBS, Brandly Birkenfeld voit son nom apparaître mais sous un contexte tout différent. [16].

П'ять днів минуло, як Брендлі Біркенфельд давав свідчення перед суддею Гійомом Даєфом у справі проти **Швейцарського фінансового холдингу**, а його ім'я вже з'явилося у пресі у зовсім іншому контексті.

Можлива передача іноземного скорочення еквівалентним українським скороченням (дослівний переклад). Найкраще, коли така одиниця вже утвердилась у мові. Перекладене скорочення може бути побудоване за тією ж моделлю: французькій аббревіатурі ONU відповідає українська аббревіатура ООН, французькій аббревіатурі OTAN - НАТО, UNESCO - ЮНЕСКО.

Іншим способом передачі скорочень українською мовою є описовий переклад. Описовий переклад застосовується в тих випадках, коли в мові перекладу немає скорочення - еквівалента. Перекладається вихідна одиниця: IR (impôt sur le revenu) - податок на дохід, CDI (le contrat à durée indéterminée) - безстроковий контракт, CDD (contrat à durée déterminée) - контакт з обмеженим продовженням.

Lors d'un CDD de 5 mois, j'ai participé au passage d'un jalon de certification d'un logiciel de contrôle moteur d'un turboréacteur au sein de la société SNECMA. [16].

За контрактом з обмеженим продовженням, я працюю 5 місяців в компанії **SNECMA** над сертифікацією пристрою, що контролює програмне забезпечення реактивного двигуна.

Le rapport a reçu un accueil favorable, et la CDI a été encouragée à poursuivre son projet sans toutefois recevoir de mandat clair. [15].

Доповідь було схвалено і запропоновано **безстроковий контракт**, хоча перспективи роботи над проектом залишилися нез'ясованими.

Висновки. Підводячи підсумки, відзначимо, що проблема вибору адекватного відповідника при перекладі юридичних термінів з однієї мови на іншу, зокрема, з французької мови українською і навпаки, залишається однією з проблем теорії перекладу, які потребують детального вивчення. Наведені нами приклади наочно демонструють складність проблеми, що вимагає, крім знання двох мов і знайомства з предметом (правознавчої компетентності), підготовленості в області теорії перекладу і володіння практичними перекладацькими навичками. Розглянуті приклади дозволяють зробити висновок про те, що вибір прийнятного варіанту перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу. При його наявності процедура зводиться до простої підстановки обраного варіанту (з урахуванням лексичної і граматичної відповідності), а за відсутності такого - до ретельного підбору одного з варіантних відповідників з урахуванням лінгвістичного контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: учеб. Пособие для студентов филол. и лингв. фак. вузов. – М.: Академия, 2004.-345с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Наука, 1966.-368с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. – М.: ЛКИ, 2008.-186с.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высшая школа, 1990.-С.253.
5. Лопатин Г. С. и др. Коммерческая корреспонденция на французском языке. М.: «Славянский дом книги», 2000. -156с.
6. Мачковский Г. И. Французско-русский юридический словарь. – М.: АБВУУ Press, 2009. – 554 с.
7. Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française par P.Robert. Paris: S.N.L., 2000. - 2171 p.
8. Code civil (France) Contentmedia group, E-Book, 2011. -825 p.
9. www.cordis.europa.eu
10. Déclaration universelle des droits de l'homme <http://www.un.org/fr/documents/udhr/>
11. Journal officiel de l'Union européenne. www. eur-lex.europa.eu
12. Manuel de législation sur la violence à l'égard des femmes. Publication des Nations Unies. 2010- 73.
13. <https://documents-juridiques.verif.com/documents>
14. La Semaine Juridique Edition Générale - 2010 - n° 51
15. Le Monde №№ 21814- 21817, mars 2017
16. Le Temps №№ 5149, 5150, mars 2017

ENGLISH AUDIT REQUIREMENTS INFLUENCE OF THE INTERFACE

*Temirova Nilufar Kubay Kizi,
Mansurova Zarifa Olimjonovna*

Uzbekistan, Samarkand, Teacher of SIES

Abstract. *This article describes the different styles of interpretation for Uzbek students in translating the Uzbek language audience into Uzbek and their translation of English phraseology and English phraseology. it's about talking.*

Keywords: *lexico -semantic interference, macro and microstructure, Pedagogical technology, opinions, methods, innovation, teaching.*

The teaching of Uzbek students in the phraseology of the English language is associated with their interference in the learning process.

The concept of interconnection is primarily mentioned in the field of natural sciences. In psychology, this meant "abstinence" and "slowing down." According to many researchers, the term "interference" in linguistics and methodology is widely used after the publication of the monograph "Linguistic Contacts" by W. Weirring, representative of the New York language community. The book says that "the phenomena of knowledge of the two language profiles, obtained from the knowledge of knowledge in speech, are called interference phenomena" [Vaynrayx, 1979. 249 - p.].

Currently, English is widely distributed throughout the world. English is taught in all countries in schools and other educational institutions, so student English-speaking interreligious issues matter. Therefore, in the case of several English phraseologists, we will try to find a lexical-semantic interference in the English speech of students who speak Uzbek. This experiment was conducted with first-year students of the Uzbek audience (50 people), and its results will definitely help determine the extent to which students use English lexical units.

It is well known that a comparative analysis and description of linguistic units should be conducted in accordance with a single linguistic theory. Thus, the lexical and semantic studies of Uzbek and English are very simple.

Words in English and English include a macrostructure based on paradigmatic relationships. The paradigm of vocabulary appears in the presence of a group of words or pairs of speeches based on some common or conflicting signs. Accordingly, the macrostructure of the Uzbek and English languages includes synonyms, anthropomorphic associations and their relations with their elements.

Most of the words in Uzbek and English are very important. Therefore, the phenomenon of polysemy (microstructure) makes it possible to introduce errors in the learning process, together with the complexity of the macrostructure of the studied language.

Let's look at lexico-semantic interference in the microstructure and division of macrostructures.

The lexical-semantic interference on the microstructure layer is due to the ignorance of certain half-words of a certain word. In our opinion, this spelling error is obvious in the use of multilingual words in the Uzbek language. An example is the term "yellow dog".

The reader who speaks Turkish is understood as the word "yellow dog", understanding all its meanings. But here there is interference, because the reader does not know that some of the semblons of this phrase are available in English semantics.

When translating texts into English, the pupil uses the term "yellow dog" as "a coward, a coward." disgusting, offensive person. " However, since the Uzbek reader does not know this phrase, it means "yellow dog". This error lies in the fact that the English word "yellow dog" - this "low, cowardly, disgustingly innocent person" can not distinguish all the meanings of the phrase.

2. Speaking of lexico-semantic interference in terms of synonyms in English and Uzbek, it should be noted that synonyms consist of similarities between two or more expressions.

For example: "old man", "elderly person".

An example of intervention is the phrase "old man", "old man", which refers to a person who has many years. The owner of the Uzbek language has the same meaning. But the difference in these phrases is not so great as the term "front man" is used for many years by a person who always succeeds, and the term "elderly person" is used for a long time to be used. The student in the Uzbek

audience does not know these phrases, making the mistake when translating the phrase. Although the cause of this error is not interference, it is also known.

3. Lexico-semantic intervention in the use of antonyms in English and Uzbek.

An anthology stems from a contradiction of two words.

Example: "lazy dog is a clever dog"

An example of anthropic interference is the following situation. Students were tasked with finding antonyms in English as "dangasa, beggars". All students translate the term "dangasa, dumb" in the English word "lazy dog" and call it "smart dog" as antonyms. Then the word "smart person" is used to translate contradictory phrases used in the basic meanings.

1. The lazy person - the clever person - the clever person.

2. A lazy woman is an intelligent woman - an intelligent woman.

3. Lazy boy - smart boy - smart boy.

4. Lazy girl - smart girl - smart girl.

It is obvious that in all meanings of these combinations the phrase "lazy dog is a clever dog" is not used in English, but combinations of false, intellectual words are used. This phenomenon was caused by interference.

4. Lexical and semantic interference in the use of amulets in English and Uzbek.

The same words that are written and pronounced, but different in meaning, are called Amanim.

The meaning of the lexical-semantic intervention of my ancestors is that the reader who has not yet finished English, did not understand the word correctly and misinterpreted this word, not knowing about the existence of this word.

For example: "fishy - suspicious, missing" is used in the following main lines:

Fish - suspicious, contrasting and fish - fish.

The second in this series of students knows the words and is mistaken in translating other words: "They say that they take a computer from a friend, but they did not say who this friend is. Their story seems suspicious to me. I think they might have stolen it, but they did not say who their friend was. This story seemed to me a question. Instead of saying that they might have stolen a computer, they say: "They get a computer from their friend, but they did not say who their friend is. This story seemed like a fish to me. I think they might have stolen the computer. "

As a result of the experiment and conducted studies it was found out that the students of the first class of the Uzbek class had a lexical-semantic interference in English speech, and this situation mainly occurs in August. This indicates the need to pay special attention to the phenomenon of this danger when teaching English and Uzbek.

Thus, the lexical-semantic study of linguistic means is very effective in teaching English to students of the Uzbek audience. Lexical paradigmatic relations in the language system can be summarized in the presence of a group of words or pairs of words based on some common or contradictory signs. Accordingly, the macrostructure of the Uzbek and English languages is synonymous with synonymy, antonyms, a combination of amulets and the above-mentioned relationships with their elements. Lexical-semantic interference in macrostructure and microstructure is studied using lexico-semantic interference from the influence of polysemy, lexico-semantic interference in the use of synonyms in English and Uzbek, English and Uzbek languages, lexico-semantic interference in the use of antonyms, lexico-semantic interference in English and Uzbek languages.

REFERENCES

1. Winrayx U. Language contacts. Assistance and research problems. -Kiev, 1979, -249 b.
2. Yusupov M. Sound systems of Russian and Kazakh languages. Syllable. Interference Training of production.- T.: Fan, 1991. 240 p.
3. Yusupov M. Theory and typology of management for teaching non-metallic language. / International academic journal.- Saratov, 2001.
4. Day 4 A.V. Asymmetry in the nearest phraseology // Vopr.. 1988, N = 3.
5. Mamatov A. E. Problems of lexical and phraseological norms in the modern Uzbek language. - T.: 1991.
6. Myrolubov A. A. i dr. Theoretical bases of teaching foreign languages in high school. - M.: 1981.

INTERPRETATION OF ETHNOCULTURAL VALUES IN LANGUAGES WITH DIFFERENT SYSTEMS

*Assoc. prof. Pkhakadze N.,
Assoc. prof. Gachechiladze E.*

Georgia, Kutaisi, Akaki Tsereteli State University

Abstract. *The language is closely linked to a «vision of the world» specific for a given linguistic community. The present article is dedicated to the study of the maintaining of national identity and interpretation of ethnocultural stocks in languages in the different systems. Our intention is to show ethnocultural stocks in languages in the different systems (Georgian and French) what underlines universal or specific characteristics of languages and completely different cultures. During the representation of the cultural characteristics of languages, lexical units play the important role. We analyze the functioning of lexical units in the different linguistic buildings: paremies, aphorisms, figurative pictures. The interpretation of ethnocultural stocks in languages in different systems is possible by the linguistic means illustration of which is made in the literary texts. The original text and its translation underlines the possibilities of the different languages to show ethnocultural stocks.*

Keywords: *Ethnocultural, metaphors, Aphorisms, languages of the different systems, universal or specific characteristics of languages.*

The language is closely linked to a «vision of the world» specific for a given linguistic community. The individual enters in touch with the world with the help of language, more in concrete terms with the help of signification. It is necessary to take into consideration that thanks to a language the individual acquires the double aspect: individual and collective. The language acts as self-defining marker as for the characteristics of the individual and as its social memberships. «It is indeed in and by the language that individual and society are determined mutually. The man always smelt – and the poets often sang – the founder power of language, which institutes an imaginary reality, enlivens the inert things, shown what is not still, brings back here what disappeared» (Benveniste 1966: 18-31).

An individual cannot exist except the society, without the language. The social qualities of the man could develop only within the society. «Every language is characterized by its social experience. It is logical that every language has common features with other languages what «remains the same» for all languages» (Ramishvili 1984: 57). Every language is the demonstration of national mind, collective product of the society. «It is the language which is a true demonstration of national mind, on top of that, all demonstrations of this mind, such as national character, national culture etc. form within the language» (Berekashvili 2010). It is very important to show the influence of the space of sociolinguistics on structure and semantics of the language and to underline the importance of the language for the society.

The language it is the demonstration of points of view, of mentality, of conscience of the society to which it belongs. With the aid of the language, the interpretation of the universal and national characters of cultures is made.

It is necessary to highlight the cultural aspect of national mentality. The language is closely linked to a culture. Culture can be defined as any objective demonstration and auto-emancipator the humanity. The civilization of the universal consists in dialogue between cultures, recognition mutually promoter, between the various individual or collective particularizations of the universal or of the humanity. The permanent dialogue between language and culture is the additional factor of rapprochement of the people. The language is capable of showing the cultural and national mentality of an individual. National mentality expresses the deep features of the nation of cultural point of view, it is formed historically and genetically. Its social and psychological state very generalized by a person that is created under the influence of various cultural factors.

It is always necessary to throw into relief a mental representation or a cognitive representation of the analysis of a consistent text and of a speech. The understanding of the text is made with the aid of cultural, social, psychological and linguistic competences. The meeting of different cultures is especially visible during the translation of the artistic texts.

The present article is dedicated to the study of the maintaining of national identity and interpretation of ethnocultural stocks in languages in the different systems.

Every society has its own culture, but she accepts within its culture the existence of other cultures also. The importance of the coexistence of cultures is compulsory for the evolution of cultures.

Our intention is to show ethnocultural stocks in languages in the different systems (Georgian and French) what underlines universal or specific characteristics of languages and completely different cultures. During the representation of the cultural characteristics of languages, lexical units play the important role. We analyze the functioning of lexical units in the different linguistic buildings: paremies, aphorisms, figurative pictures. Let us analyze each of them from the Georgian literary texts and their French translations:

1. Paremies. In this paper they put the emphasis on Georgian and French proverbs in such many, religious concepts in both languages, to compare different linguistic and cultural systems to spot similarities and difference between these languages, to show how both of Christian nations receive the reality of the Catholic and orthodox world. Religion can be defined as any objective demonstration of national mentality. We examined proverbs having identical stocks either with the same possibilities of the expression of a semantic value, or with the completely different means of lexical expression. For example:

«რასაც დასთეს, იმას მოიმკი»
 «Rasats dastes, imas moimk'i»
 «Celui qui sème le vent moissonnera la tempête»
 (As you sow, you will mow)

«ნუ განიკითხავთ, რათა არ განიკითხოთო»
 «Nu ganik'itkhavt, rata ar ganik'itkhoto»
 «Ne jugez point si vous ne voulez être jugé»
 (Don't judge and you will not be judged)

Proverbs mentioned above show the result of human behavior in both languages in the different systems; here moral concepts as well as linguistic expressions are identical. In the following paremies contents are identical in both languages but they are different from means of expression. For the conceptualization of contents the Georgian language use the concrete objects while the French language especially has recourse to abstraction. For example:

«სახით მღვდელიო, საქმით- მგელიო»
 «Sakhit mghvdelio, sakmit- mgelio»
 «Ange à l'église et diable à la maison»
 (Wolf with a skin of lamb)

«ადრე ამდგარსა კურდღელსა ვერ დაიჭირავს მწევარი»
 «Adre amdgarsa k'urdghelsa ver daich'iravs mts'evari»
 «A qui se lève le matin Dieu prête la main»
 (It's an early bird that catches the worm)

2. Aphorisms. It is the self-sufficient wordings, which show the wisdom of the nation and with universal character to be analyzed. On one hand, aphorisms are based on the common logico-semantic model in any natural language and conceived therefore as universal. On the other hand, they are closely linked to a «vision of the world» specific for a given linguistic community. The purpose of work is first of all to show that except difference linked to lexical structures of languages, there is difference also at the level of the "aphorisms" which do not coincide always in the different languages. The sense of "aphorisms" is in the surface but the accents of cultural plan which are distributed in the deep structure of aphorisms and that play it some role often escape to the translators.

From the point of view of Georgian cultural mentality, it is very important to show merit, quality, beauty of human life what is lexicalement linked with words "Sakheliani" and "Sakhelovani" (credit a good reputation). This conception is so formulated in the aphorisms of «Knight in the skin of panther» of Shota Rustaveli:

«სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა, სიკვდილი სახელოვანი!»
 «sjobs sitsotskhlesa nadzrakhsa sik'vdili sakhelovani»

«Plutôt que vivre dans l'opprobre, il vaut mieux mourir **dans la gloire!**» (791)
(Better a glorious death, than life dragged out in dishonor)

«სჯობს **სახელის** მოხვეჭა, ყოველსა მოსახვეჭელსა!»
«sjobs **sakhelisa** mokhvech'a q'ovelsa mosakhvech'elsa»
«Il vaut mieux illustrer son nom, forger **la gloire** sans relâche!» (790)
(The valorous knight craves glory, he cares little for booty)

In these two languages the sense of “sakheli” (name), “Sakheliani” (illustrate its name) is the same while expressing the merit, the traces which are left after death. However in the Georgian language this signification is expressed with the aid of the synthetic means, from models-kona, - q' ola (by suffixes-iani,-ovani), while French has recourse to analytical means to express “Sakheliani” (die in glory; forge glory).

3. The figurative pictures. In the poem of Vaja Pshavela “Aluda Ketelaury” the esthetisation of the mythopoetique vision of the author is seen. The linguistic means of the expression of metaphors are very differ. Metaphors are very interesting from the point of view of traditions and of cultural experience of the society. The mixture of linguistic means and of literary work creates poetic vision.

The poem of Vaja Pshavela “Aluda Ketelaury” is very interesting from the point of view of tropic speech. Metaphor of horn, of light and of fog is particularly important. The picture of nature follows the stage of the grief of Aluda after he killed Mutsala:

„მზემ აიწია ცაზედა,
ნისლებმ დაწირეს ხევები;
მისჯარებიან ცის კიდეს
კავკასიონის დევები.
აშლილან სანადიროდა
ქორებ, ფრინველთა მლეველები;
სოვნი არწივებს მასდევენ,
მუქთად ჭამისთვის მხლებლები.
ჯიხვნი მაებნენ მყინვარსა,
მადლი რქათ ადგათ ღვთისაო.“

„Mzem aits'ia tsazeda,
nislebm dats'ires khevebi;
misjarebian tsis k'ides
k'avk'asionis devebi Ashlilan sanadiroda
koreb, prinvelta mlevlebi;
sovni arts'ivebs masdeven,
muktad ch'amistvis mkhleblebi
Jikhvni maebnen mq'invarsa,
madli rkat adgat ghvtisao“

«Le soleil monte dans le ciel,
La brune quitte les ravins,
Les Géants des monts du Caucase
Soutiennent la voûte céleste.
Les autours, les mangeurs d'oiseaux,
Déploient leurs ailes pour la chasse,
Attirés par la chaire gratuite,
Les griffons escortent les aigles.
Les aurochs aux cornes bénies
Grimpent sur un glacier abrupt... »

Here the strong and happy sun, the fog are seen disappeared and the blest horn. The comparison of the favour of the Lord with the horn takes its roots in the Bible. God promised to David to produce „the horn“, or „to prepare the candlestick“, and he would be elated. The blest horn was

preceded by the sunup and the dispersion of the fog. But this clarity did not come to Chatil: The mission of Aluda was to exceed this rock, to give to the habitans of Chatil, to bring in their souls the clarity of God, so that the rivalry is changed by the sun, the sun followed everywhere Aluda who was chosen among others.

The name of the Lord (of the Sun) is linked to the alternation of light and of darkness in the poem. The tears of Aluda and its spiritual transformation are followed by light without fog (that is to say by the joy of the Lord).

In the poem the fog is bearing of a pain and a spiritual darkness. His dispersion is possible only by power and will of the sun (Lord) Aluda am „hazy“ after the death of Mutsala:

“პირს დასწოლია ნისლები,
გულით ნადენი, შავია“.
“P'irs dasts'olia nislebi,
gulit nadeni, shavia.”
« Jaillissant du Cœur en flot noir,
La brume envahit son visage »
(The fog pervades the face).

This fog - pain, feeling of sin – becomes more and more strong, the hero becomes „the fog“ himself.

With the aid of metaphors the author showed us ethnocultural stocks based on Christian morale — the road to the God shown by the hero.

The interpretation of ethnocultural stocks in languages in different systems is possible by the linguistic means illustration of which is made in the literary texts. The original text and its translation underlign the possibilities of the different languages to show ethnocultural stocks.

REFERENCES

1. Benveniste E. 1966: “Problems of general linguistics”, Paris, Gallimard.
2. Berekashvili T. «National language, national culture, national mind», <http://semioticsjournal.wordpress.com/2010/08/>
3. Pshavela Vaja 1986: “Aluda Ketelauri”, Tbilisi.
4. Pshavela Vaja 1989: “Aluda Ketelauri”, translation made by Gaston Buachidze, Moscow, Edition “Raduga”.
5. Ramishvili D. 1980: “The psychological mechanism of linguistic techniques and the theory of cognition”, Tbilisi.
6. Rustaveli Shota 1988: «Knight in the skin of panther», Tbilisi.
7. Rustaveli Shota 1989: «Knight in the skin of panther», translation made by Gaston Buachidze, Tbilisi.
8. Sakhokia 1979: «Georgian figurative expressions», Tbilisi.
9. Sapiro G. 2008: «Situation of French on the worldwide market of translation», Paris, CNRS Editions.
10. Wilson A. 2009: “Translators on Translating: Inside the Invisible Art”, Vancouver, CCSP Press.

MIXING GEORGIAN-TURKISH SPOKEN CODES ACCORDING TO FILLERS (YUSUFEL REGION, TURKEY)

*Doctor of Philology, associate professor Eka Dadiani,
Doctor of Philology, associate professor Maia Mikautadze*

Georgia, Kutaisi, Tsereteli State University

Abstract. *Since XVI century Tao – one of historical parts of Georgia – is under control of Turkey. It belongs to the district of Artvini (Ili) Yusufel region (Ilche). At present Tao is bilingual: autochthon Georgians speak the state language – Turkish. Education is carried out in Turkish language; it is as well widely used in families and everyday situations. A great number of Tao people have forgotten their mother language – Georgian.*

As a result of strong connection with Turkish language the speech of Taoan Georgians is undergoing some changes. We have very interesting pattern of mixing Georgian-Turkish spoken codes in the Tao dialect.

Generally, it is known two types of mixed language codes: code-mixing and code-switching. Code-switching is a spontaneous, unrealized process.

Five main subtypes of code-switching are allocated. All five subtypes of code-switching are found in Tao speech.

On the basis of examples of fillers in this paper we analyse the current processes in the speaking of Taoan Georgians which is affected by Turkish language.

Keywords: *Bilingualism, Georgian language, Turkish language, Dialect, Code-mixing, Code-switching, Fillers*

Since XVI century Tao – one of historical parts of Georgia – is under control of Turkey. It belongs to the district of Artvini (Ili) Yusufel region (Ilche). At present Tao is bilingual: autochthon Georgians speak the state language – Turkish. Education is carried out in Turkish language; it is as well widely used in families and everyday situations. A great number of Tao people have forgotten their mother language – Georgian. Georgian language is well preserved in several villages of Riv. Parkhalistskali: Khevai (Tur. Bıçakçılar), Kobai (Tur. Yuksekoba), and Balkhi (Tur. Balcili).

As a result of strong connection with Turkish language the speech of Taoan Georgians is undergoing some changes. A centuries-old relationship between Georgian and Turkish people with different languages, religions and traditions has reflected on not only social and ethnographic life of Taoans but also on their speech. We have very interesting pattern of mixing Georgian-Turkish spoken codes in the Tao dialect.

Generally, it is known two types of mixed language codes: code-mixing and code-switching. The first one implies the diachronic process – getting C language code based on mixing A and B language codes. The latter means synchronic process – co-existence of both A and B language codes in equal and unequal conditions. (G. Bokamba-Eyamba 1989: 277-292; Li Wei 1998: 156-176; M. Labadze 2010: 114-118; M. Clyne 2000: 12-30).

Code-switching is a spontaneous, unrealized process and can only be found in total bilingualism or digloss, or in the case of speaking A and B languages equally.

Five main subtypes of code-switching are allocated:

1. *Tag-switching* – adding up B – language/dialect lexical unit, so called “tag“, at the beginning or ending of A language;

2. *Intra-sentential switching* – incorporation of B language/dialect lexical unit within A language/dialect;

3. *Extra-sentential switching* – turning from the A language/dialect phrase to B language/dialect phrase;

4. *Phonemic-morphological switching* – borrowing phonemes or/and morphemes from B language/dialect to A language/dialect; also while speaking B language/dialect the speaker substitutes phonemes with some other usual phoneme alien to A language/dialect;

5. *Calque switching* – results spontaneous generation of lexical and grammatical calques in language dialect by the influence of B language/dialect (M. Labadze 2010: 139).

All five subtypes of code-switching are found in Tao speech.

On the basis of examples of fillers in this paper we analyse the current processes in the speaking of Taoan Georgians which is affected by Turkish language.

Fillers are part of the speech (text). It appears for different factors: to fill the pause, to remember a word and to select the next word...

Various language tools are used as fillers: sounds/syllables, demonstrative pronouns, particles, interjections, words, phrases, slang and pause (T. Turkia 2006: 118).

The same function also verifies the repetition of the words and phrases, so speaker tries to maintain the fluency of his/her speech and get the speech naturalness and confidence. This is a kind of way to disguise the defect of the speech.

The fillers in any language/dialect may be changed over time for different reasons (immanent development, diglossis, bilingualism...). The change is evident while communication. In this regard Tao language shows us an interesting situation.

The level of speaking native language/dialect somehow defines the frequency of filler usage in Taoan Georgians' speech. Those who speak perfect native language/dialect (mainly older ones) are less likely to use such facilities, but those who have difficulty to speak Tao language (mainly younger ones) often use different kinds of fillers in their speech.

During the survey we refer to the materials recorded during the expedition which was organized by Scientific-Research Center of Kartvelian Dialectology at Tsereteli State University in 2011-2017. If necessary, we also use the published dialective texts (Sh. Putkaradze, 1993; M. Paghava, 2005).

We find both Georgian and Turkish originated fillers in Taoan language.

I. Georgian fillers

Taoan Georgians more or less speak native dialect. While speaking they often mention: Turkchats vitsi, gurjijats vitsi, ama yaghuzi ver miarenia ortavenitsa "I know Turkish as well as Georgian but I cannot speak none of them well".

a) We find Georgian words and phrases as pause fillers in Taoan language, e.g. khedav? "See?", mikhvdi? "you know?", vitsi "I know", well, gaige? "Understand?" and affirmative particle yes. Illustration:

Bittaoni ar makhsovs, *mikhvdi?* "I don't remember everything, *you know?*";

Tsiskvili... *shekhede*, bevri khani ar viarene, damavits... "The mill...*Look*, it's long time I haven't spoken, I have forgotten";

Teli arian, *ra vitsi*, khojioghlebi arian, persatoghlebi arian, *ra vitsi* (M. Paghava... 2005: 163); "They are all, *I don't know*, Khajioghli are, Fersatoghli are, *I don't know*";

Khalkhebi ak arian, *ho*, sakhl deichirven "People are here, *yes*, they live in the house".

b) The speaker says the first syllables of the word. e.g. Yaghuzi devnakhavt, *gigvi...* *gigvikhardeba* "When we see clearly, we will be *gla... glad*".

c) It is frequent to repeat the words and phrases: *Samquri, samquri, samquri*, chamen malebi "The cows eat a *clover, clover, clover*"; *Qolamperi, qolamperi* vaketebdi bostanshi "I was doing *everything, everything* in the garden"; *Duebi ari, duebi, duebi ari*, imat vikitkhavt "There are prayers, prayers we read them".

d) We find pronouns and adverbs. Datvi gudmuardeba *imidam*, khidam "The bear will jump *from there*, from tree"; *Ikendam* moa chai, komodan "Tea grows *from there*, from ground".

They frequently use the Pronoun *eme (it)* as the pause filler. When the speaker forgets the certain word *he/she* uses this Pronoun.

The Pronoun *eme* is used in different forms of Case. E.g. Bevri *emei* ar mqavs, ghenchebi "I don't have many them, children"; *Emes*, ker tesvides, tserts tesvides "It, the barley was sown, peas was sown"; Kay hava tu ar ari, *emeshi*, [duguns] salonshi ijebian "If there isn't fine weather they have wedding, there, at the hall".

The Pronoun *eme* is changed as *emeni/emet* in plural forms. E.g. Zamtri didi *emeni*, ghamevnari ari "There are long of them nights in winter".

Sometimes *eme* connects to Auxiliary Verbs and mixes them. E.g. ijeba (<irjeba) „She doing”, izams "She will do something", ikams "She will do something", uknia "She has done something"...

Kheleb *emeijeba*, gitsvavs "It *she is doing*, burns your hands"; Tsiv tsqal *emeizams*, ase deideps tavze "Cold water *she will do something*, and put it on my head like this".

We find the Pronoun *eme* even when the speaker says wrong word by accidentally: Shen itsi da gur... *emey*, turkche itsi shen, ara? "Do you speak Georg..., Turkish, don't you?".

Sometimes it changes the whole phrase: *Eme*, kede tsavalt ika, chadiref tsevghept "It, we'll go there and take the tents".

It is obvious; the usage of the Pronoun filler *eme* is quite wide in Taoan dialect.

The Pronoun *eme* is found in other dialect of Georgian language: in Imerkhebian, Livan, Adjrian and Kakhetian.

II. Turkish fillers

We often find the fillers in Taoan language which are strange for Georgian language; they appeared through Turkish language. Some of them have no original semantics and are used as auxiliary means.

Some of them are: *yani*, *ishta*, *mesela*, *artukh*, *eyda*... as well as separate sounds: *qe*...
yani (Tur. *yani*) -1. So; or rather; namely; 2. Indeed, really, to tell the truth (Georgian-Turkish dictionary, 2001).

e.g. Chveni qveli shichame, ise lamazia, *yani*, gikhtebe, *yani* "Please, eat our cheese, it is so delicious, so, it is good for you, so"; Qana esa[a], *yani*, chala marto tiva "Cornfield, so, grove is only hay".

mesela (Arab. *meselâ*) – for example, for instance (Georgian-Turkish dictionary, 2001).

e.g. Vsakmopt, *mesela*, sakhl vaketept "We work, for example, we build our house"; Me vtibav, o, *mesela*, me vtibav "I'm mowing, for example, I'm mowing".

ishta (Turk. *işte*) – here, so (Georgian-Turkish dictionary, 2001).

e.g. Skhva ise, *ishta*, chveni tskhovroba ise vikt "Here, we do like this whole our life"; Iseni, *ishta*, ondansora godghekari ari "They here, next is the village Godghekari"; Shen rom romeltskha kharpsa edzeb, am sitqvepshia, *ishtah* (Sh. Putkaradze, 1993: 174) „The sound you are looking for is in these words”.

artukh (Turk. *artık*) – already, at least (Georgian-Turkish dictionary, 2001).

e.g. Didi dedeeb ushenebian, *Artukh*, mikhvdi? "Our ancestors have built, already, is it clear?"
Artukh, badlijani kebabi kvia, ho, patlijani kebabi "Already, it is called aubergine kebab, yes, aubergine kebab"; *Artukh* isini yaghuz ushenebian, dukhurian "Already, they have built very well, covered it".

(*h*)*eyda* (Turk. *haydi*) – 1. So! Go ahead! Go away! Get started! 2. Well! Nice! Let it be! 3. Expresses hatred 4. Let! Come on!... (Georgian-Turkish dictionary, 2001).

e.g. Ho, *eyda*, ishta, zapkhuli gumualt aka "Yes, so, here, we will come here in spring"; Isini ik mushaoben, *eyda*, ar tsovovnes da chven tsomoelit "They are working there, so, haven't come with us so we came"; *Eyda*, tokhit davtkhrit "so, let's hoe";

Qe is quite specific for Turkish language and it is quite often found in Taoan dialect.

E.g. *Qe*, ati, osdakhuti a imneti damchala, dangrevla sakhlebi bittao "Qe, ten, twenty five have left, the houses are destroyed".

Sometimes several fillers are used in speech at the same time. E.g. Chamen, chamen, chamen, ho, chamen magatats, chamen, *shekhede*, *emejebian*, chamen pirt... tskhvrebi "They eat, eat, eat, yes, they eat these too; Look! They are doing, they are eating the shee... sheep";

Mamamtilsats agha etqvis, ishta, agha, *yani*, ho, turkcha baba, baba etqvian da gurjijas agha "They call Agha to their father-in-law, here, Agha, so, yes, they call Baba in Turkish and Agha in Georgian".

Apparently, a wide range of fillers are used in Taoan language. We find both Georgian and Turkish linguistic means. The fillers clearly show us some linguistic changes which take place as a result of intensive relationship with Turkish language.

REFERENCES

1. G. Bokamba-Eyamba, Are there syntactic constraints on code-mixing?. World Englishes 8 (3): pp. 277–292; London-New York, 1989.
2. M. Clyne, „Constraints on code-switching: how universal are they?" in The Bilingualism Reader: pp. 12-30, London, 2000.
3. E. Dadiani, M. Mikautadze, On the georgian-Turkish cultural relationships in Imerkhebian dialect (According to blessing and curse patterns). Kartvelian Heritage - Scientific Journal, XII, 2008, 88-91).
4. Dialectic materials recorded in Tao in 2009-2012 (Reserved at Scientific-Research Center of Kartvelian Dialectology at Tsereteli State University).
5. M. Labadze, On the mixture of speech codes of kartvelian dialects in the murghuli river valley (the republic of turkey). Kutaisi Ilia Chavchavadze public library „Annual", II, Kutaisi, 2010, 114-118.
6. M. Mikautadze, G. Kamushadze, Semantic peculiarities caused by mixing the speech codes in Imerkhebian speech – I, „Semiotics" - Scientific Journal, X, 2011, 152-160.
7. M. Paghava, M. Tsintsadze, E. Makaridze, R. Diasamidze, L. Tandilava, the patterns of Taoan speech. Collection of Batumi University, IV, Batumi, 2005.
8. T. Turkia, Means of Fillers text pause, Kartvelian Heritage, Scientific Journal, X, 2006, 118-125
9. Türkçe-Gürcüce Sözlük, İlimi kontrol ve redaksiyon Lia Çlaidze, İstanbul, 2001.
10. Li Wei, The 'Why' and 'How' Questions in the Analysis of Conversational Code-switching. In Code-Switching in Conversation: Language, Interaction, and Identity: pp. 156–176; London, 1998.

RESEARCHES OF PREPOSITIONS IN KYRGYZ LANGUAGE

Kyrgyz Teacher Altaeva Dinara Isakovna

Kyrgyzstan, International University of K. Sh. Toktomamatov Zalal-Abad town

Abstract. *Information about helping words in general linguistics and in the first Turkish Study. Grammar Turkish languages during the period of research the official device names the auxiliary questions of research of courts, as one industry is formed grammatical.... The first sector of official names in manual works, it was not alone object of research. As grammatically to the branch only one. Other Turkish languages (Kazakh, Uzbek, Turkish and etc.) also envisaged more less clear sees \ the picture of confession during helping word pretexts auxiliary value judicial. Coming from reports, works of pretexts you can meet the following. But by time an amount increases auxiliary preposition words area from a seat after works, it is developing. Therefore in research deeply examines everything, that can get yet.*

Keywords: *Nowadays the state and research of official names in Kyrgyz language.*

As other Turkish language, so in Kyrgyz language, similarly as auxiliary part it is taught the first official names in grammar in sense not natural, dialects are mainly examined in composition. And also envisaged in a flow the official names other Turkish languages, the official names are a value of judicial confession (Kazakh, Uzbek, Turkish other languages). On some occasions prepositions use together with a helper in a nominative "auxiliary words" of the indicated parts, it is quite particle with preposition. After great October revolution from the first published works (K. Tynystanov. We are in native language. F., 1929, E. Arabaeva. News: (For the adults of ABC book F. 1928) that quite often the unofficial names. By the branches of official names from subsequent works are single after today from beginning, both division of their adverb or auxiliary parts word in a flow.

U. Baktybaev's works (Kyrgyz language morphology 1939, 94-95 p) auxiliaries are equal two parts. As an auxiliary word there is particle, it is a nominative cases and auxiliary verbs. For example: Far from dark place that is *to* garden (particle). *So he never* (nominative case) speaks (auxiliary verb).

Also in parallel (K. Bakeev, Ch. Baktybaev, 1941) if we pay attention to the parts of speech in morphology, the division of parts of speech is in the next order: 1) noun, 2) numerals, 3) adjective, 4) pronoun, 5) verb, 6) auxiliary word, 7) conjunction, 8) constructions. Five of them serve as a part of speech. An auxiliary word, conjunction and construction can't serve as a part of speech in sentences. Auxiliary words help to strength or to weak the of sentence values (46 - p).

In this work had defects, in dividing parts of speech. However, there isn't adverb, preposition, particle, serving words. For "Auxiliary word" part, it is mainly particle, auxiliary verb words include in a group. This edition also from the subsequent authors of works (1946) the phenomenon was repeated. But, the adverb parts of speech was added. Nowadays we can meet some of the adverbs as preposition (only countable).

During the 1939-1940 I. A. Batmanov "Grammar of Kyrgyz language" wrote in his work (1939 book I, book II, 1940). by The author is given such determination in his work of helping words to part II : "In addition nouns can express extend relation or extend conditionals are used as serving words-poslelogs. Example; on-verh, up, on the table-na stole, up the table, down-vniz, under the table - pod stolom and etc." (1940, 39 p). But the author changed his opinion, that words were added adverbial clauses, "The meaning of adverbial clause used with the nominative case affixes and defective declension, modified in category of serving words- poslelogs. Such examples: in front of- v peredi, on the top-na verhu, behind-pozadi, about-okolo, below-vnizu". Additionally it is widely used in extend cases yet such words, important words, that on service and in other cases of completed application of plenary powers on arrival (59-60p). But it isn't confirmed with examples.

K. Bakeev considered serving words as the adverb in his work in 1950 (129-130 p). The author has divided adverbs into two parts:

1. Identifying adverbs: slowly, quickly, down, before, after, upon etc.

2. Defining adverbs: (forms with the help of endings or prepositions), in Kyrgyz in the afternoon, under, up, behind.(these are serving words)

Forming of adverbs:

1. Adverbs of time

2. Adverbs of place: *in front of, behind, up, near, next, to* etc.

3. Adverbs of manner
4. Adverbs of degree

As we see from the example, instead of adverbs of time, serving words are also applied, (We underlined – D.A.)

Mostly auxiliary serving words the courts of judicial mainly attribute services syntactically(place, time, attribute), execution of duties, because of what can not be adding to the adverb. And for serving auxiliary words: "suggestion on member that does not can does not matter fully, we talk a word is a word, auxiliary, applied in corresponding parts of speech"-definition words (K. Bakeev 1950, 132-133 -p). For them: to, before, for, directly, etc words were applied. Nowadays it is the particle and serving words (prepositions)

In Y. Jakypov's (co-author) work serving auxiliary words as a part of adverb, and auxiliary serving word. Let's pay attention the types of Adverbs:

1. Adverbs of Place: next, up, *in front of*, *behind*, down, *under*, below, *by*, *on*, upward, *next to*, *at the end*, *back*
2. Adverbs of Time
3. Adverbs of Manner
4. Adverbs of Quantity
5. Adverbs of Degree
6. Adverbs of Attitude

We will see adverbs of place in prepositions in wrong way. Author "auxiliary words" next determination is given: "clear, that does not matter independently, in other words with adherent suggestion, grammatical values of the words brought in we talk". They are divided into five groups:

1. reasonable: to, as, so
2. responsible: yes, of course, certain
3. nominative: never, any, no
4. consolidating: exactly, certainly
5. management: directly, through, *on*, for, *under*, to, *behind*, after, *in front of*, *at*, before.

Including, management facilities demand to replace the cases in below:

1. Prepositions in nominative case *at*, *under*, *on*, *in front of*, *behind*, *down*, *top*, *in*, *outside*.
2. Barysh case (preposition *to*): to, until
3. Tabysh case (preposition): directly, through,
4. Chygysh case (preposition): before, till, (Y. Jakypov, 1954, 219-220p).

Along with courts, brought in on auxiliary words, office workers more than one management. (All of us, words, underlined-preposition confession by the courts of auxiliary person). But preposition was not in kyrgyz language at that time.

So in D. Isaev's (Grammar of Kyrgyz language, 1953) work prepositions are in the meaning of adverbs of place (in front of, behind, at the end, below, here, there, down, near ect.) are given. (178p) The Serving parts of speech consists of: the Interjection, particle, conjunction. K. Dyikanov (1955) characterizes in such way."There is the nouns which characterizes the place, the distance space. They are: in front-pered, behind-art, side-bok, opposite-naprotiv, middle-seredina, up-verh, down-vniz, inside-nutro, onset-nachalo, between-promejutok, place-mesto, outside-snaruji, directly-napravlenie, beyond-krai, end-konets. These nouns use instead of prepositions, they serve as the adverb.

Coming from published on the following exactly preposition works of the auxiliary, open on determination beginning, about what it is possible to accept. In particular, J. Muratalieva's works about largest scientific (1958) information about preposition is given from auxiliary of speech, selection, at consideration of them. Professor H. K. Dmitriev's opinion of next signatures: At the same time, by the courts of auxiliary word (from preposition) change in a word, a word from members takes on a value of additions in cases, - told after a game. It, mainly, works in the wildly, intended for an author to expose prepositions. "Official names can be called such names which have a dual function:

1. direct, i.e., used for its main material value
2. service i.e. used in other more abstract, passing all sorts of shades of spatial correlations. (1958, 3-6).

1964 in labour house collective works (Grammar Kyrgyz language, 1964) the courts of auxiliary words in sense it is been the nature by the "courts of auxiliary word" in a division, after delivery substance in prepositions: First real value from , up to implementation of duties of office worker dictionary, values case additions, clarifications, that by the courts of prepositions.

In Kyrgyz language prepositions are divided into lexical-semantic group.

1. Which shows the object's under: on or in front of: on, top, above, below, over,
2. Which shows the object's around: opposite, about, against, among, along, beside, during,

3. Which means insides: inside, between, middle (1964, 109p).

After substance in auxiliary words are "auxiliary words", another separately, that works belong to S. Davletov, S. Davletov (1980). That such: "on Kyrgyz language, and also courts, Turkish other languages a complete value means practically all prepositions substance separately. They are office workers, a value is not used. Therefore in the nominative from basic parts of speech. But less than by an amount (20-30 approximately) substance, in full it is not in the nominative of letter, mathematical and chemical features. This opinion, in particular, relationships with other words in complete accordance with both a value or value is used office worker" (1980, 47 p).

In future authors: "on arrival complete value, a concept means one, independently, separately answers questions, discharges duties member suggestion. But the question is not about the connection with that the dative case. By courts auxiliary words vocabulary in work did not up-diffused, it is semantic groups are given out by courts in kyrgyz language of prepositions is simply a helper. (24)

And "Kyrgyz grammar literary language" (1980), reported on the special researches auxiliary in labour collective nouns, to distribute groups semantic -consequently type of person. A value is that from primary vocabulary, dictionary execution of duties of office worker, in cases value of addition, clarification, rendering to "replace words".

1. Substances, below-above, by suppliers \ in part: ust (u), ast (y), academy of state administration at (y).

2. Substances of environment around by suppliers: on, under, against, behind, over, with external, surrounding round, foreign, bank, shop.

3. Abdominal objects- at distance by suppliers: abdominal, in, middling. (210 p).

Thus, the "auxiliary words separate on the whole is one of types of auxiliary office worker", talked \ ouch conclusion. (Kyrgyz. Lit. To the language. gr. 1980, 210 p). Academic edition in Russian language of grammar exits (1987) in composition an auxiliary office worker, given out by preposition words (preposition, helper in a nominative, key, subdivision).

The "official names are the special group of words that stand on the certain stage of transitionalness from momentous words to poslelog. In them clear there is a process of grammaticalization related to the partial or complete loss of independent lexical value, however connection of them with nouns yet close" enough.

Thus each of auxiliary courts of prepositions stopped at spatial cases (as a photo) examples of implementation, in service with not well-proven. Some auxiliary values, that by courts independently from privation of preposition vocabulary (of ust (u), ast (y) belonging to him, in one of members proceeds in. And also one of some auxiliary noun at supreme basis (head, main) independently, matters vocabulary, that operate on all cases. M.: from, main, in. (366). Here some questions, about such widely. At the same time, it prepositions, to the military help in work synonym as like (festival), including.

M.: Ast (y) and study of synonyms to him ald (y) lower or facial side anything. Without affixes, belonging is not used. A main specialist in a ministry does not direct the weapon of maintenance under hands. (Ч. А.). School of popular assembly in before. (Т. С.). (1987, page 369). By courts auxiliary words lexic-semantic groups distinguished personsnot.

Last years in work of collective origin (Present of kyrgyz of literary language, 2009) "helper by courts the preposition- special type of words to the office worker. Presently under such words in Russian language, besides, behind, AV, soul, as words arising up on the basis of spatial groups the substance of preposition meaning" - understanding. In this work as collective grammar can divide into groups: 1980 year preposition also auxiliary word essentially by courts collective on three large groups: "1) substance, pod-nad, by suppliers \ in part: what be more, top, from, main, under, in,). 2) substances of environment around: porridges, under, against, behind, arch, with external, surrounding, round, foreign, bank, shop. 3) Substances with insides-в flow of applicants: frontier, middle", - distinguished (308)

A. Karymshakova deeply researches auxiliary words within the limits of one research, articles of sight correctly, on scientific basis row of the names, among these reasons together we position it in new information, auxiliary words (prepositions) of nouns are divided into lexical-semantic encourages the selection of semantic groups, additionally presents their next classifications:

1. Space and place, and by the distance words of auxiliary value of words: ast (y), ust (u), academy of state administration at (y), middle, between, around, among, along, before, behind, beside, besides, beyond, except, down, during etc.

2. By the forms of auxiliary words of declared parts of body man: head, face, top, hill, forehead, brow, liver, back, stomach, back, armpits, and etc. and arch, abdominal and etc. (2009, 49-57-p). Mainly, author H. K. Complete support of Petrov's opinion: "In particular, before operating from more certain

value, main, abdominal, liver, round, surrounding smth because semantic abstractions of grammar through the substance of auxiliary words, goes across auxiliary results" to prepositions, - said after a game (50). Result to the detail, by courts not in grammar in the first auxiliary schools of auxiliary words in sense of adverb both the life (K. Bakeev, 1950) abstrusely or auxiliary (Y. Jakypova, 1954), in the composition envisaged. And K. Dyikano in work (1955), and simply place, space-substance, that during declared prepositions given out by courts. Record only on scientific basis, in work (J. Murataliev, 1958) prepositions are given in their own meaning and it is given in this term etc. So in this publishing scientific works were devoted to high education (1964, 1980, 1986) grammar auxiliary words or prepositions sometimes after the part of noun (1964, 1980), sometimes they are parts of speech (1986).

REFERENCES

1. Batmanov I. A. Grammar of Kyrgyz Language. –F, 1940.
2. Baktybaev U. Morphology of Kyrgyz Language. –F, 1939.
3. Bakeev K, Baktybaev Ch. Morphology of Kyrgyz Language. –F, 1941.
4. Jakypov Y. Turusbekov S, Mayrykov D. Grammar of Kyrgyz Language. –F, 1954.
5. Isaev D. Grammar of Kyrgyz Language. –F, 1953.
6. Muratalieva J. Poslelogi v kirgizskom yazyke. –F, 1958.
7. Grammar of Kyrgyz Language. –F, 1964.
8. Literary Grammar of Kyrgyz Language. –F, 1980.

СИСТЕМНО-ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В АМЕРИКАНСКОМ ВАРИАНТЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА ОСНОВЕ ПОЛИСЕМИИ

Хабибова Шахноза Исматуллаевна

Узбекистан, Самарканд, преподаватель СамИЭС

Abstract. *This work deals with phraseological features of innovation processes in the American areas of the English language on the basis of polysemy and their development (regional specifics, the formation of acculturation of the nucleus and systemic relations, the development of polysemy)*

Keywords: *innovative processes, phraseology, phraseological units, culture, Americanism, slang, Britanism, sociolinguistics, antonym, synonymy, derivation, semantics.*

Каждый язык представляет собой совокупность неоднородных в социально-функциональном отношении форм существования. Это объясняется следующим образом: «Процесс отражения действительности в языках отличается исключительной сложностью. В частности, в них одинаковые явления действительности зачастую получили разные наименования, что вызывает вопрос о проблеме выбора наименования и его мотивированности. В основе процесса номинации лежит жизненный опыт человека, неоднократное знакомство с предметами окружающего мира, познание свойств этих предметов. На основании знания о предметах в сознании человека образуется обобщенный и устойчивый образ предмета. В целом же, язык необходимо рассматривать с трех точек зрения: 1) как систему 2) как совокупность различных диалектных, социальных, функциональных и т. п. и 3) как социальную семиотику» (А. М. Бушуй, 2005, с. 7).

Регионально маркированные варианты английского языка например американский вариант складывались в результате социальной / территориальной дифференциации общеанглийского (британского) языка, под воздействием тех факторов, влиянием которых определяется социальная дифференциация внутри любого гомогенного литературного языка (диалекты, говоры, жаргоны) (W.N.Flexner, 2008, с. 24).

Заметная роль в формировании системы регионально маркированной фразеологии английского языка принадлежит полисемии.

Отдельную группу полисемантических ФЕ составляют такие, которые образованы путем полного или частичного переосмысления общеанглийской ФЕ. К единицам с переосмыслением значением, когда наряду со старым значением сосуществует и новое, относятся:

Таблица 1.

1. To ride the line	1) брит. (охот.) идти в назначенном направлении (тж. to keep или take one's own line); 2) амер. верхом загонять от ставших от стада животных:
---------------------	--

«Indians had crawled up within about fifteen feet of the line he was riding» (J. H. Gook. Old Frontier, ch. 2)

Таблица 2.

2. to cut loose –	1) брит. порвать связь, вырваться, освободиться, избавиться; 2) брит. начать атаку; 3) брит. «резнуть» (из автомата) 4) амер. разойтись, держать себя свободно:
-------------------	--

«Oh, he told himself, she didn't need protection. His presense irritated her more than it soothed her, and he was a fool, and a puerile and whining fool not to be able to cut loose from his mother's apron strings now inconveniently worn by a wife» (S. Lewis. Dodsworth, ch. 30).

«Kit cut loose and told me her story» (Wason. Friar Tuck Craigie).

«You could get on the other side of the fairway where he could not hear and cut loose» (Kansas City Times. Пример взят из словаря Withford M. Mathews. A dictionary of Americanisms on Historical Principles).

«The Enemy... all at once cbt loose upon them with a thundering clap» (Weems. Marion. M. Mathews).

Таблица 3.

3. to shake a leg –(sl)	1) <u>брит.</u> танцевать, отплясывать; 2) <u>амер.</u> спешить, торопиться
to give smb. fits-	<u>брит.</u> нанести унижительное поражение; <u>брит.</u> поразить, потрясти, довести до восторженного иступления; <u>амер.</u> здорово выругать, задать головомойку;
To give smb. a lift	1) <u>брит.</u> посадить, подвести, подбросить; 2) <u>брит.</u> оказать содействие, помощь 3) <u>амер.</u> поднять настроение;

«Isn't that guy going to wait on us?... Call him over here. Tell him *to shake a leg*» (H. L. Forest. Trap Tromp *Tourists*. M. Mathews).

Полисемия ФЕ американского варианта развивалась двумя путями, Одним из них является развития многозначности на базе общеанглийской основы:

to be on the road:

- 1) брит. «быть в дороге, турне, совершать путешествие»;
- 2) амер. «разъезжать»;
- 3) амер. «бродяжничать»;

to take water:

- 1) брит. «войти в воду и поплыть» (также to take the water);
- 2) брит. «быть спущенным на воду» (о судне);
- 3) амер. «отступить, попятиться назад, уступить; взять назад свои слова»;

to give a lift (разг.)

- 1) брит. «подсадить, подвести, подбросить»;
- 2) амер. «отказать содействие, помощь»;
- 3) амер. «поднять настроение».

Ср. в таких типичных контекстах:

«To immediately presented aims, having gained his point, which was to make the captain «take water» as the boys would say» (N. Brooks. Fairport Nine, Craigie).

«Frank Metcalf has to get a lot of cheking done and be out on the road by ten tomorrow night» (Rittenhouse. Maid)

Следовательно, данные ФЕ имеют локально-маркированные семантические варианты.

Второй путь развития полисемии у ФЕ-усложнение их образно-смысловой структуры в процессе функционирования ФЕ, принадлежащих американскому варианту:

to lower the boom.

Первое значение ФЕ «нанести удар, сшибающий с ног» - результат переосмысления словосочетания, взятого из спортивного единоборства. Затем данная ФЕ приобретает второе значение «подвергать наказанию, делать строгий выговор, наказывать, сильно критиковать, требовать повиновения, обходиться строго» и третье значение «помешать успеху другого»;

to be (go) on the boom

- 1) «жить в нищете, жить как бродяга; попрошайничать»;
- 2) «вести беспутный образ жизни»;
- 3) «находиться в бедственном положении»;

to get next to something

- 1) разг. «узнать что-л., познакомиться с чем-л., раскрыть что-л.»;
- 2) «сблизиться, стараться установить контакт» (особо с корыстной целью);

to take smb. over a rough road

- 1) «поставить кого-л. в неприятное, тяжелое положение»;
- 2) «задать хороший нагоняй, намылить голову кому-л.».

Ср. в наиболее характерных контекстах:

«That's the same reason I went on the boom», Prew told him. «Except it wasn't flu killed mine. It was the goddam mines» (J. Jones. From Here to Eternity, book II, ch. 14).

«Just as (my children) were about to pawn my studs, my patience evaporated and I lowered the boom of them» (S. J. Perelman in «New Yorker»: H. Wentworth, S. Flexner. Dictionary of American Slang, 2004, p. 404).

«If we lower the boom on nonconformist in society» (H. Wentworth, S. Flexner. Dictionary of American Slang, 2004, p. 404).

Из 1000 ФЕ около 130 многозначны. Большинство возникли в результате параллельных первичных метафорических сдвигов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бушуй А. Язык и действительность. – Ташкент: Фан, 2005. -144 с.
2. Flexner W. N. The Structure of American English.–New York: Harcourt, Brace and World, 2008. 488p.
3. Бурстин Д. Американцы: Колониальный опыт. Перевод с английского. – М.: Прогресс; Литера, 1993. – 480 с.
4. Vaughn A. C., Cable Th. A History of the English Language. – London: Routledge, 2002. – 447 p.
5. Bushuy T. A. Til tizimi va qurilmasi. –Samarqand: Sam.DChTI, 2004.– 50b.
6. Hendrickson R. American talk. New York Viking, 2006. – 256 p.
7. J. Jones. From Here to Eternity, book II, ch. 14
8. S. J. Perelman in «New Yorker»: H. Wentworth, S. Flexner. Dictionary of American Slang, 2004. – 404p.
9. H. Wentworth, S. Flexner. Dictionary of American Slang, 2004. – 404 p.

THE ROLE OF FOREIGN LANGUAGES IN SOCIETY

*Turdiyeva Nilufar Anvarovna,
Nasimova Sohiba Yaxyayevna*

Uzbekistan, Samarkand, Teacher of SIES

Abstract. *This article provides ideas on how to achieve high productivity in teaching foreign languages.*

Keywords: *Method, innovation, pedagogical technology, teaching, information, ideas, tasks, games, preparation*

Nowadays it is very important to know foreign languages. You can not imagine an educated person who does not know any foreign language. It is especially important nowadays. Some people learn languages because they need them in their work, others travel abroad, for the third studying languages is a hobby.

Learning foreign languages broadens our minds, people become educated. In my opinion, languages are especially important for those who work in different fields of science and technology, in politics. A foreign language helps to know the native language better. People, who know many languages are called polyglots. We know the names of some of them: German professor Shlimman, famous writer Shakespeare, philosopher Socrates and many others.

First of all, Foreign languages are absolutely necessary for people nowadays, because of our growing international contacts with foreign countries. It is useful to speak at least one foreign language as with its help we can communicate with people who speak it and this ability is useful in our life.

Every year thousands of people go from one country to another either on business or for pleasure. And the knowledge of languages opens the door to any foreign country and gives them a possibility to communicate, to understand people and to be understood.

A real professional cannot do without knowing languages, especially English as it is the international language. You do not need to know Japanese when you go to Japan or Hindi when you visit India. English is spoken all over the world. You can hear it everywhere: in a street, in shops, at restaurants. It is the language of the great literature. It is the language of William Shakespeare, Jonathan Swift, Walter Scott, Charles Dickens.

Secondly, a modern engineer or even a worker deals with instruments and machines from other countries. He must be able to read the instruction which is usually written in English. Half of the world's scientific literature is in English. It is the language of computers technology.

Russia is integrating into the world community and the problem of learning English for the purpose of communication is especially urgent today. Learning a foreign language is not an easy thing. It is a long and slow process that takes a lot of time and patience. But to know English is absolutely necessary for every educated person, for every good specialist.

Diplomats need foreign languages in their work too. They make contracts, conclude treaties, and hold negotiations.

Foreign languages develop our mind. They help us to get acquainted with new customs and traditions, make it possible to read many books in the original. The great German poet Goethe once said, "He, who knows no foreign language, does not know his own one".

Besides, languages are very helpful in establishing friendly relations between peoples and nations. Children and young people will understand each other better if they speak one language. That is why all the pupils and students should master English or other foreign languages to become top specialists in any branch.

Learning a foreign language is not an easy thing. It is a long and slow process that takes a lot of time and efforts. But to make this process quicker and more interesting people usually try to watch films in language they learn, read books in original and travel to countries where the language they learn is native.

To improve my English, I watch English films with subtitles, listen to English and American songs and read some books in English. Twice a week I have extra courses with native English-speaker as well. There are many multimedia technologies that are available for developers to create the innovative and interactive multimedia applications, such as Adobe Photoshop and premier, sound Forge and 3D Studio Max etc. The teacher uses multimedia to modify the contents of the material. It

helps him/her to represent in a more meaningful way using different media elements. These media elements can be converted into digital form modified and customized for the final presentation. By incorporating digital media elements into the project the students are able to learn better since they use multiple sensory modalities which would make them more motivated to pay more attention to the information presented and retain the information better. The new means of the technology change the classroom experience. For example the room is images as digital files. In addition, PCs, compact computers that allows the archaic projector. Technology allows professors to make notes on charts and spread sheets and send them directly to their students PCs.

In conclusion, I would like to say that it is important to know at least one foreign language, as it may help in future life.

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «СМЕРТЬ» В КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ

¹кандидат филол. наук Байшукурова Г. Ж.,
²кандидат филол. наук Иржебаева А. Б.

Казахстан, г. Алматы,
¹Казахский Национальный Аграрный Университет;
²Египетский университет Исламской культуры Нур-Мубарак

Abstract. This article describes to study of the figurative component of the concept of "death" in the phrase logical units of the Kazakh language. The authors of the study analyze the phrase logical units on the basis of the "Kazakh-Russian phrase logical dictionary". The concept of death in the national phrase logical picture of the world is represented by such models as "death is the withdrawal of the soul", "death is a sacrifice (sacrifice)", "death is the death of life," "death is the physical manifestations of the body, the disappearance of the body," "death is murder ", "Death is a being "and" death is the physical manifestations of the body, the disappearance of the body." In the system of the images examined, the authors revealed the ancient mythological views of the Kazakhs about the polar organization of the world ("the day"), the relationship between the concept of death and the concepts of the soul and life, the perception of death as an anthropomorphic creature. Since the phrase logical units from the same dictionary were chosen for study, that a more complete study of the concept of death in the national picture of the world will have to be done in the future.

Keywords: Concept, image, phrase logical units, phrase logical picture of the world, cognitive model, structure, representation.

Введение. Исследование концептов на материале фразеологизмов является одним из перспективных направлений современной лингвистики. Фразеологизмы, как и слова, репрезентируют концепты, при этом во фразеологических единицах в большей степени отражается образно-эмоциональная и национально-специфическая стороны концепта.

При описании структуры концепта мы придерживаемся теории В.И. Карасика и выделяем три основных составляющих: понятийную, ценностную и образную. «Концепты – это ментальные образования, которые представляют собой хранящиеся в памяти человека значимые осознаваемые типизируемые фрагменты опыта. Типизируемость этих единиц закрепляет представления в виде различных стереотипов, их осознаваемость дает возможность передать информацию о них другим людям, их значимость закрепляет в индивидуальном и коллективном опыте важные (и поэтому эмоционально переживаемые) характеристики действительности» [1, 37].

В настоящее время очень важным представляется изучение образной основы фразеологических единиц как их базового содержательного компонента, что позволяет выявить культурно значимую информацию через внутреннюю форму, выражаемую в прямом (буквальном) значении фразеологических единиц, и ассоциативное фоновое восприятие этих единиц.

Специфическая черта фразеологических концептов проявляется в том, что смысл фразеологических единиц закодирован. С точки зрения И.А. Стернина и М.Я. Розенфельда, любой концепт у любого человека имеет образную основу. «Речь при ее восприятии носителем языка декодируется в образы универсального предметного кода и, таким образом, говорящий переходит от воспринятой языковой единицы к закодированному этим образом концепту» [2, 221-222].

Репрезентация фразеологического концепта вызвана желанием экспрессивно, образно отразить определенную мысль, дать эмоциональную оценку отражаемому объекту. За счет образной мотивации фразеологизмы способны отображать в знаке эмоциональное отношение субъекта к обозначаемому, и тем самым создать экспрессивный эффект. По мнению В. Н. Телия, можно утверждать, что фразеологизмы – более мощное выражение эмотивности, чем слова, поскольку фразеологизмы, отражая образ-ситуацию, выступают как микротекст в тексте [2, 83]. Фразеологические единицы не только обозначают фрагменты действительности, но и выражают эмоциональное отношение к обозначаемому, являясь как бы свернутым текстом, включающим в себя несколько слоев информации, формирующих содержание фразеологической единицы.

Цель нашей работы заключается в том, чтобы определить образную составляющую концепта смерти в казахской фразеологической картине мира. Объектом нашего исследования стали фразеологизмы казахского языка, репрезентирующие концепт «смерть». Данные фразеологизмы выделены путем сплошной выборки из «Казахско-русского фразеологического словаря» [3].

Выбор концепта «смерть» обусловлен его универсальностью и значимостью не только для отдельного этноса, но и для мировой культуры. Актуальность концепта «смерть» подтверждает и тот факт, что его фразеологические репрезентации широко используются для обозначения явлений, не связанных напрямую с проявлениями смерти. Д.С. Лихачев определяет концепт как «результат столкновения словарного значения слов с личным и народным опытом человека» [4, 4]. Содержание концепта включает соответствующие значения и совокупность ассоциаций, оттенков, связанных с личным и культурным опытом носителя.

Результаты исследования. Концепт смерти в мировоззрении казахов неразрывно связан с концептом души человека. Человеческая душа представлена в национальной культуре тремя видами: «ет-жан» (физическое, телесное), «шыбын-жан» (индивидуальное, сама душа) и «рухи-жан» (духовное). После смерти человека *шыбын-жан* уходит в небо, *ет-жан* – в землю, *рухи-жан* остается в доме умершего [5, 17].

Согласно древним верованиям казахов, после смерти из тела человека выходит душа, которая становится самостоятельным существом – духом. Первоначально душа представлялась материальным телом, которое имеет физические свойства: *қан шықты – жан шықты* – кровь вышла, значит и душа вышла; *ит жанды* – буквально: душа как у собаки – выносливый, живучий; *жан ашу* — буквально: *душа скисает* – формула выражения сопереживания, глубокого сочувствия; *жанымды қоярға жер таппадым* – не нашлось места, куда бы я поместил свою душу – формула, выражающая испуг, страх; *жаным қиналды* – душа измучилась и т. п.

В древнетюркской языковой картине мира душа обычно представлялась в виде мухи. Символические образы насекомых всегда присутствовали в древней культуре «тотемов» и стали частью материальной и духовной культуры разных народов (многочисленные изображения священных жуков-скарабеев в древнеегипетском искусстве, «одушевленные» образы мухи и бабочки в произведениях мастеров эпохи Возрождения, образы цикад и светлячков в традиционной японской литературе и живописи).

Шыбын жан – муха-душа; душа, жизнь;

Құр шыбыны/жаны – только муха/душа осталась, чуть живой;

Шыбын жаны шырқырау – визжит муха-душа, издавать вопль;

Жаны барында – пока есть душа, пока жив;

Жаны мұрнының ұшына келу – душа его подходит к кончику носа (в значении; оказаться под угрозой гибели). В данном случае фразеологизмы предстают некими микротекстами, в которых рисуется картина: жизненная сила, душа – нечто материальное, маленькое, невесомое, подвижное, летающее, чувствительное. Душа как субстанция жизни локализуется в верхней части тела (голова или грудь) и выходит или вылетает вверх в случае сильного страха или смерти.

Анализ фразеологического концепта смерти реконструирует модель смерти, переплетающуюся с космогоническими представлениями о двухполюсном мире (этот и тот сет), где смерть представлена как физиологический и духовный переход души из микрокосмоса в макрокосмос.

О дүние – тот мир, тот свет.

Екі дүниеде – в двух мирах

Жалған дүние – обманчивый мир

Дүниеден кету /қайту/көшу – уйти/перейти из мира, вернуться (в иной мир) (ср. *дүние есігін ашу* – открыть дверь мира; появиться на свет);

Дүние салу – покинуть мир

В казахском языке смерть обозначается двумя различными словами: 1) «өлу» - умирать, скончаться, погибать; 2) «қайтыс болу» - от неопределенной формы глагола «кашу» - уходить, вернуться, возвращаться, выбыть. Первое слово «өлу» применяется по отношению ко всему живому, включая человека; второе — «қайтыс болу» обозначает исключительно смерть человека. Значение «қайтыс болу» содержит наиболее древнее представление о смерти. Первобытные люди, не знающие физиологии человека и сущности смерти, думали, что человек не умер, а просто ушел в иной, возможно, более идеальный мир. Поэтому умерших снаряжали всем необходимым для реальной жизни инвентарем, включая еду и вооружение.

Смерть – уход души

Жаны шығу – выйти его душе;

Жан тапсыру; жан беру – отдать душу;

Жан кешу/кешті – проститься с душой;

Жан тәсілім қылу/ету – испустить душу;

Жанын жаһаннамага жіберу – отправлять душу в ад (на тот свет).

Фразеологизм «ес кетті, жаны шықты дегенде» – когда память (сознание) уходит, душа выходит из тела передает эмоционально-образное представление о том, что дается с большим трудом, еле-еле; с горем пополам: пограничное состояние, физическое бессилие, отсутствие жизненных сил.

В системе национальных представлений о добровольном или принудительном отказе от души воспринимается как жертвенность.

Смерть – жертва (жертвоприношение)

Жанын құрбан қылу; жан тида – жертвовать душой;

Жанын отқа салу – класть в огонь душу;

Жаннан безу/кешу/күсу/күдер үзу – отказаться от души;

Басын тігу/қию – ставить/срезать голову;

Басын құрбан қылу – приносить голову в жертву.

Принести в жертву себя означает лишать себя души или головы как вместилища жизни. Так, фразеологизм «басы аман, бауыры бүтін» обозначает буквально «голова здорова, печень цела», то есть счастливую и безмятежную жизнь. Кроме того, универсальным символом жизни является образ дороги или пути (жол): *жолында өлу* – умереть на его пути; жертвовать собой, жизнью ради кого-либо; погибнуть во имя чего-либо.

Отчаянная борьба, смертельная схватка буквально обозначает «битву за душу», «спор за душу» - *жан талас*. Спасать жизнь – это и есть спасать душу – *жан сауғалау*. Идея перехода души из тела в другой мир выражена в ритуальной формуле соболезнования: *жаны жанатта болсын* – пусть душа его будет в раю.

Фразеологические единицы со значением смерти отражают противопоставление жизни и смерти в воззрениях казахов как жизненной силы, роста и цветения, а также их внезапной остановки и лишения.

Смерть – лишение жизни

Қыршынан қиылды – быть срезанным с юности;

Гүлі солу/қурау – цвет его завял/засох;

Мұрттай ұшу – слететь как сбритые усы;

Тыраң (тырапай) асу – неуклюже переваливаться, падать замертво.

Восприятие смерти в отношении телесной ипостаси души - «ет-жан» - отражается как прекращение или остановка функций организма: дыхания, речи, зрения, вплоть до исчезновения.

Смерть – физические проявления тела, исчезновение тела

Демі біткенше/үзілгенше – пока дыхание не закончилось/не оборвалось;

Тіл-ауыздан қалу – лишаться языка и рта;

Тіл тартпай кету/тіл тартпау – умереть, не произнося ни слова;

Көз жұму – закрыть глаза (ср. *көзі тірі* – глаза живые; жив, здравствует);

Дәмі таусылу – еде кончиться;

Қарасы өшу – исчезать и тени;

Сүйегіне қына шығу – на его костях растёт мох/хна;

Жамбасы жері тигенше – пока тазовая кость не коснется земли.

В последнем фразеологизме наблюдается образное восприятие смерти как сна: умереть – уснуть; земля – некое ложе смерти. Поэтому фразеологизм со значением «убивать» *жер жастандыру* буквально переводится «уложить на землю».

Фразеологизмы со значением насильственной смерти передают переход из одного физического (живого) состояния в другое (мертвое) как результат насильственных действий.

Смерть – убийство

Мерт қылу/ету – убить, изувечить;

Су түбіне батыру/жіберу/кетіру – топить, опустить на дно воды.

Во фразеологическом концепте смерти казахского языка прослеживается мифологический образ смерти как некоего живого существа (чудовища с пастью), которое способно двигаться и есть.

Смерть – существо

Ажал жету/келу – настигнуть/прийти смерти;

Ажал айдау/тұрту – смерть подгоняет/подталкивает;

Ажал аузы – пасть смерти;

Өлім аузында жату – перед пастью смерти лежать;

Өлім аузынан қалу – спастись о пасти смерти.

Эмоционально-образная оценка в концепте смерти выражается за счет восприятия смерти как чрезвычайного события в жизни человека, когда эмоции проявляются максимально ярко и остро.

Смерть – крайнее (интенсивное) проявление эмоций

Ужас, смертельный страх: *үрейі ұшу* – улететь его духу.

Ненависть: *өлердей жек көру* – сильно ненавидеть, ненавидеть до смерти.

Затаенная обида, скрытое недовольство: *ішінде ит өліп жатыр* – в его нутре - мертвая собака.

Безрассудная влюбленность: *өліп тұсу/тірілу* – умереть и ожить.

Просить, умолять, клясться: *өлердегі сөзін айту* – произносить предсмертные слова.

Вовсю, очень сильно, забывая обо всем, делать что-либо; не жалеть себя, забывать о себе: *өлген-тірілгенін (өлер-тірілерін) білмеу* – не знать мертвый или живой.

Заключение. Таким образом, образная система фразеологического концепта смерти в казахском языке отражает древние мифологические и религиозные верования казахов, двуполярное мироустройство, персонификацию смерти как антропоморфного существа, а также передает эмоционально-экспрессивные и культурно значимые слои национального менталитета в отношении смерти. Рассмотренные образные представления не являются полными и исчерпывающими, поскольку ограничены материалом одного фразеологического словаря. Более глубокое и подробное изучение фразеологического концепта смерти в концептуальной и языковой картине мира казахского народа – это задача будущих исследований.

ЛИТЕРАТУРА

1. Карасик В. И. Языковые ключи. – Волгоград: Парадигма, 2007. – 520 с.
2. Стернин И. А., Розенфельд М. Я. Слово и образ. – Воронеж: «Истоки», 2008. – 243 с.
3. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. — 288 с.
4. Кожаметова Х. К., Жайсакова Р. Е., Кожаметова Ш. О. Казахско-русский фразеологический словарь. – Алма-Ата: Мектеп, 1988. – 224 с.
5. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка // Известия РАН. СЛЯ – 1993. – №1. - С.4-6.
6. Каракозова Ж. К., Хасанов, М. Ш. Космос казахской культуры. – Алматы: ТОО «Эверо», 2011. – 67 с.

ПРОЦЕСІЙНІ ХРЕСТИ І ПАТЕРИЦІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ XVII - XIX СТОЛІТТЯ: ТИПОЛОГІЯ, ІКОНОГРАФІЯ

кандидат мистецтвознавства, доцент Золотарчук Наталія Ігорівна

Україна, м. Івано-Франківськ, Університет Короля Данила,
факультет архітектури, будівництва та дизайну, кафедра дизайну

Abstract. In this publication, the author examines the iconographical representation of the processional attributes of the 17th – 19th centuries. The priority is given to the Christ plot. The author proposes the comparative characteristics of the processional crosses and sacred fans, and the analysis of their typology and iconographic peculiarities.

Keywords: processional cross, verges (ripidia, sacred fans), typology, iconography.

Спроби систематизації відомостей про предмети церковного вжитку за формою, матеріалом, декором, в яких є чимало оригінальних творчих засобів, є важливим етапом нашого дослідження. Тут передбачено класифікування творів із врахуванням найважливіших ознак художньої системи, якими є закономірність поєднання відповідних елементів для досягнення логічних зв'язків цілісності, впорядкованості й трансформації [8, с.14–15; 6, с. 27].

Типологічний підхід створює можливість подати порівняльний і мистецтвознавчий аналіз у чіткій злагожденій системі [6, с.32–36; 5, с. 62]. Його застосування в дослідженні сприяє стилістичному розпізнанню творів [5, с. 63]. Типологія досліджуваних творів розрізняє церковні атрибути за поширеним типом – предмети літургійного призначення. Процесійні хрести та патериці належать до літургійної типологічної групи запрестольних, процесійних (виносних). Типологічна група розкриває певну функціональну композиційну спільність досліджуваних предметів.

Процесійні хрести та патериці можна класифікувати, опираючись на формотворчі та домінуючі художньо-виражальні риси:

- а) форми (хрестовидні, круглі, овальні);
- б) матеріал (дерево, метал, дерево+метал);
- в) декор (різьблення, іконне зображення).

На початку типологізації сакральних предметів варто класифікувати твори за певними критеріями, передусім, за принципом формотворення. Якщо торкнутися питання християнської традиції виникнення різних форм хреста у процесі його поширення, то простежимо такі його різновиди: 1) у вигляді букви Т, 2) хрест Андріївський з діагональними раменами (виглядом Х). Варто звернути увагу на вирізнення таких хрестів: 1) грецький (чотирикінцевий з усіма рівними, іноді розширеними кінцями); 2) латинський (чотирикінцевий з видовженим вертикальним раменом) [11, с. 3 – 27]. За матеріалами М. Станкевича, хрест в українському мистецтві можна розділити на типи: чотирикінцевий (грецький), чотирикінцевий (римський), шестикінцевий, семикінцевий із подовженою середньою поперечкою, семикінцевий із рівними раменами, восьмикінцевий із похилою нижньою поперечкою, антропоморфний, свастика, трійчастий [7, с. 247]. Трактуювання останнього в дослідженні П. Кузенка подається як вильчастий, також автор згадує п'ятикінцевий хрест [1, с. 612].

Надавали перевагу грецькому, латинському, шестикінцевому, восьмикінцевому хрестам. Чотирикінцеві хрести використовували в католицизмі, а чотири-, шести-, восьмикінцеві – в православ'ї [9, с. 366; 1, с. 612].

З огляду на часову приналежність, хрести поділяються на групи. Слід нагадати про так званий грецький хрест, відомий на українських теренах, що, без сумніву, свідчить про давнє походження, як наприклад, найстаріший двосторонній процесійний хрест Галичини XV століття (с. Городиська Старосамбірського р-ну Львівської області) правильної квадратної форми – перехрестя є рівномірно видовжені, профільовані (з Музею народної архітектури і побуту у Львові, України).

Сукупність деяких зовнішніх формотворчих ознак сприяє розпізнанню процесійних хрестів. У побудові хрестів можна зауважити, що у відношенні до стрижня два перехрестя (верхнє та нижнє) приблизно однакової довжини, хоча середнє рамено з незначним

видовженням. Типовими зразками цієї групи можна вважати двосторонній процесійний хрест XVII століття з теренів Лемківщини, колишне с. Рихвалд (тепер Овчари, Польща), що зберігається в історичному музеї в Сяноку, та односторонній хрест невідомого майстра у виставковій залі катехитичного центру при кафедральному соборі Святого Воскресіння м. Івано-Франківська. Аналогічною зовнішньою формою, але з різнобіжністю поперечниць (переважно скісних) позначений двосторонній процесійний хрест 1756р. з Рогатинщини (в експозиції Івано-Франківського музею мистецтв Прикарпаття та односторонній хрест для процесій другої половини XVIIIст. церкви св. Димитрія в с. Семидуби Дубницького р-ну (збережений в експозиції краєзнавчого музею м. Рівного, Україна).

Деякі хрести мають форму трилистих хрестових закінчень, які на завершеннях рамен творять короткі перехрестя. Прикладом є процесійні хрести кінця XVIII століття із с. Хмелівки, с. Іванківці з Буковини, а також датовані початку XIX століття з Лемківщини, с. Репецьке (Польща).

Процесійний хрест початку XX століття латинського типу (чотирикінцевий з видовженим вертикальним раменом) поширювався з характерним рідковживаним декоративним елементом півмісяця в його основі. Такий експонат знаходиться в експозиції Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини (Україна) [2, с. 190].

Графічне зображення у вигляді хреста, а саме, монограмічні зображення різних форм, що символізували життя та божество, відоме ще до часів християнства. Хрещатість чотирьох грецьких літер Г ("гамма") у вигляді хреста – цей символ відомий, як свастика (символ кругового сонячного руху, тобто життя) – використовується у рельєфному, ажурному зображеннях процесійного хреста XVIII століття з Гуцульщини.

Патериці найчастіше мали круглу та овальну форму – знаку сонця в обрамленні променистого саява [7, с. 290]. Розмаїття форм церковної атрибутики абсолютно не вичерпує своєї подальшої варіативності.

В іконографічних типах зображень на процесійних хрестах та патерицях простежуються шляхи їх формування та визначається образна типологія христологічного, марієлогічного, агіографічного циклів: за способом розташування, характером постави, особливостями зображення.

Подальше класифікування предметів церковного вжитку здійснюється за матеріалом, з якого виготовлено хрести і патериці: дерево, метал, дерево з металом.

За технологічним аспектом процесу творення найбільшу групу становлять процесійні хрести та патериці з дерева (XV – XVIII століття) та із металу (кінця XVIII – XIX століття). Урізноманітнення та збагачення релігійних атрибутів досяглось шляхом поєднання дерева з металом (XX століття). У взаємообумовленості та взаємозалежності дерева і металу, як основному принципі технологічного творення, домінуючим незмінно залишається дерево.

Найбільш вживаним матеріалом у виготовленні досліджуваних сакральних атрибутів є деревина різної породи. Для різьблення та інкрустацій використовують переважно тверді породи дерев — груша, бук, клен. Виготовляють вироби столярним або токарним способом. Для прикрашення сакрального предмету підбирають відповідні мотиви. В орнаментиці використовують стародавні знаки «сонечко», «зірочки», характерні для розпису писанок, мотиви природних рослинних форм. Визначається типологічна група за технікою виконання. Певну типологічну групу складають сакральні твори – литі, карбовані, комбіновані.

Часто трапляються зразки з рельєфною різьбою фігур чи ажурним різьбленням. На особливу увагу заслуговують процесійні хрести XIX століття. Завдяки оригінальним варіантам з ускладненими мотивами змінювалось сприйняття художньої образності твору.

Уповодж XX століття, попри спільні особливості, збереглись унікальні зразки, що мають традиційні акценти в декоруванні. Зауважуємо традицію застосування в декорі церковної атрибутики додаткових матеріалів (бісер, метал, перламутр), що надають оригінальної фактури предметам, які збагачують їх візуальними ефектами.

Типологізуючи матеріали, варто взяти до уваги взаємозалежність дерева та металу. Використання таких металів, як латунь і мідь, у XXI столітті трапляються рідше, а більшою мірою вживають метал нетривких корозійних сплавів.

Технологія й естетичні характеристики матеріалів, що визначають декоративність досліджуваних об'єктів, мають важливе значення в художній обробці дерева та металу.

Іконографія сакральних атрибутів залежала від іконографічних першовзірців, що функціонували в чітких сюжетних межах. Для систематизації їх класифіковано згідно з провідним мотивом. Збереглось найбільше варіантів Господнього циклу та Богородичних зображень. Розвинутий христологічний та марієлогічний культ відображений у малярських

творах, що виступають в поєднанні з різьбленням, литвом та карбуванням. Агіографічний мотив переважно підпорядкований основному, пов'язаному з Христом і Богородицею.

Такі зображення розповсюджені на попередньо розглянутих процесійних хрестах, датованих переважно XVII – XVIII століттями. В агіографічних сюжетах часто бачимо мотив ангела, що вказує на постійне покровительство ангелів над людьми. Знаковою постаттю в агіографічних композиціях є св. Миколай. Такі зображення є на хресті для процесій XV століття із Львівського музею народної архітектури і побуту. Тут властивості кольору – барвистість, світлість, насиченість барв, підсилюють статичність чи динамічність композиційних сюжетів.

У творенні художньої виразності матеріали відіграють позитивну роль, оскільки вони впливають на естетичне сприйняття та композицію декору.

Включивши в мистецтвознавчий аналіз іконографічні особливості та декоративне обрамлення процесійних хрестів і патериць, можна ширше розкрити їх художньо-зображальні й декоративні якості, фактурну виразність поліхромії. А розглянувши низку пам'яток західноукраїнських церковних атрибутів XV – XVII ст., XVIII – XIX ст., XX – XXI ст., можна згрупувати їх за іконографічними схемами. Подальшого розкриття потребують питання, пов'язані із малярськими традиціями давнини.

Найбільше творів збереглося зі сценами страсного циклу. Це, здебільшого, такі сюжети, як “Розп'яття”, “Воскресіння”, “Страждання Христові”, які в ікономалярстві західних регіонів України мають своєрідну інтерпретацію [3, с. 11].

Простою композиції та технологічного вирішення позначені зображення на найстарішому українському процесійному хресті XV століття із с. Городиська Старосамбірського р-ну Львівської області, що зберігається в Музеї народної архітектури і побуту в м. Львові. Чотирикінцевий хрест із профільованими раменами містить на середохресті центральної частини темперне зображення Розп'яття Господнього з Пристоячими – Богородицею та Іоаном. Зворотній бік процесійного хреста має сюжет зі св. Миколаєм на перехресті, обабіч якого розташовано постаті архистратига Михаїла та ангела Гавриїла, а внизу – св. Параскеви. Зображення на звороті слід віднести до агіографічного циклу.

Упродовж XVII століття стає поширеним тісний зв'язок зображення із конструкцією дерев'яного хреста. Зміна форми хреста відбувалася внаслідок утвердження трираменного семикінцевого хреста з прямою або скісною підніжкою. Приклади можна віднайти в іконописних зображеннях двостороннього процесійного хреста із Лемківщини другої половини XVII століття в с. Овчари, що тепер на території Польщі (колишнє с. Рихвалд) та одностороннього процесійного хреста, що в катедральному соборі Святого Воскресіння м. Івано-Франківська [7, с. 283–286].

Варто проаналізувати поліхромію процесійних літургійних хрестів. Оскільки хрести є як однобічними, так і двобічними – важливим є трактування як лицевої, так і зворотної сторони. У колориті поліхромії процесійних хрестів та патериць XVII – XVIII століть переважали жовті, червоно-оранжеві, червоно-коричневі, сині локальні барви, що посилювалися зеленню. Таке колірне вирішення знаходимо в процесійних хрестах другої половини XVII – XVIII століть експозицій катехитичного центру Івано-Франківського катедрального собору Святого Воскресіння та музею мистецтва Прикарпаття в Івано-Франківську.

Шестикінцевий хрест дощатої конструкції знаходимо серед лемківських процесійних хрестів другої половини XVII століття (с. Овчари, Польща). Щоправда, його іконографічні мотиви відрізняються від процесійного хреста із зображенням Богородиці, який належить Івано-Франківському катедральному собору Святого Воскресіння, оскільки тут представлено на зворотній стороні “Хрещення Ісуса Христа”, а на лицевій – “Розп'яття”.

Ще один процесійний хрест 1756р. з Рогатинщини із зображенням “Розп'яття” і “Хрещення” шестикінцевої конфігурації із червоно-коричневим забарвленням. На одному його боці, на вертикальному рамені зображено видовжену фігуру Христа зі схрещеними на грудях руками. Обличчя видовжене, з м'яко модельованими крупними рисами, подібно до зображень, виконаних на поверхні процесійного хреста с. Овчари (Польща).

Простежується помітна схожість трактування нанесення зображень на вже згаданих хрестах і у процесійного одностороннього хреста з церкви св. Димитрія с. Семидуби Дубницького р-ну, який належить до періоду другої половини XVIII – початку XIX століть і зараз знаходиться в експозиції краєзнавчого музею м. Рівне (Інв. № Д – 538).

Також до процесійних хрестів кінця XVIII століття належать хрести з с. Хмелівка Волинської області та с. Іванківці Кіцманського р-ну, що на Буковині [7, с. 289]. Постать Ісуса

Христа на процесійних хрестах подано в доволі традиційній манері XVIII століття в супроводі ликів Богоматері, св. Марії Магдалини, Івана, а також Саваофа у вигляді старця на хмарі вгорі. На процесійних хрестах із символічним сюжетом “Відкуплення” можна спостерігати різьблене обрамлення, яке невисоко підіймається над поверхнею тла.

Простежуючи взаємовпливи західноукраїнських традицій декорування сакральних предметів, можна заповнити прогалини в дослідженні об’єктів деякими відомостями, які нерідко слугують орієнтиром при датуванні [4, с. 12]. Процесійний хрест рівненського Свято-Успенського храму, хоч і не датований, та на ньому простежуються паралелі з такими самими мотивами трилисного хреста, який увінчує вгорі жертовник XVIII ст. церкви Покрови Пр. Богородиці с. Кострино Великоберезнянського р-ну [4, с. 86]. Проаналізувавши манеру його виконання, можемо припустити, що процесійний хрест Свято-Успенської (Омельянівської) церкви м. Рівного може належати до XVIII століття.

Цікавий матеріал для висвітлення художніх якостей поліхромії виявлений у Львівському національному музеї імені Андрея Шептицького. Складність обстеження процесійних хрестів завадила їх обширному висвітленню, але наявні матеріали дають принаймні певні відомості про регіони походження досліджуваних предметів культу. Довелось обмежитись інвентарними книгами, витяги з яких подаються з подвійною назвою.

Ще один з таких хрестів фондів сховищ Національного музею імені Митрополита А. Шептицького можна охарактеризувати так: на оливково-зеленому тлі двостороннього процесійного хреста з коричнево-вохристою облямівкою розміщено зображення Розп’яття. За манерою виконання можемо віднести його до мистецтва народного стилю – схилена на бік, увінчана тернями голова Спасителя дещо масивніша відносно ніг, які відображені менш зігнутими – стопи не пропорційні стегновій масі ніг. Угорі над фігурою розташовано таблицю з абрєвіатурою “ІНЦІ” – Ісус Назорей Цар Іудейський. До низу хрест профільований. Проаналізований процесійний хрест XVIII – XIX століть, походить з Требухівців (Бучача Тернопільської обл.), зберігається в Національному музеї імені Митрополита А. Шептицького у Львові, Інв. № I – 3205).

Серед сакральних творів із зображенням сюжету Розп’яття до найбільш поширених належить процесійний хрест з Гуцульщини XVIII століття (Національний музей у Львові імені Митрополита А. Шептицького, Інв. № I – 3862). На хресті червоного відтінку зображується постать Ісуса Христа, яка передана з розумінням пропорцій фігури людини. У трилисних завершеннях хреста оливково-зеленого забарвлення, обабіч фігури розп’ятого Спасителя, поміщено пояси зображення Богородиці в червоному мафорії та зажуреного апостола Івана в синій туніці з червоною накидкою. У горішньому завершенні проглядається напис “ІХЕ”. Хрест обведений за периметром рамовою обвідкою (ковчегом). Зворот даного хреста має зображення на сюжет “Воскреслий Христос із пристоячими”.

Виділяється більш помітним впливом професійного малярства щодо відтворення анатомічних деталей процесійний хрест з Національного музею у Львові імені Митрополита А. Шептицького (Інв. № I – 3904): у живописному зображенні нахиленої голови, увінчаної терниною, формах грудної клітки, плечей, передпліччя рук та кистей, стегон та гомілок ніг, у трактуванні складок начерсленника. На синьому тлі площини процесійного хреста зображено Розп’яття на золотому хресті, над яким – розкритий сувій з надписом (на кшталт таблички). Обабіч Розп’яття, на завершеннях хреста у вигляді трилисників, розташовані зображення поколінних постатей Богоматері та наймолодшого з апостолів – Іоана. У верхньому завершенні – трикутний сонцесяйний знак Бога-Отця.

Зображення процесійного хреста XVII – XVIII століть с. Сколе Сколівського р-ну Львівської області (із Національного музею імені Митрополита А. Шептицького у Львові, Інв. № I – 3855), як і обидва хрести XIX століття (цього ж музею, Інв. № I – 3870, Інв. № I – 3904) об’єднані за єдиною іконографічною схемою. Це підтверджує представлена цілофігурна постать Ісуса Христа, вміщена на цілій площині хреста. Зображення виконане згідно з іконографічними канонами – схрещені руки та нахилена в бік голова – знакова покора. Майстер-іконописець в канонічній стилізації намагався передати пропорційність людського тіла. Незважаючи на пошкодження хреста, досить добре зберігся лик Спасителя. Обабіч Ісуса Христа, в колах, прописані зображення поясних постатей Іоана Хрестителя з хрестом у руці та ангела з великими крильми, який тримає обома руками цілотканне полотно. Над охрещеним помітне злітання голуба вниз крізь хмари, яке символізує сходження Святого Духа. Угорі напис “Богоявлення”. Зворот процесійного хреста з Борині (Національний музей імені Митрополита А. Шептицького у Львові, Інв. № I – 3870) має значні пошкодження, та в представленому

силуеті Спасителя на повний зріст прочитуються обриси схрещення рук і нахил голови. У трилистих завершеннях, оздоблених кульками, з обох боків та внизу помітні голівки шестикрилих ангелів, вгорі – сходження Святого Духа. Незважаючи на наслідування академізму, дещо менші пропорції Ісуса Христа по відношенню до площини подано в процесійному хресті із Львівського національного музею імені Митрополита А. Шептицького (Інв. № I – 3904). На синьому тлі, що символізує з'єднання небес та вод Йордану, зображено постать Ісуса на повний зріст, по обидва боки якої в трилистих завершеннях, декорованих кульками, зображено пристоячі поколінні постаті Йоана Хрестителя та ангела з розгорнутим полотнищем. Вгорі над охрещеним Спасителем на золотому тлі Святий Дух за хмарами у вигляді голуба, який промінням осяє присутніх.

Серед процесійних хрестів виділяється хрест із приватної збірки владики Миколи Сімкайла, у декорі якого помітний вплив народного мистецтва. У порівнянні з попередньо розглянутими творами тут більш виразно помітні характерні елементи, які підкреслюють особливості досліджуваного предмета, – зовсім незначне використання різьби. Зображення обрамлене округлими прорізами за формою фігури Христа, яке декоративно доповнює живописне зображення та ефектно читається за силуетом, надаючи уточнення формі та об'ємності постаті розп'ятого Спасителя (знаходиться в експозиції нижнього храму Преображення Господнього м. Коломий).

Особливої уваги заслуговують процесійні хрести катедрального собору Святого Воскресіння, що не мають датування, потребують кваліфікованої реставрації та зберігаються на даний час в експозиції катехитичного центру катедрального собору Святого Воскресіння та в приміщенні соборної каплиці.

Зображення знаходимо на процесійних хрестах XVII – XVIII століть: с. Батятичі Кам'янка-Буського р-ну Львівської області, с. Дмитровичі Пустомитівського р-ну Львівської області, церкви Преображення Господнього с. Сасів Золочівського р-ну Львівської області, а також у Музеї народної архітектури і побуту у Львові: с. Коцурів Пустомитівського р-ну Львівської області (Музей народної архітектури і побуту у Львові, Інв. № АП – 13452 Ж – 399); с. Семенівка Пустомитівського р-ну Львівської області (Музей народної архітектури і побуту у Львові, Інв. № АП – 13578 Ж – 469); с. Ільїнці Снятинського р-ну Івано-Франківської області (вище згаданого музею, Інв. № АП – 11400 Ж – 284).

В іконографії христологічних композицій вказаного періоду серед “важливих” з богословського погляду образів Ісуса Христа, розповідних євангельських сцен, простежуються прояви регіональних образотворчих відмінностей, насамперед в образах Христа Вседержителя. Тут помітні деякі доповнення до традиційної схеми, зокрема, поява образу Бога-Отця, наближеного до Христа [3, с. 11]. Поєднання Розп'яття із зображенням Бога-Отця присутнє і на процесійній патериці XIX століття з церкви Непорочного Зачаття Діви Марії в с. Білогірки (Вікняни) Тлумацького р-ну Івано-Франківської області, що нині в експозиції Івано-Франківського музею мистецтва Прикарпаття (Інв. № Ік – 252). На одній із сторін, в овальних медальйонах, обрамлених різьбленими променями у вигляді півмісяців, нанесено олійний живопис із поколінним зображенням фронтальної постави Христа на темно-коричневому тлі, який правою рукою благословляє, а лівою – підтримує сферу. На протилежній боці медальйону патериці розміщено півпостать Саваофа в оточенні хмар. Його голова обрамлена трикутним німбом, а з долонь відходять промені. Схожість благословляючої постаті Христа-Вседержителя є на зображенні патериці XIX століття із с. Гончарівки Тлумацького р-ну (з Івано-Франківського музею мистецтв Прикарпаття, Інв. № Ік – 253). Тут Христос-Пантократор постає на позолоченому медальйоні фронтально зі сферою в лівій руці, зображений в малиново-червоному хітоні та темно-синьому гіматії.

Незважаючи на значні випадіння ґрунту та осипання фарбового шару й потемніння срібного тла, на патериці XIX ст. із с. Новиця Калуського р-ну Івано-Франківської області (Інв. № Д–360, фондосховище Національного музею у Львові імені Митрополита А. Шептицького), можемо спостерегти певні обриси: на одній стороні чорним контуром фрагментарно зображено сюжет “Преображення Господнє”, з другої – зображення остаточно пошкоджене й стерте. Патериця має серцеподібний медальйон з ажурним обрамленням у вигляді листочків і завитків.

Христос-Учитель, з благословляючим жестом правої руки і книгою у лівій, зображений на патерицях львівських храмів Петра і Павла та собору св. Юра.

Отже, на прикладі унікальних пам'яток іконописного мистецтва, які певною мірою збереглися, здійснено класифікацію зображень, виявлено типові риси, характерні ознаки, сталі іконографічні схеми, що складались упродовж століть на процесійних хрестах та патерицях

(розкрито за сюжетами та образами, аналізуючи їх іконографічні формули), з'ясовано основні художні тенденції та стильові особливості цього різновиду сакральної спадщини. Проведений аналіз досліджуваного періоду виразно репрезентує динаміку розвитку відповідно до усталених мистецьких традицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузенко П., Еволюція знаку хреста в процесі культуротворення. Художня культура. Актуальні проблеми: науковий збірник: Академія мистецтв України, Ін-т проблем сучасного мистецтва, Київ: Фенікс 2007, №4, с. 609 – 617.
2. Лукань В., Процесійні хрести та патериці на Гуцульщині XVII – XXст.: Вісник Прикарпатського університету: Мистецтвознавство, Івано-Франківськ: Плай 2004, № 6, с. 184 – 192.
3. Паньок Т. Стильова еволюція в іконописі Слобожанщини XVII – початку XIX століття: автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: 17.00.05 / Харків 2005, 20 с.
4. Приймич М., Перед лицем твоїм. Закарпатський іконостас, Ужгород: Карпати-Гражда 2007, 224 с.
5. Радченко А., Дерев'яний та металевий декор у міській архітектурі Гуцульщини і покуття наприкінці XIX – у першій третині XX ст. (генезис, типологія, стилістика): дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.06 / Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ 2009, 195 с.
6. Радченко А., Типологія декоративних деталей міської архітектури Гуцульщини і Покуття кінця XIX – першої третини XX ст.: Вісник Прикарпатського національного університету: Мистецтвознавство, Івано-Франківськ: Плай 2006, Вип. X – XI, с. 32 – 36.
7. Станкевич М., Українське художнє дерево XVI – XX ст., Львів 2002, 480 с.
8. Станкевич М., Проблеми теорії дослідження пластичних мистецтв: Мистецтвознавство'02 науковий збірник, Львів: СКІМ 2003, с.14–15.
9. Філоненко М., Хрест: релігієзнавчий словник / за ред. А. Колодного, Б. Ломовика, Київ 1996, 366 с.
10. Хрест в українському мистецтві: каталог виставки / авт.-упоряд. С. М. Боньковська; ред. М. Є. Станкевич. Львів: НАН України Інститут народознавства 1996, 28 с.
11. Чень Л., Архітектура монастирів чину святого Василя Великого в Україні та їх місце в розвитку української архітектури XVII – XX століття: автореф. дис. ... канд. архітектури:18.00.01/ Нац. ун-т Львів. політехніка, Львів 2007, 20 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МУЗИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ

канд. мист-ва Обух Л. В.

Україна, Івано-Франківськ,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Abstract. *The article reveals the concept of coaching in the field of higher musical education as a new creative method, determines the principles, presents its main musical and pedagogical characteristics. According to the results of the study, mainly coaching is conducted in the form of a dialogue between a teacher and a student. For the latter, it's just that he wants to work on his goals. The main task of the teacher-coach is to correctly build the problem, to push the student on ways to solve it, to organize monitoring and final control, and, in the process of all this, create a motivation. Coaching as a technology becomes possible when both of them accept and realize independent decisions. The main task of coaching technologies is to overcome the situation barriers that arise during the learning process.*

Keywords: *coaching, executive coaching, coach technology, musical and pedagogical coaching, high school.*

Вступ. Нині, в умовах надшвидкої глобалізації обсяг інформації у світі подвоюється щорічно. Люди живуть в інформаційному просторі з безперестанку змінюваними реаліями і критеріями. Нам доводиться думати більше, робити більше, вчитися більше. Саме тому коучинг дає можливість утримувати свої орієнтири в цій безперервній стресовій ситуації, продовжувати досягати поставлених цілей, приймати ефективні рішення.

Коучинг (від англ. coaching – навчати, надихати, тренувати для спеціальних цілей, готувати до вирішення певних завдань) – це система принципів та прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості, а також забезпечують максимальне розкриття і ефективну реалізацію цього потенціалу. Основне завдання коучингу – сприяння прийняттю і реалізації людиною усвідомлених і відповідальних рішень з проблемних питань [6].

Методологічні засади розвитку коучингу в Україні розкривають дослідження В. Брич та М. Нагари [2]. Широке застосування в українській шкільній педагогіці коучинг, як один із різновидів нестандартних форм навчання, отримав нещодавно та став предметом зацікавлення науково-методичних розвідок М. Бегай [1], І. Гондюл [3], Н. Гордуз [4], А. Ківшик [5], Н. Максименко, Л. Сторожук [1] як технологія, що переміщає людину із зони проблеми в зону її ефективного рішення; як система, яка дозволяє побачити, відчути нові підходи та можливості, розкрити потенціал учня, знайти нестандартне рішення проблеми; як особлива взаємодія учня і вчителя-коуча, де останній не виступає в ролі консультанта, не дає порад і рекомендацій щодо вирішення завдання, а сприяє розкриттю потенціалу учня.

У XXI ст. коучинг-технологія допомагає людям вирости над собою, освоїти нові навички і досягти великих успіхів. Коучинг розвивається за кількома напрямками: особистий коучинг, професійний коучинг, бізнес-коучинг, корпоративний коучинг та ін. При цьому, незважаючи на певну схожість з іншими видами навчання, коучинг займає своє відособлене місце в даній системі та відноситься до нестандартних, креативних методик навчання.

Педагогічний коучинг є новим поняттям не тільки у музичній освіті, а й у музичній культурі також, тому метою нашого дослідження стало визначити його місце та роль в професійній діяльності викладача музичних дисциплін.

Результати дослідження. Відомо, що діяльність професійних освітніх закладів спрямована на підготовку конкурентоспроможних на ринку праці кваліфікованих робітників. Цілі й завдання такої підготовки орієнтовані на створення умов для педагогічної творчості й розвитку професійної компетентності музично-педагогічних працівників, що включають формування нових підходів до володіння педагогічними та управлінськими (арт-менеджмент) технологіями, здатність до інтеграції управлінського з педагогічним досвідом, формування креативних якостей особистості викладача.

Коучинг – це, насамперед, інструмент для підвищення особистої ефективності як викладача, так і студента. Цей термін об'єднує два різних напрямки, які мають багато спільного, але тим не менше відрізняються один від одного. Перший – коучинг як стиль управління в групі. Він передбачає особливі взаємини між викладачами і студентами. Роль коуча тут виконує сам викладач. Мета такого коучингу – підвищити ефективність навчання студентів.

Інший напрямок – executive coaching (управлінський коучинг), особливо популярний метод індивідуальної роботи з викладачами. Вважається, що коуч допомагає зрозуміти, в чому педагог неефективний і разом з ним знаходить можливості розвитку [4].

Таким чином, основною метою креативного методу – музично-педагогічного коучингу – є допомога студенту чи викладачу в тому, щоб самостійно знайти рішення до поставленої проблеми. Відмінною особливістю коучингу є те, що коучер допомагає слухачу знайти власне рішення, а не вирішує проблему за нього.

Як стверджує І. Гондюл, сьогодні багато професій вимирають, а на зміну їм приходять принципово нові (викладач-наставник, викладач-коуч тощо). Дослідники стверджують, що ті професії, в яких буде зайнято 40 % економічно активного населення планети через п'ять років, сьогодні ще навіть не винайдені, тобто вони ще не існують. Тому з'явився такий величезний попит на коучинг-тренінги й семінари, який допомагає людині швидко «переналаштувати» і діяти ефективно в новій ситуації [3].

Для розвитку професійної компетентності педагогічних працівників використовуються різні інструменти коучингу. А. Ківшик виділяє деякі з них, які нею пропонуються щодо використання педагогічними працівниками у навчально-виховному процесі: організаційний момент, емоційне налаштування, інтелектуальна розминка, проблемна ситуація, проблема попереднього заняття, асоціативний ряд, постановка цілей, мотивація навчальної діяльності. Серед технологічних прийомів коучингу на музичних заняттях доцільними будуть тематичні навчальні проекти. Навчальні проекти – це базова форма практичного навчання. Призначення цього проекту полягає у створенні простору самостійних дій учнів, що забезпечують розуміння та індивідуальне засвоєння понять і виконавських технік, теоретичних і практичних методичних знань з музики. Цілі і завдання тематичного проекту визначаються на певний період після всебічного аналізу професійної ситуації. Основний інструмент коучинга, який можна використати на уроках – це відкриті питання, які творять дидактику, стимулюють активність, розвивають, допомагають розібратися в собі, розкривають творчий потенціал, підвищення мотивації і ефективність кожної особистості [5].

Завдяки педагогічному коучингу можна: підвищити ефективність педагогічної діяльності; психологічно обґрунтовано супроводжувати учнів по життєвому та освітньому шляху; ставити перед собою і учнями реальні цілі; визначити життєві цілі на короткочасну і довготривалу перспективу; розвивати навички керування особистим часом; покращити стосунки між викладачем та учнем, в сім'ї, з іншими людьми; подолати стрес; підвищити впевненість у собі; ефективно і мобільно долати несприятливі життєві обставини [3].

Коучинг побудований на відкриттях, які в основному зроблені в інших областях. Його умовно можна вважати інтегрованим збором ефективних принципів, технологій, прийомів і методів навчання щодо вирішення певних завдань. Коучинг спрямований не на розбір проблем і труднощів, а на пошук рішень і поліпшення результатів професійної діяльності.

Головними результатами коучингу (переосмислюючи узагальнення Н. Гордуз) можуть стати наступні етапи:

- побудова такої життєдіяльності, яка дозволяє ставити і здійснювати важливі особисті цілі, знайти внутрішню гармонію. Викладач-коуч пропонує стратегії для управління часом, життєвою гармонією і якістю життя;

- набуття сили і посилення життєвої мотивації. Викладач-коуч допоможе студентам зосередитися на тому, що найбільш важливо для них і діяти відповідно до цих цінностей. Цей процес зазвичай супроводжує наснага, мотивація і задоволення результатами праці;

- досягнення і збільшення добробуту за рахунок особистої праці. Якщо студенти чітко визначають для себе, які блага захочуть отримати, їхнє життя організується таким чином, щоб ці блага їм забезпечити. В результаті всі стануть і більш щасливими, і більш успішними завдяки високопродуктивній праці;

- подолання труднощів і бар'єрів. Часто викладачам і студентам трапляється величезна кількість різноманітних внутрішніх і зовнішніх перешкод. Завдяки якісно

проведеному коучингу внутрішні комплекси можуть зникнути, а зовнішні проблеми – бути подолані. Це найбільш ефективний шлях;

– прояснення своїх цілей і зосередження на пріоритетах. Якщо студенти і викладачі чітко знають чого хочуть від навчально-виховного процесу, сам процес отримання цього стає набагато простішим. Добре визначені цілі й установки на майбутнє дозволяють усім зосередитися на тому, що дійсно важливо саме зараз [4].

У процедурі коучингу гармонійно поєднуються два принципи: принцип усвідомленості і принцип відповідальності. У випадку, коли людина діє у відповідності з принципами коучингу, вона вільна. Свобода з'являється саме тоді, коли людина повністю усвідомлює свої бажання та прагнення; з'ясувала, де, в якому місці вона знаходиться на шляху до здійснення обраної нею мети; шляхи, за допомогою яких вона може цю мету досягти, вибравши з усього різноманіття намічених шляхів особистісно єдиний і ставши діяти відповідно до виробленого плану для досягнення конкретного результату.

Згідно з поняттями менеджменту, основний принцип коучингу полягає в тому, що кожна людина чи команда здатні знайти оптимальні для себе шляхи досягнення цілей і вибрати оптимальний темп руху [4].

Цей принцип можна застосувати і для організації навчально-виховного процесу у вищій школі. Маю сміливість припустити, що вихідні положення коучингу на музичних заняттях в університеті мали б базуватися за такими принципами: всі люди мають здатність до розвитку; студенти здатні змінюватися тільки в тих випадках, коли цього хочуть і готові до цього; їхні переконання, що відносяться до власного потенціалу, прямо пов'язані з нашою успішністю; те, як вони визначатимуть успіх, матиме прямий вплив на їхні досягнення; студенти часто обмежують власний потенціал рамками певних переконань (наприклад, вважаючи, що певні речі неможливі із-за зовнішніх або ситуаційних бар'єрів). Подолання цих бар'єрів – основне завдання коуч-технологій; студенти вчаться тільки тоді, коли по-справжньому залучені в процес; студенти можуть вчитися за допомогою всього, що вони роблять, проте навчання відбувається тільки тоді, коли вони мислять і будують плани на майбутнє; для того, щоб допомагати іншим, викладачі повинні безперервно прогресувати самі.

Викладач-коуч працює в напрямку збільшення усвідомлення, здібностей і свободи вибору студента. В основному коучинг проводиться у вигляді діалогу між викладачем і студентом. Для останнього просто потрібно, щоб він хотів працювати над своїми цілями. Тут завдання викладача-коуча полягає в тому, як грамотно побудувати проблему, наштовхнути на шляхи її вирішення, організувати моніторинг і підсумковий контроль і як в процесі цього всього створити мотивацію.

Проте, А. Ківшик пропонує для більшого розуміння цілей і завдань педагогічного коучингу виокремити його своєрідність від споріднених напрямів діяльності, таких як: наставництво і консультування. Наставництво, як і консультування, не є коучингом, бо це – навчання особистим прикладом, практична передача професійних або інших навичок та знань від старшого до молодшого, від більш досвідченого до менш. Наставник спрямовує діяльність учня у певній сфері, реалізуючи принцип: «Роби як Я». Всупереч різним визначенням наставництва та різноманітним найменуванням, що йому дають, всі експерти та спеціалісти починають погоджуватися, що сутність цього поняття виходить з концепції учнівства, коли той, хто старше, більш досвідчена людина передає свої знання про те, як було виконано завдання і як діяти в сучасному світі [5].

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження стає зрозумілим, що в процесі коучингу дослідження перешкод, цілей, ресурсів та інших складових ставлення людини до ситуації є одним з інструментів «знаходження своєї гри», тобто свого, унікального способу вирішення конкретної проблеми студентом чи викладачем.

Коучинг можливий, якщо обидва приймають та реалізують самостійні рішення. Звідси можна виділити наступні характеристики коучингу як музично-педагогічної технології: коучинг – систематичний, де використовується сувора послідовність етапів, система підходів і педагогічних технік; всі правила можна пояснити і зрозуміти; коучинг – цілеспрямований (викладач-коуч пропонує досліджувати щось або робити щось); коучинг – безсторонній (під час коучинг-уроку студенту надається безпечний простір, у якому він може вільно висловити свої думки. Студенту не даються відповіді, до яких він повинен прийти, тому їх потрібно усвідомити самостійно.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бегей М. Нестандартні уроки в початковій школі: Методичний посібник / М. Бегей, Н. Максименко, Л. Сторожук. – Івано-Франківськ: «Плай», 1998. – 82 с.
2. Брич В. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні / В. Брич, М. Нагара // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 6. – С. 18-23.
3. Гондюл Ірина Леонідівна. Упровадження коучинга як засобу вдосконалення шкільної корпоративної культури / Ірина Леонідівна Гондюл // Форум «Урок». Методика та технологія. – Освіта.ua. – Вівторок, 19 квітня [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу : osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/22468/
4. Гордуз Н. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках рідної мови / Наталія Гордуз // Початкова школа. – 2003. – № 4. – С. 1–4.
5. Ківшик А. І. Використання коуч-технологій під час викладання біології / А. І. Ківшик // Методичний портал [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу : methodportal.com/node/37618
6. [Б. а.]. Коучинг – технологія ефективного вирішення проблем [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу : studme.com.ua/.../kouching_tehnologiya_effektivnogo_resheniya_problem.htm

ANALYSIS OF THE PECULIARITIES OF STUDYING AT THE KYIV STATE ART INSTITUTE IN THE TIMES OF THE "THAW" ON THE EXAMPLE OF STUDENT WORK BY T. M. GOLEMBIEVSKA

Leitner Olena

Ukraine, Kyiv, Departments of Theory and Art History of the Faculty of Theory and Art History of the National Academy of Arts and Architecture, post-graduate student

Abstract. *Today, in Ukraine, more and more attention is paid to the concept of teaching the painting at the National Academy of Fine Arts and Architecture, the question of methodology and peculiarities of individual methods, and the influence of traditions and the modernization of the educational process. Particularly relevant is the half-century experience of teaching by professor T. Golembievskia at the NAFAA, to which this study is devoted.*

Keywords: *T. M. Golembievskia, «thaw», Kyiv school of painting, socialist realism, academic painting.*

The statement of the problem. Tetyana Mykolaivna Golembievskia over the past five decades is a landmark figure in Ukrainian art, author of works of art included in its gold reserve. Her bright talent and artistic skill, urgency and importance of creative ideas and achievements have always attracted the attention of the public, collectors and art.

The Kyiv Art School is a unique creative center with color and emotionality. Like Lviv, Odesa and Kharkiv art schools, it is based on realistic positions, based on the best examples of domestic and foreign art.

Initiated in the times of Mykola Murashka, the Kyiv school, like a river, was widely dispersed and had various trends: let's recall the founders of the Academy of M. Boychuk, Krichevsky's brothers. These were the times of formation and search, so the main provisions of the new artistic school were proclaimed "national traditions", "the principle of freedom of artistic creativity" and "the replacement of" school "with individuality" [1, 48].

During the subsequent years, there were always different currents and struggles between them - this was the reason why the Kyiv school was formed. That life, like art, cannot be preserved, and the traditions did not stand still, but developed.

In post-war years at the then art institute there were teachers of an updated school that formed our modern education: V. Kostetsky, T. Yablonska, V. Shatalin, O. Lopukhov, L. Podereviansky and others. They continued to develop the artistic and pedagogical principles of the Ukrainian realistic school [2, 17-18].

During a certain time (from the second half of the 1920s to 1953), Soviet art and the socio-cultural sphere experienced ideological pressure from the state. After defeating the cult of the Kremlin leader, the "period of thaw" begins, accompanied by hope for positive change. At this time socialist realism is enriched with folk national traditions, new themes and fresh vision.

In the post-war period, special attention was paid to fiction and art in the educational process of the citizen. Therefore, the creative activity of cultural figures served as a kind of media in nonverbal communication with the beautiful. For this purpose creative resources were mobilized - artists, sculptors, writers, playwrights, directors, actors.

A significant milestone in the subsequent adoption of the artistic method of socialist realism in the country was its All-Union Congress of Soviet Writers, held in December 1954. 69 writers from 34 countries participated in this Congress [3, 383].

His main postulate was "the duty of Soviet writers to create true art, the art of great thoughts and feelings, the deep disclosure of the rich spiritual world of Soviet people, to embody in the images of their heroes the diversity of their work, social and personal life in an inseparable unity" [4, 8].

In the autumn of 1956, on the basis of decisions of the XXth Congress of the CPSU, the Central Committee of the CPSU and the Council of Ministers of the USSR, a decree "On Lenin Prizes for outstanding work in the field of science, technology, literature and art" was adopted, which has become an important stimulus for creative and academic circles.

Unlike the first ten years of the postwar years, when the main themes were heroic military scenes and the glorification of the heroism of the working class, from the mid-1950s, not only the interest of the artists to the disclosure of new topics expanded, but also increased expressive national color. This expansion of creative horizons is also realized in the characteristic reflection of local people, in the beauty of nature and in the peculiarities of the creative handwriting of the artist. Despite the political confrontation of time, Soviet artists get more opportunities for communication and acquaintance with the intellectual and artistic circles of foreign countries by participating in various exhibitions, open-air and creative symposiums.

The Ukrainian Academy of Arts, the Kyiv State Art Institute, and eventually the National Academy of Arts and Architecture - is an alma mater of the entire Kyiv art school for over a hundred years. Exploring the educational process of the post-war period and further creativity by T. Golembievskaya, it is necessary to stay on the collection of the fund of the NAFAA. After all, this collection is a vivid example of the personification of the traditions of the Kyiv school of painting, reflects the educational and methodical features of the time to create artistic works of art and serves as a historical and documentary carrier for scientific study. The fund of higher education began to form in prewar years and is replenished even today.

Basic research of the training fund of the NAFAA of recent years are the works by O. Kovalchuk: «Artistic collection of the NAFAA in the context of the history of the native school of the second half of the XX - beginning of the XXI century.» [5, 76-83] and «Exhibitions of the National Academy of Fine Arts and Architecture» [6, 138].

The author analyzes the collection of the academy in a very meaningful way throughout its existence. reveals the peculiarities of accepting works of various historical periods, using statistics, archives, memoirs, and scientific publications.

When writing this article, the author used the archival data of the NAFAA and the National Union of Artists of Ukraine, photographs of the work of Golembievskaya from the collection of the Academy Fund. In total, the funds of the NAFAA contain 28 works by T. M. Golembievskaya. These are educational productions, sketches, landscapes, still lifes, portraits, drawings, drawings to paintings. In this study, we are interested in the work of T. Golembievskaya only during the period of study (1956-1962).

The program of painting for the painting department aims to help students master the technical and pictorial techniques of the image of the surrounding world. Educational tasks include the implementation of course formulas, plenary tasks, course compositions, small painting, diploma work. Summer practice is an important learning step. Since the final decision on the transfer to the next course is taken after the assessment of summer practice, the results of the latter should characterize the future artist as a vibrant person. During practice, students have the opportunity to demonstrate their ability to work on the planer, which requires rapid orientation, adaptation to changing lighting conditions, produces the ability to write easily and accurately. [7, 27-32].

Entering the Kyiv Art Institute and despite the high level of training of T. Golembievskaya, she still did not have a few points, because the admissions committee, guided by the old guidelines and programs, suspected the impressionist impressions in her examinations. And when she became a student, she listened to complaints from individual teachers that she supposedly ignores social themes and works in a decorative manner. For such "free thought", a bright and talented student is almost excluded from the institute. However, despite all odds, T. Golembievskaya, notwithstanding, at times, completely non-ethical cases concerning her creative manner, consistently and firmly defended her creative principles [8, 512]. At the Institute, Golembievskaya was taught by The best teachers of the Republic, namely: professors I. N. Shtilman, K. D. Trochimenko, S. O. Grigoriev, V. M. Kosteckiy, V. G. G. Virodova-Gotlier, V. I. Zabashta. But still Tetyana Golembievskaya considered as the main teachers the outstanding masters of Ukrainian painting her father, Mykola Moloshtavov and mother Angelina Golembievskaya - members of the Union of Artists of Ukraine [9, 10-19].

The tasks of painting consisted of work on classical academic study, composition and summer practice. The basis of artistic education has become a realistic method, built on a deep study of living material and mastery of the skill. In the first year of study, the main task is the image of the head of a person. The teacher should carefully select the models and make a special emphasis on the characteristics of the model. Positions should be clear in color and form, and lighting should maximally identify the shape of the model. 11 productions are performed during the school year. The time for previous sketches and sketches is included in the number of hours assigned to each task.

In 1956-57 the teacher for freshman painters was Professor Ilya Nisonovich Shtilman, master of lyrical painting. Under his direction, Tetyana Golembievskaya fulfilled her first academic tasks. In particular, in 1956 she has painted a small size (only 40x50 cm) portrait - "Doctor" (Fig. 1). This painting,

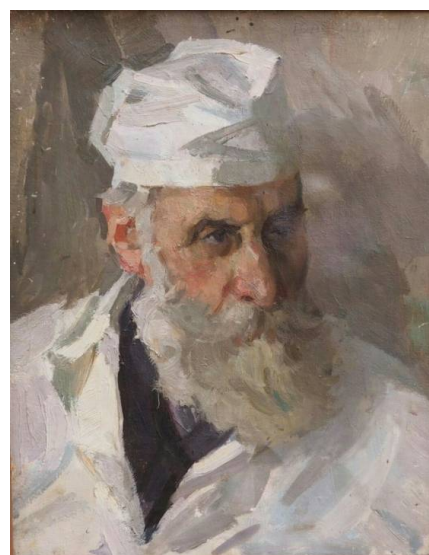

Fig. 1. T. M. Golembievskaya. «Doctor». Academic performance. 40x50 cm., 1956. Oil, canvas. (1st year, lecturer: prof. I. N. Shtilman)

although not difficult in the compositional solution, but the color is rather subtle and characterized by a thin figurative psychology. The head of the doctor returned the exercise, the view - attentive and concentrated. The color is chosen for restraint and convergence in color.

According to the plans of the fine faculty, the obligatory task is still life. The still life of T. Golembievskaya became a special and favorite genre in her work. From the first days at the institute, a young artist was distinguished among other college students in his own manner of transferring the lively, emotional and colorful-rich universe of "dead nature" (natura morta in Italian). Only one example of this genre of painting is kept in funds the NAFAA – « Still life » with the gifts of autumn. (Fig. 2).

On the second course, the training task is the image of the man's torso. The teacher puts dressed and naked nature in different lighting. Student attention should be drawn to the character and portrait of the model, its features of the head and hands. During the academic year, the student performs 8 productions.

A special kind of work for the artist is independent outlines, sketches, and etudes. The third semester of each academic year is the summer practice.

A significant emphasis was put on the summer practice of students, which gave them a rich living material, which, in conjunction with the studio of the nature of the human body, became the foundation of the formation of the artist [10, 5].

At the funds of the NAFAA there are several landscape works performed by the student T. Golembievskaya. Painting with oil paints on a cardboard called "Stairs in the Mountains" (Fig. 3). This picture demonstrates the talent of a mistress in the sense of nature and variability, changes in its condition.

In the academic setting of the second year of study «Nude torso of the sitter, who holds the gypsum leg» (Fig. 4) warm in color, dense medium prevails. The man appears surrounded by blue-green and brown draperies. T. Golembievskaya performed this work with the minimum use of white paint, which created a powerful melody of colors. Light on all subjects, even on orange, cold, and shadows, even on blue subjects, are warm. In addition, Golembievskaya skillfully added reflexes from a particular environment. The figure of the sitter is illuminated by the side light source, while most of his figures are almost against the light. In this case, the light and shadow are especially contrasting. The artist bleeds the background with oblique side rays. The interesting thing in this picture is that how professionally a young artist retains her own color of the subject, both on the illuminated and shaded, creating the impression of the same local color.

The teaching assignment of the third

Fig. 2. T. M. Golembievskaya. «Still life». 74x96 cm. 1956, oil, canvas, (1st year, lecturer: prof. I. N. Shtilman)

Fig. 3. T. M. Golembievskaya. «Stairs in the mountains». Summer etude. 95x49 cm., 1958, oil, cardboard (2nd year, summer practice)

Fig. 4. T. M. Golembievskaya. «Nude torso of the sitter, who holds the gypsum leg». Академічна постановка. 90x67 cm., 1957-58, oil, canvas (2nd year, professors: prof. K. D. Trochimenko, Assoc. V. I. Zabashta)

year of study is an image of a figure in a different color environment. The teacher must adhere to the sequence in complicating the tasks of academic productions, to draw students' attention to the color and light contrasts, the integrity and harmony of color, to achieve a picturesque texture and lightness.

Compared to the previous years of study, students are performing more difficult tasks in the third year - the nude model is included into the curriculum. In fact, they first get the opportunity, working on the task, to study the living human body, its plastic, the proportions in general rather thoroughly and deeply. [11, 32-40].

Recognition of the student of Tatjana Golembievskaja, as a master of open-air painting, came at the time of his first trip to the Carpathians for the summer practice in 1959. She wrote a large number of etude works devoted to the Transcarpathian nature, local bright Ukrainian costumes, life and traditions of the West Ukrainian territories. In the Carpathians, Golembievskaja for the first time was able to feel the spirit and special unique taste of the Western Ukrainian culture. Immediately these works were disassembled in various museums of the country, only one sample of this period was preserved in the fund the NAFAA - "Carpathian Etude", 1959 (Fig. 5).

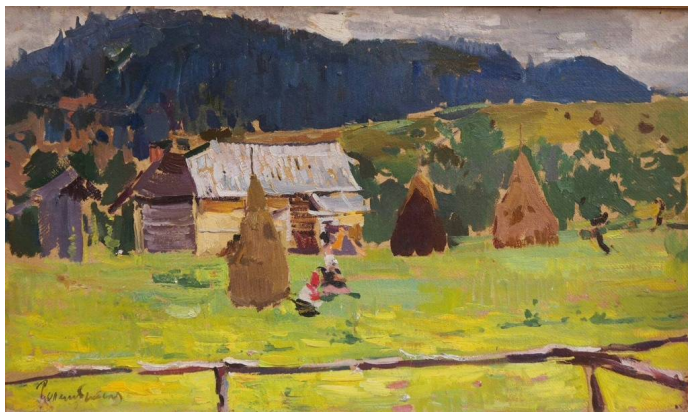

Fig. 5. T. M. Golembievskaja. «Carpathian etude» 1959, 54x90 cm. Oil, cardboard (Summer practice. 3rd year, teachers: prof. K. D. Trochimenko, V. G. Virodova-Gottier)

The fourth year of study is divided into two parts. The main task of the first half is the image of a naked and dressed figure. The teacher should pay special attention to the creation of a figurative characteristic of a person in order to prepare them for further work on a small (graduation) painting. The main task of the second half of the year is to work on sketches in the educational picture. During this school year, only four performances are performed.

The character of the works of the fifth year of study should provide the possibility of comparing portrait characteristics and their compositional-plastic connection. Work on group productions should prepare a student for a diploma painting.

At the fifth year of study V. I. Zabash set staged academic performances, which served for the education of young artists of their own creative thinking and dialogue between the subjects of the painting [12, 170-171].

One example is the everyday topic "In the dining room" (Fig. 6). In this statement, Golembievskaja was able to recreate the movement and character of the actors: dining room visitor and waitress. On the second plan, somewhat turned to the left, proudly sitting at the table a staunch young man and smoking a cigarette. In the foreground, a woman-waitress appears in motion, dressed in a traditional form for the waitress. Her eyes are directed to the spectators to the right. The painting is made in an elegant, restrained silver plaque, only the still life of the fruit is juicy in color.

Fig. 6. T. M. Golembievskaja. «In the dining room. " Academic two-figure production. 110x120 cm., 1960-1961, oil, canvas (5th year, first semester, first task; teacher: V. I. Zabashka)

In the museum collection of the NAFAA paintings by students, one of the best productions of naked women is "Naked" (Fig. 7) by T. Golembievskaja, which she painted in 1960 - 61 on a canvas and has dimensions: 155 x 120 cm. It depicts a young girl who sits on a chair covered with a red cloth and holds a white handkerchief in her right hand, and the right is hidden behind her. The student placed her in the picture on the diagonal from the left upper corner to the lower right. At the bottom of her feet lies a copper bowl. The artist skillfully handed over to the means of painting a naked body, the upper part of which is as if in the shade with a face. She demonstrated her mastery of coloring. The muted red color is harmoniously combined with the body of the sitter, which took on itself that reddish

reflex. The copper basin on the floor, covered with brownish-ocher fabric, cleverly dissolves in the general environment, reminding of itself only by active sparkles. Illuminated female figure, as it should be, dominates in the overall color decision.

Another academic production by T. Golembievsky "New Dress" (Fig. 8), made by her in 1960-61 and is also kept at the NAFAA funds. A young and beautiful girl stands, having lowered her head, and watches for her grandmother's hands in glasses, sitting and trying on a blue ribbon because of a white-dressed dress. Above the girl hangs there is a mirror that balances the composition through a dark spot. Skillfully written faces and hands of women, and the product itself has a finished look [13, 176].

Fig. 7. T. M. Golembievska. «Nude sitter sitting on a chair with a red drapery». Academic performance. 151x120 cm., 1960-1961, oil, canvas (5th year, second semester; head of the workshop: V. I. Zabashta)

Fig. 8. T. M. Golembievska. «New dress». Academic two-figure production. 1960-1961, oil, canvas (5th year)

During the sixth year, the students, in accordance with the program of composition, work on the diploma picture. The heads of all personal workshops have the right to vary, change their staging and tasks within the Academy program.

For the years of studying at the graduate school of creative workshops of the Academy of Arts of the USSR in the city of Kyiv (1962-1965), the creative individual creativity of T. Golembievska was finally formed, the thematic range of his works expanded. The accumulated experience of working on the landscape, portrait, genre and plot compositions opened the way for the creation of bright, generalized images and phenomena of the realities of time and ideals of the era.

The most famous painting of Golembievska is, of course, "the Harvest". It was for this piece of art that Tatyana Mykolaivna became famous not only within the country but also in the whole world. She produced a lot of material, written a large number of sketches and made a number of small and large sketches. It is the final sketch for the painting "Vintage" (Fig. 9), which was approved by the commission, kept in the funds at the NAFAA. It is small enough in size and written in oil paints on

Fig. 9. T. M. Golembievska. Sketch «Harvest» 1966. oil, cardboard. (Sketch for post-graduate work «Harvest», 1967)

cardboard in 1966. This is a composition of seven figures, which is made in a rather relaxed manner.

Tetyana Golembievskaya, throughout her life, tried to find the most beautiful around her, sought to reflect harmony and inner dialogue. Her painting is lyrical, drawing a free stroke, she pays special attention to the details and darkest in the painting, because, as the artist herself thought, the weirdest in the picture is especially important for her.

Conclusions. The introduction of T. Golembievskaya to the Kyiv State Art Institute coincided with the strengthening of freedom of thought in the society at the time of the "thaw", with the discovery of contemporary Western artists of that time and the increase of opportunities for the younger generation of artists to represent their works of art. The methodological guidelines in the higher art school ceased to be as rigid and uncompromising as it was during the era of Stalinism. Against this backdrop, the picturesque talent of T. Golembievskaya, which successfully developed with the help of parents - talented artists, had every opportunity to clearly reveal itself during her studies at KSIA. While studying at the Institute, she was able to combine the liveliness of time, academic traditions, sensuality of colorful decisions and individual painting style. All these qualities were reflected in the first, skillfully executed academic productions, etudes, sketches, and diploma work.

REFERENCES

1. Kashuba-Volvach O. D. (2014). *Ukrainska akademiya mystetstva*. Kn. 1. (Istoriya zasnovannya (berezen-gruden 1917). Khronologiya podiy. Dokumenty [Ukrainian Academy of Arts. Book 1. (History of foundation (March-December 1917). Chronology of events]. Kyiv: Fenix, 223.
2. Gurin V. I. (2013). *Kyivska shkola isnuje! [Kyiv School exists!]* *Obrazotvorche mystetstvo*, 2, 17-18.
3. Temirbayev K. M. (1980). *Ukrainsev V. V. Ocherky istorii sovetskoy kultury: Posobiye dlya uchiteley [Essays on the history of Soviet culture: A manual for teachers]*. Moscow: Prosvshcheniye, 383.
4. *Drugiy Zagalnosoyuzniy z'ezd radyanskikh pismennikov. Stenografichniy zvit [Second All-Union Congress of Soviet Writers. Stencil report.]*. (1955). Moscow, 8.
5. Kovalchuk O. V. (2013). *Mystetska zbirka NAOMA v konteksti istorii vitchiznyanoi shkoli drugoi polovini XX – pochatku XXI st. [The NAFAA artistic collection in the context of the history of the native school of the second half of the 20th - beginning of the XXI century]*. *Ukrainska akademiya mystetstva: doslid. Ta nauk.-metod. pr. / M-vo kulturi Ukraini. NAOMA*. Kyiv: NAOMA, 20, 76-83.
6. Kovalchuk O. V. (2013). *Vystavki Natsionalnoi akademii obrazotvorchogo mystetstva i arkhitekturi [Exhibitions of the National Academy of Fine Arts and Architecture]*. *Obrazotvorche mystetstvo*. Kyiv 1, 138.
7. Yagodkin M. (1995). *Zavdannya z zhivopisu na II kursi [Painting tasks in the 2nd year]*. *Ukrainska akademiya mystetstva. Doslidnitski ta naukovometodichni pratsi*, 2, 27-32.
8. Kryvolapov, M. (2006). *Tetyana Golembievskaya (Do dnya narodzhennya) [Tatyana Golembievskaya (Birthday)]*. *Mystetskiy obri' 2005 – 2006: Naukovometodichni pratsi ta publitsistika. Akademiya mystetstv Ukraini*. Kyiv: VVP «Kompas», 100-102.
9. Moloshtanov Mvkola Ivanovich. *100 rokiv vid dnva narodzhennva [Moloshtanov Mvkola Ivanovich. 100th birthday]*. (2008). *Ukrainskiy litopis XXI. Vseukrainskiy zbirnyk*. Kyiv: Metr, 10-19.
10. Melnichuk I. Yu. (2013). *Metodika vikladannya zhivopisu ta kompozitsii pid chas litnoi praktiki (dlya studentiv fakultetu obrazotvorchogo mystetstva) navchalno-metodichniy posibnik [Methods of teaching of painting and composition during the summer practice (for students of the faculty of fine arts): educational and methodical manual]*. Kyiv: Emma, 2013, 104
11. Golembievskaya T. M. (1995). *Z dosvidu vikladannya na III kursi [From the experience of teaching at the third year]*. *Ukrainska akademiya mystetstva*, 2, 32-40.
12. Kovalchuk O. V. (2012). *Vasil Ivanovich Zabashta. 60 rokiv pedagogichnoi roboti [Vasyl Ivanovich Zabashta. 60 years of pedagogical work]*. *Obrazotvorche mystetstvo*, 3/4, 170-171.
13. *Muzej natsionalnoi akademii obrazotvorchogo mystetstva i arkhitektury. Albom. [ ] Vst. slovo T. Goncharenko. O. Fedoruk. – Kyiv: Mayster knyha, 2012. - 176 c.*

МЕТАЛ ЯК ФОРМОТВОРЧИЙ ЧИННИК В ДИЗАЙНІ МЕБЛІВ ДЛЯ СИДІННЯ

¹кандидат архітектури, доцент Гнатюк Л. Р.,

²Новік Г. В.,

³Яценко Є. О.

Україна, Київ, Національний авіаційний університет;

¹доцент кафедри дизайну інтер'єру,

²асистент кафедри дизайну інтер'єру,

³студент

Abstract. *The article explores metal as a form-forming material in the design of furniture for sitting on the example of chairs. The peculiarities of the application of various metals in furniture for seating in different epochs are analyzed. Since the times of ancient civilizations and antiquities, throughout the history of great styles, it has been traced to the use of metal mainly for decoration of chairs.*

At the end of the 19th century, new technologies for the manufacture and processing of metal, gave impetus to its new application in the design of chairs. The metal in modern seating furniture is used for the manufacture of frame and decoration, the nature of shaping the chairs is determined by the material of the frame and the nature of the relationship of the framework and additional materials

Keywords: *metal, seating furniture, forming of chairs, frame, design, style*

Вступ. Метали, завдяки високим механічним характеристикам, довговічності, технологічності, наявності різноманітних художніх можливостей, широко застосовуються для облаштування предметного середовища і, зокрема, меблів для сидіння. В залежності від сфери застосування меблі для сидіння призначені для відносно тривалого безпосереднього контакту з людиною, значною мірою визначають комфортність забезпечення різноманітних життєвих функцій. З точки зору дизайну меблі для сидіння один з найскладніших об'єктів проектування, своєрідний показник майстерності дизайнера, не випадково, стілець - це невід'ємний атрибут у портфоліо кожного визначного майстра дизайну.

Формотворення меблів для сидіння є складною функцією споживчих, виробничих та естетичних чинників. Матеріали, технології їх обробки, засоби поєднання деталей входять до палітри дизайнера при створенні виробу. Вибираючи матеріал, дизайнер має зважати на комплекс фізичних, механічних, технологічних властивостей, виразних можливостей та асоціативних зв'язків матеріалів. Систематизація інформації стосовно формотворчих можливостей металічних матеріалів допоможуть дизайнеру у проектній роботі.

Мета дослідження – виявити формотворчі чинники різних металів в дизайні меблів для сидіння - стільця.

Результати дослідження. Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати історичний досвід застосування металів у меблях для сидіння.

Можна стверджувати, що перші меблі для сидіння вперше з'явилися в Єгипті. Стільці призначені для багатих сановників і високопоставлених осіб. Чим вище становище людини в суспільстві, тим вище стілець, на якому він сидів. Найрозкішніший трон належав фараону. Накладки з дорогоцінного металу з кольоровою емаллю покривають різні частини таких крісел. Так, на стільці фараона Тутанхамона (рис.1,а) верхня частина спинки прикрашена металевією золотою накладкою із зображенням крилатого сонця - символу бога Ра. Для найвишуканіших меблів застосовували декор з срібного та золотого тонкого листа металу - фольги, прикріплюючи її за допомогою маленьких золотих заклепок. Більш тонкі золоті листи приклеювалися до дерева, попередньо покритого шаром спеціальної штукатурки. Підставу ніжок дуже майстерно виконували також зі срібла, золота або вирізали зі слонов'ячої кістки [3]. В цілому метал застосовувався для прикрашання меблів незалежно від форми чи конструкції виробу.

Одним із давніх згадок меблів для сидіння з використанням металевих вставок є інвентарні описи стародавньої Месопотамії [3]. Структура асиро-вавілонських меблів дуже проста. В основному - вертикальні опори ніжок і горизонтальні стійки, що аналогічні несучій системі ранніх єгипетських меблів. Однак тих м'яких, динамічних ліній, які вміло використовували в обробці меблів єгиптяни, немає [7].

Земля на цій території багата рудами, і асирійці чудово володіли технологією їх видобутку та обробки. Для каркасу меблів використовували дерево, піддаючи його столярній

обробці. Завершену форму меблевому виробу додає покриття металевими листами, мідним та бронзовим карбуванням. Стійкість меблів досягається за рахунок металевих жорстких кріплень. Меблі багато прикрашались металевою фурнітурою, гудзиками і кільцями з металу; трони рясніли золотими та бронзовими прикрасами [7].

В Давній Греції меблі для сидіння були досить різноманітними. Відомі два види крісел: більш рання форма ще нагадує церемоніальне крісло (трон) жителів Сходу та клімос для повсякденного використання. Парадні крісла виконували для аристократів із мармуру, а для прикраси застосовували дорогоцінне каміння і благородні метали [4]. Для повсякденного користування, переважно для жінок, в V ст. до н. е. створений легкий, елегантний клімос (рис. 1, б) - стілець з серпоподібними ніжками, вигнуті задні ніжки тримали спинку. Такі стільці виготовляли з гнutoї деревини із застосуванням бронзи [3]. У III столітті до н. е. в Греції виготовляли вже і багаті меблі з бронзовим каркасом, обробленою золотом або сріблом, з м'якою оббивкою. Розквіт грецького меблевого мистецтва припадає на V-III століття до н. е.

Етрусські предмети домашнього побуту із бронзи були добре відомі в античному світі. Етруски використовували при роботі з бронзою найрізноманітнішу техніку. Бронзові листи з карбуванням застосовувалися при виготовленні домашніх меблів та прикраси колісниць. Є свідчення про використання металу не тільки як прикраси, але і як обшивки каркасу стільців (рис. 1, б). Створене за такою технологією крісло з високою округлою спинкою, прототипом якого стало плетене крісло, було у вжитку етрусків протягом декількох століть.

В культурі Давнього Риму починає використовуватися різьблення та металева пластика. Меблі стародавнього Риму виготовлялися не тільки з дерева і мармуру, але також зі слонової кістки, срібла, панцира черепахи, золота, бронзи. Для виготовлення каркасу, або його деталей у вигляді складної пластики використовувалась технологія лиття. У складаних стільцях використовувався тонкий каркас з бронзи або заліза (рис. 1, в). Формотворення таких виробів вкрай раціональне та елегантне, на відміну від литої пластики, подекуди перевантаженою деталями [6].

При виготовленні меблів у Візантійській імперії, особливо для церкви, робився наголос на використанні цінних, дорогих матеріалів для прикрашання - дорогоцінні метали, слонова кістка, інкрустації з смальти, дорогоцінне каміння, кольорову емаль [10].

З початком Середньовіччя і втратою багатьох античних технологій роботи з металом, знову набуло майстерності столярне ремесло, для якого використовувалися металеві станки. На зміну металевих меблів прийшли дерев'яні, а метал використовувався лише для її скріплення та прикрашання у вигляді залізних, бронзових, пізніше срібних, латунних накладок [3], карбування, інтарсії. У межах великих стилів, до кінця XIX ст. елементи металодизайну меблів набували різного ступеню виразності та пишності, їх формотворення та обробка відбувалося у відповідності до ідеології стилю – важкі та крупномасштабні у романському стилі, підкреслено рясні та декоративні у бароко, більш елегантні у рококо. Майстри бароко знову покривають меблі золотим листом і суцільним металевим гаптуванням. Метал, вписаний у загальну композицію, підкреслював особливості загального вигляду меблів, але не визначав формотворення. Певним виключенням був ампір, для якого знов, як у Давньому Римі, характерним є використання бронзової пластики для каркасу. В предметах меблів цього стилю функцію опорних елементів і підлокітників виконували відлиті з бронзи фігури різних тварин, а поверхні оброблялися накладним орнаментом.

В XIX ст. на декор меблів впливають результати промислової революції, яка привела до того, що виробництво виробів з металу здійснюється за допомогою машинного виробництва. Поступово входять в моду металеві меблі, однак формотворення, відповідного новим умовам виробництва не склалося до кінця сторіччя, старі стильові форми застосовуються до нових по функції, матеріалами або конструкції предметів: чавунне крісло з декором в стилі необарокко, або чавун, розписаний під камінь або дерево, використовується для салонних меблів, садових лавок і ліжок [8].

Майстри ар-нуво, використовуючи сталь і чавун для опорних та огорожувальних конструкцій в інтер'єрі; сталь, бронзу, латунь, срібло для аксесуарів, у меблях надавали перевагу дереву, а метал подекуди застосовували традиційно, у вигляді накладок і декоративних вставок. Паралельно на початку XX ст. у межах конструктивного напрямку модерну у проектах О.Вагнера, К.Мозера був знайдений новий погляд на формотворення металевих меблів.

У 1925 році архітектор Ле Корбюзьє, відомий своїми новаторськими проектами, разом з іншими архітекторами авангарду зацікавився можливостями гнutoї деревини при проектуванні меблів для інтер'єрів своїх будинків, але досить швидко перейшов з деревини на гнutoї сталеві трубки.

Дизайнер Марсель Брейер з 1925 року розробляє в Баухаузі (німецькій вищій архітектурно-художній школі) меблі зі сталевих трубок [8]. У 1927 році фірма "Стандарт" запатентувала конструкцію Марта Стама (рис. 1, г).

Стілець, який сам балансує - на консолі, без задніх ніжок, можна назвати одним із головних досягнень раціонального дизайну меблів. Перша "діюча модель" стільця конструкції Марта Стама виконана з газопровідних труб. Стілець Стама відрізнявся чітким кубістичним контуром, конструктивною "прозорістю" і парадоксальністю ідеї – людина, яка сидить "висить" в повітрі. Сидіння і спинка з натягнутої тканини або плетеної шкіри були майже плоскими [2]. Трубка мала невеликий радіус вигину і утворювала замкнутий контур. Така конструкція відмінно втілювала естетику геометричного формалізму, але погано пружинила.

У 1928 році з'являються проекти меблів Ле Корбюзьє і Шарлотти Перріан (рис.1-д, 1-е). Їх запроваджує в масове виробництво фірма Тоне-Мундус [9].

У 1931 році меблі спроектував архітектор світового масштабу, директор Баухауза Людвіг Міс Ван дер Рое. Міс Ван дер Рое збільшив діаметр трубки, радіус вигину передніх ніжок і винос консолі - конструкція втратила кубічну форму і придбала пружність. На відміну від стільця Марта Стама, цей стілець мав комерційний успіх і виробляється до сьогодні [8].

У 1930-ті роки новий дизайн меблів став масовим. Ле Корбюзьє і Міс Ван дер Рое використовували меблі практично у всіх своїх архітектурних проектах і будівлях. Ле Корбюзьє запропонував мобільний каркас для крісла-ліжка (широко відоме "комфортабельне крісло"). Міс ван дер Рое обтяг стілець плетеною сіткою (репліка на традиційну тему). У його меблів взагалі з'явилася деяка кривизна (крісло "Барселона" (рис. 1.ж.).

З цього часу в житлових приміщеннях і офісах з'явилися дивовижні конструкції, які цілком відповідають своєму функціональному призначенню. Меблі з гнутих сталевих трубок розвивали такі ідеї художнього авангарду, як функціональність, стандартизація, застосування нових технологій [2].

Стілець Брейера - "Wassily" (рис. 1.з) - названий на честь професора Баухауза, російського художника Василя Кандинського) не мав консольної конструкції. Брейер поєднав каркас стільця з тканиною, яка замінила м'які (набивні, пружинні) деталі. Частково він надав меблів вигляд гамака [8].

У Росії Татлін на основі металевих трубок створив просторову систему, не менш складну, ніж в дерев'яних стільцях Тонета. У його моделі стільця, розробленого разом зі студентами Вхутемаса (Вищих художньо-технічних майстерень), поєднано переваги модерну (складна раціональність форми) та авангарду (конструктивність).

Ксав'є Пошар заснував компанію з виробництва меблів з металу в 1927 році. Стілець, який приніс популярність невеликій французькій фабриці з Бургундії, був створений і поставлений на потік в 1934 році. Як свідчить історія, він призначався для оформлення палуб трансатлантичного лайнера «Нормандія».

Стілець Tolix (рис. 1.и), виготовлений з важкої оцинкованої сталі, що гарантує їх зносостійкість і терпимість до будь-яких погодних умов - гальванізація захищає метал від корозії, а важка вага не дасть вітру перекинути стілець. Десять стільців можна укласти в штабель, що робить їх ще більш бажаними в громадських місцях і на терасах заміських будинків. Ніжки забезпечені гумовими накладками, які не дають їм дряпати підлогу і один одного, якщо скласти їх в стопку.

Подряпини, відколи й будь-які інші прикмети часу і зносу надають своєрідний шарм суворому та брутальному на вигляд стільцю і підкреслюють його «машинну естетику». Tolix Chair доречний не тільки в гаражному лофті або рустикальному, сільському інтер'єрі, але і в «правильному», класичному антуражі міської квартири. Він стане в пригоді на кухні і в їдальні - його металева поверхня гармонує з побутовими приладами, в бібліотеці і домашньому кабінеті він також виявиться на своєму місці.

Розробки 1930-х характеризуються ускладненими формами і прямим плагіатом. Наприклад, Ернст А.Плішке проектує крісло, для якого знадобилося майже 10 м трубки, що ускладнювало процес збірки [9].

З'являються стільці без передніх ніжок, стільці з подвійним вигином консолі, стільці, де пружний ефект став занадто сильним і для зручності сидіння була зроблена підпора. У балансуєчій конструкції з підлокітниками сидіння зі спинкою і несучий каркас можна розглядати як окремі частини, стілець складається з однієї (або двох - лівої і правої, коли замкнутість контуру вже не очевидна) лінії каркаса і декількох площин сидіння, спинки і підлокітників.

Серед оригінальних конструкцій варто згадати крісло, спроектоване П'єро Боттони для Тоне-Франс, в якому несучий каркас утворював одночасно підлокітники і спинку, а сидіння парило в повітрі, підвішене на розтягнутих канатах; стілець Ганноверського архітектора Ганса

Ніцше, представлений приблизно в 1932 році в журналі "Abstrakten kabinet" російським майстром авангарду Ель Лисицьким. Він відноситься до найбільш продуманих композицій - дві труби переплетені одна з одною таким чином, що для стабільності конструкції не потрібні ніякі додаткові елементи з'єднання. Після цього було багато конструкцій, альтернативних балансуючим консолям: класичні спіральні пружини, консолі на підпорах. Брейер вирішив змонтувати два напівкруглих стрижня по обидва боки балансуючих конструкції. Така конструкція дозволила використовувати не сталь, а алюміній [8].

а) Стілець фараона Тутанхамона

б) Обшивка каркасу листовою бронзою

в) Складний стілець Давнього Риму

г) Залізне крісло-качалка Пітера Купера 1851 р.

д) Крісло LC7 Swivel Chair

е) Крісло Grand Confort LC2 Club Chair

ж) Крісло Barcelona

з) Крісло Wassily

и) Стілець Tolix

і) Приклад проекту стільця після Другої світової війни
Рис. 1. Приклади використання металу в дизайні стільців в різну історичну епоху

й) Стілець Navy Chair

к) Bertoia Chair

Після Другої світової війни каркас із сталевих трубок використовують разом з гнутим деревом (фанерою) і пластмасою (якої можна надати будь-яку форму) (рис.1-і.). Сталеві трубки як і раніше вважають за краще гнути в одній або декількох площинах, повернутих один до одного приблизно на 90 градусів, тобто, каркас зберігає естетику "прямого кута", характерну для авангарду

Після Другої світової війни стиль трубкових меблів знову відродився, щоб продовжити розвиток на новому витку - в інтерпретації стилю хай-тек (як програмне художнє осмислення нових технологій), в ще більш масовій і ще більш органічній меблів[8].

Всі сучасні тенденції розвитку дизайну, навіть такі суперечливі, як, наприклад, деконструктивізм, спираються на принципи перших масових меблів - з гнутого дерева і гнутих сталевих трубок [9].

Відкриття нових технологій дозволяло постійно експериментувати, що тягло за собою не тільки нові форми і поєднання, а й нові одиниці меблів. В 1940-х рр. на замовлення ВМФ США спроектовано суцільнолитий алюмінієвий стілець, суперлегкий і вогнетривкий, з безпрецедентним терміном служби - 150 років гарантії (рис.1,й). До 50-х років удосконалення технології лиття, дозволило налагодити серійне виробництво литих металевих меблів.

Холодний блиск металу - ідеальний компаньйон в інтер'єрі кухні-їдальні в стилі хай-тек. Втім, класичну незабарвлену версію можна замінити на не саму передбачувану кольорову і вийти за рамки стилістичних приписів.

Перший в світі стілець із дроту з'явився в 1952-му з легкої руки Гаррі Бертоїя (Harry Bertoia). За що автор незабаром був названий дизайнером року, а стілець (який до цих пір випускається маркою Knoll International) - поповнив список «ікон дизайну» і «хітів модернізму».

Ці стільці немов зроблені з повітря і простір проходить прямо крізь них. Їх зовнішня легкість і граціозність оманлива, насправді Bertoia Chair (рис. 1,к) міцні і надійні. Каркас стільця зроблений із сталевих трубок з хромованим покриттям або з порошковим покриттям.

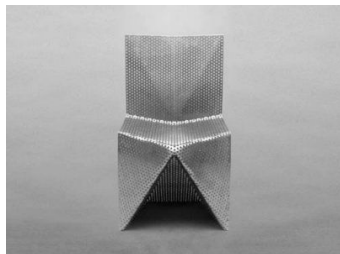
Сучасні дровоті стільці випускають в різних модифікаціях: стандартної висоти для обіднього столу, знижені - під кавовий столик і з подовженими ніжками для барної стійки.

За відношенням металевих каркасів і оформлення сучасні меблі для сидіння можна розділити на 3 групи: 1) з видимим каркасом без додаткового оформлення – композиція повністю визначається формою каркасу (пропорціями, характером членування, пластикою); 2) з невидимим каркасом – формоутворення визначається характером оформлення; 3) з видимим каркасом і додатковим оформленням – виразність композиції будується на формоутворенні каркасу і характері сполучання матеріалів; 4) моноблок.

Механічні та технологічні властивості металів – сталі, у тому числі, нержавіючої, алюмінію, латуні – визначають майже необмежені можливості формоутворення. Використання традиційних й нових технологій виготовлення і обробки – порошкового фарбування металу, гальванопластики, травлення, штампування, лазерного різання – дозволяє реалізувати будь-який образ відповідно концепції дизайнера та сучасних тенденцій і часто перетворює сучасні дизайнерські стільці на арт-об'єкти. Особливості технології виготовлення надають певних рис формоутворенню (Рис. 2).

Стілець з алюмінієвої
полоси – плоский
характер
формоутворення

Стілець з перфорованого
листа – плоский
характер
формоутворення

Стілець з
литого алюмінію
– лінійно-
плоский
характер
формоутворення

Стілець з
металевого
прута – лінійний
характер
формоутворення

Рис. 2. Приклади образних рішень стільців, виконаних за різними технологіями

Висновки. В процесі дослідження виявлено, що метал є формотворчим матеріалом в дизайні стільця. Кожна історична епоха внесла свій внесок в формування різних способів використання металу в дизайні меблів для сидіння.

Від часів давніх цивілізацій і античності через всю історію великих стилів просліджується застосування металу переважно для декорування стільців у вигляді фольги, залізних, бронзових, пізніше срібних, латунних накладок [3], карбування, інтарсії. Характер декорування обумовлений культурними особливостями держав, соціальними та історичними чинниками. Метал був вписаний у загальну композицію, підкреслював особливості загального вигляду меблів, формоутворення декору підпорядковувалося загальним вимогам стилю.

В кінці XIX століття нові технології виготовлення та обробки металу, а саме сталі, алюмінію, дали поштовх на нове його застосування в дизайні стільців. Метал у сучасних меблях для сидіння використовується для виготовлення каркасу і оформлення, характер формоутворення стільців визначається формою каркасу і характером взаємозв'язку каркасу і оформлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Неволіна Е. Необыкновенная история обыкновенных вещей. — ОЛМА Медиа Групп, 2004. — С. 30-33. — 192 с. — ISBN 5-224-04466-9.
2. Райли Н. Элементы дизайна. М.: Магма, 2004. — 544 с.
3. Кес Д. Стили мебели / Д. Кес - Академия наук Венгрии, 1981 – 272 с.
4. Мебель в Древней Греции. [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://arx.novosibdom.ru/node/569>
5. Мебель в Древнем Египте. [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mascaron.su/blog/mebel-v-drevnem-egipte/>
6. Мебель Древнего Рима: роскошное искусство. [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.radius-line.ru/mebel-drevnego-rima.html>
7. Мебель Месопотамии. [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://dorogaya-mebel.ru/mebel-mesopotamii/>
8. Металлическая мебель из гнутых трубок. [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.vashdom.ru/articles/altad_48.htm
9. Металлическая мебель. От древности до наших дней. [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://brovardoor.com/inform/46-kovanie/283-metallicheskaya-mebel-do-nashih-dney>

Open Access Peer-reviewed Journal

Science Review

**3(10), March 2018
Vol.7**

SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

RS Global

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Academia.edu
share research

Passed for printing 22.03.2018. Appearance 29.03.2018.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

Publisher RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2018

Numer KRS: 0000672864

REGON: 367026200

NIP: 5213776394

<https://rsglobal.pl/>